

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

OBOR: DĚJINY VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

Vývoj interiérových instalací zpřístupněných památkových
objektů Českého ráje v letech 1945–2008

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Eliška Krejčová

Vedoucí práce: PhDr. Marek Perůtka

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci dne 30. 12. 2011

Děkuji PhDr. Marku Perůtkovi za odborné vedení magisterské diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi svou ochotou a pomocí umožnili získat potřebné informace a materiály. Poděkování patří i mým rodičům a blízkým za jejich podporu během studia.

Úvod	7
1 Historie vývoje a teorie interiérových instalací	7
2 Náplň práce	16
3 Hrubý Rohozec	17
3.1 Majitelé hradu a pozdějšího zámku	17
3.2 Stavební vývoj zámku	18
3.3 Vývoj interiérových instalací	19
3.3.1 Návrhy instalací, instalace Emy Charvátové (1945-1962)	19
3.3.2 Expozice antického umění (1962-1965)	21
3.3.3 Expozice Uměleckoprůmyslového muzea – Historický nábytek a móda (1965-2008) ..	22
4 Humprecht	26
4.1 Majitelé zámku	26
4.2 Stavební vývoj zámku	27
4.3 Vývoj interiérových instalací	28
4.3.1 Černínská expozice a sobotecké muzeum (1937–1945)	28
4.3.2 Zrušení černínských sbírek a Pekařovy síně (1945–1955)	32
4.3.3 Expozice Čtyři ze sobotky a reinstalace muzea (1955–1972)	33
4.3.4 Expozice nakladatelství Albatros a expozice soboteckého muzea (1973–1992) ..	36
4.3.5 Interiérová instalace Černínů 1993–2008	40
5 Kost	45
5.1 Majitelé hradu	45
5.2 Stavební vývoj hradu	46
5.3 Vývoj interiérových instalací	48
5.3.1 Návrhy interiérových instalací na hradu Kost (1950–1962)	48
5.3.2 Instalace rodu Kinský dal Borgo (1993–2008)	53
6 Valdštejn	56
6.1 Majitelé hradu	56
6.2 Stavební vývoj	57

6.3	Vývoj interiérových instalací	58
6.3.1	Hradní muzeum v romantickém paláci (1893–1945)	58
6.3.2	Hradní muzeum v romantickém paláci (1945–1981)	60
6.3.3	Instalace v klasicistním domě, kapli sv. Jana Nepomuckého a romantickém paláci (1981–1999)	63
6.3.4	Současné instalace (1999-2008)	65
	Závěr	69
	Poznámky	70
	Prameny a literatura	85
	Summary	93
	Seznam obrazové přílohy	95
	Obrazová příloha	97

Úvod

V naší zemi se dochovalo několik set hradů a zámků. Některé z nich zpřístupnili veřejnosti jejich vlastníci již před rokem 1945. Vlivem poválečných událostí měla být skupina zpřístupněných hradů a zámků značně rozšířena. Vystavalo tak několik otázek zabývajících se využitím těchto objektů, uplatněním a prezentací mobiliáře a celkovou prezentací interiéru. V následujících letech byla odborníky vyvíjena snaha na tyto otázky nalézt odpovědi a uplatnit je v praxi.

Ve své práci chci tento vývoj a teorii interiérových instalací dokumentovat na konkrétních památkách. Věnuji se vývoji interiérových instalací na zpřístupněných památkových objektech v Českém ráji v letech 1945–2008. Částečně tak navazuji na svou bakalářskou práci, ve které jsem se zabývala vývojem interiérů na hradě Valdštejn. K tématu interiérových instalací mě však přivedl PhDr. Marek Perůtka.

V práci nejprve shrnuji historii vývoje a teorii interiérových instalací, které dokumentuji na vybraných hradech a zámcích – Hrubém Rohozci, Humprechtu, Kostí a Valdštejně. U jednotlivých objektů uvádím také stručně jejich majitele a stavební vývoj, neboť právě charakter stavby v některých případech spolu rozhodoval o budoucí instalaci (Kost, Hrubý Rohozec). S šlechtickými majiteli a jejich zájmy pak seznamují instalace vzniklé zejména po roce 1989 (Humprecht, Valdštejn, Kost).

1 Historie vývoje a teorie interiérových instalací

Po 2. světové válce přešla řada hradů a zámků na základě konfiskačních dekretů do majetku České republiky. Zásadním dekretem se stal dekret prezidenta Edvarda Beneše č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa ze dne 21. června 1945. Podle § 4 tohoto dekretu se zemědělským majetkem rozuměla zemědělská a lesní půda a k ní patřící budovy a zařízení, tedy i hrady, zámky a tvrze. Do vlastnictví státu tak přešlo 496 hradů a zámků se svým vnitřním vybavením. Veškerý majetek, který stát získal na základě tohoto dekretu, přešel do správy Národního pozemkového fondu při Ministerstvu zemědělství.¹ Při Národním památkovém fondu byl dále zřízen

památkový referát, který spravoval památkově cenné objekty, v jehož čele stál Jaromír Soukup. O konečném přidělení těchto památkově cenných objektů rozhodovalo Ministerstvo zemědělství na základě žádostí institucí a spolků. Žadatele posuzovala Památková komise, která vznikla při Národním pozemkovém fondu.² K dalším činnostem Památkové komise patřil výběr hradních a zámeckých objektů, které zůstanou ve státní správě pro další výlučně kulturní užití. Na jaře 1946 tak komise vybrala 48 nejvýznamnějších hradů a zámků.³ V uvedeném roce byl přijat také zákon č. 137/1946 Sb., o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku z 16. května 1946, na základě kterého vznikla Národní kulturní komise,⁴ jež měla odborně spravovat a pečovat o vhodné využití všeho movitého i nemovitého majetku, jak zkonfiskovaného na základě dekretů č. 12/1945 a č. 108/1945⁵ tak ostatního státního kulturního majetku.⁶ Funkcí předsedy byl pověřen Zdeněk Wirth. Místopředsedou se stal architekt Břetislav Štorm. Komise začala působit v únoru 1947, kdy proběhla její ustavující schůze. Na této ustavující schůzi přednesl Zdeněk Wirth návrh na převzetí 48 nejhodnotnějších hradů a zámků, které již vybrala Památková komise. Převzetí těchto objektů musel schválit nejprve ministr zemědělství. Po jeho souhlasu prohlásil ministr školství a osvěty s platností od 1. května 1947 tyto objekty za státní kulturní majetek.⁷

K dalším úkolům Národní kulturní komise patřilo roztrždit mobiliář hradů a zámků, které zůstaly ve správě Národního pozemkového fondu a měly být následně předány jiným uživatelům.⁸ Vytříděné předměty byly označeny za státní kulturní majetek, zaevidovány a převezeny do tzv. sběren – památkových objektů určených ke zpřístupnění, kde byly uloženy jako svozy pro další výstavní a instalační účely.⁹

Po roce 1947 došlo ke zvýšení počtu zestátněných hradů a zámků na základě několika právních norem. Prvním zákonem byl zákon č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy. Tento zákon se týkal nemovitého majetku, nikoli vnitřního mobiliáře. Další právní norma, zákon č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, upravovala převod nemovitého i movitého majetku primogeniturní větve tohoto rodu. Část hradních a zámeckých objektů byla zestátněna také v důsledku zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě. Po jistých „překážkách“ došlo k vytřídění mobiliáře i v těchto nově zestátněných objektech. Zároveň byly vybrány další hrady a zámky, které měly sloužit výlučně ke kulturnímu využití.¹⁰

Jak jsem již zmínila, k povinnostem Národní kulturní komise patřilo určit právě ono využití. Na Národní kulturní komisi byl však vyvíjen nátlak na urychlené zpřístupnění objektů, neboť uzavřené objekty se veřejnosti jevily jako nevyužité. Ve většině objektů tak provedli pracovníci komise „*zatímní instalaci*“, označovanou též jako „*rámcová instalace*“.¹¹ Ta, jak uvádí Kristina Uhlíková, představovala podle oficiálního prohlášení „*revizi dosavadního zařízení zámků převzatých Národní kulturní komisí, některé stylové retuše a odstranění kýčů a užitkových předmětů tak, aby zatímní instalovaný zámek poskytoval alespoň přibližný obraz stylově vyhovující historickému objektu*“¹². Definitivní instalace byla plánována až po skončení třídění movitých památek.¹³

Podle informativní zprávy z roku 1948, měla být část hradů a zámků, které byly převedeny do správy Národní kulturní komise k 1. květnu 1947, zachována „*ve stavu převzetí jako doklad kulturního vkusu nebo nevkusy třídy, která je do nedávna obývala*“.¹⁴ V dalších objektech z této první převzaté skupiny plánovala komise ponechat dosavadní náplň a doplnit ji mobiliářem z jiných objektů, čímž by vznikly ústavy bytové kultury. Jiné objekty naopak měly sloužit jako muzea odborného zaměření.¹⁵ Uhlíková uvádí ještě jednu skupinu objektů, o které se Wirth zmiňuje také v roce 1948, a to skupinu objektů, ve kterých nesměl být žádný takovýto přístup aplikován, neboť to vyžadovala úcta k nim.¹⁶ Komise rovněž musela řešit náplň objektů, ve kterých se nedochoval mobiliář.¹⁷

Návrh z roku 1948 byl však ještě několikrát upřesňován a doplňován, až získal zásadní rámec, jak je patrné, dle Uhlíkové, z informativní zprávy o činnosti Národní kulturní komise vydané roku 1949.¹⁸ Zároveň byl tento plán obsažen v *Informativní zprávě vydané Národní kulturní komisí roku 1950* v kapitole *Plán využití státního kulturního majetku*¹⁹ a s jistými změnami jej také popisovala Ema Charvátová v roce 1950 ve článku *Státní kulturní majetek ve správě národní kulturní komise*.²⁰ Hradní a zámecké objekty byly rozděleny do několika skupin podle své slohové povahy, která měla spolurozhodovat o jejich dalším využití. První skupinu představovaly středověké stavby, které měly být udržovány v dochovaném stavu se všemi pozdějšími změnami. Bylo zde vyloučeno jiné využití než podrobná prohlídka architektury. Z období rané gotiky (13. století) do této skupiny náležel hrad Zvíkov, z vrcholné gotiky (druhá polovina 14. století – začátek 15. století) hrad Karlštejn, Bečov a Kost, z období pozdní gotiky (15. století – 1550) hrad Pernštejn, Křivoklát, Švihov, Český Šternberk a Nové

Hrady v jižních Čechách. Do druhé skupiny patřila muzea staré bytové kultury v historických obdobích od 16. do konce 19. století. Renesanční muzea bytové kultury měla být zřízena v Jindřichově Hradci, Českém Krumlově, Kratochvíli u Netolic, Bučovicích, Nelahozevsi, Telči a Velkých Losinách. Raně barokní muzea plánovala komise umístit do zámku v Náchodě a v Libochovicích, vrcholně barokní muzea v zámcích v Rychnově a Vranově, pozdně barokní muzea ve Veltrusech a Vizovicích a rokokové muzeum v Nových Hradech u Vysokého Mýta, popřípadě také na zámku v Dobříši. Pro muzeum bytové kultury z období slohu Ludvíka XVI. vybrala komise letní zámek Kozel. Empírovou bytovou kulturu v letech 1800-1820 měly prezentovat objekty Krásný Dvůr a Kynžvart, v letech 1820-1850 zámky Kačina, Litomyšl, Kostelec nad Orlicí, Křimice, Liběchov, Ploskovice, Zákupy a Vízmbek. Kulturní prostředí v polovině 19. století, obzvláště „romantický goticismus“ by představovaly zámky Hluboká, Sychrov, Žleby, Hrádek u Nechanic, Rožmberk a Lednice. Poslední druh z této skupiny – muzea historických slohů v druhé polovině 19. století – by se nacházela na zámku v Opočně, Častolovicích a Bouzově. Zámky měly sloužit současně jako muzea řemesla a umělecké výroby. V jednotlivých objektech by se navíc přihlíželo k jejich zvláštnímu historickému významu. Kromě muzeí bytových kultur by tak některé objekty obsahovaly také expozice vztahující se k historickým událostem, či důležitým osobnostem. Do třetí skupiny patřilo několik speciálních muzeí. Jednalo se o muzeum módy a panské společenské kultury v Jemništi, Muzeum Boženy Němcové v Ratibořicích, muzeum loveckých trofejí v Opočně a v Rájci, přírodovědecké muzeum v Bítově, muzeum vzorů starých porcelánek činných v 18. a 19. století v severozápadních Čechách v Klášterci nad Ohří. Komise rovněž zamýšlela vyčlenit několik zámků pro expozici vývoje pozemkového majetku od 10. do 20. století ve vlastnictví šlechty, která by byla případně doplněna údaji o bydlení bezzemků a poddaných v 18. století, či pro zemědělské výstavy. Plánována byla i expozice přinášející obraz stavebního vývoje zkonfiskovaných zámků a jejich minulého využití ve službách jedince.²¹

Ema Charvátová se zmiňuje ještě o muzeích společenské dokumentace feudálního řádu např. v Hrádku u Nechanic, Vízmbeku, Vizovicích a Buchlovicích, ve kterých by se ponechalo zařízení v neporušeném stavu jako svědectví prostředí zaniklé společenské vrstvy.²²

V roce 1950 se v pramenech objevuje také skupina zámků určená pro instalaci galerie. Národní kulturní komise pro toto využití navrhla objekty, ve kterých se dochovala větší sbírka obrazů, a zároveň to umožňovaly jejich prostory.²³ Tyto podmínky splňovaly zámky v Rájci nad Svitavou, Slavkově u Brna a Rychnově nad Kněžnou.²⁴

Část prostor některých hradů a zámků měla rovněž sloužit pro výstavy s osvětovými a budovatelskými tématy. Na vybraných hradech a zámcích tak bylo v dohodě s Vojenským historickým ústavem určeno několik místností pro expozice z dějin válečnictví, na které měly navazovat výstavy prezentující činnost lidové armády a spolupráci s ní.²⁵

V již citovaném *Plánu využití státního kulturního majetku* z roku 1950 je uvedeno i využití zámeckých kaplí, které byly se souhlasem Národní kulturní komise přeměněny na obřadní síně.²⁶

Z uvedených návrhů instalací byly realizovány pouze některé, jako např. v Ratibořicích a Litomyšli, neboť v roce 1951 došlo k zásadním změnám.²⁷ Na základě vládního nařízení č. 112/1951 byla zrušena Národní kulturní komise s účinností od 1. 1. 1952. Správa státního kulturního majetku přešla na zvláštní útvar Ministerstva školství, věd a umění. Ani v této době však nebyl uzavřen soubor památkových objektů, které byly určeny ke zpřístupnění veřejnosti.²⁸ Československá obec sokolská nabídla v roce 1952 Ministerstvu školství, věd a umění pro převzetí do státního vlastnictví řadu svých hradů a hradních zřícenin. Nejvýznamnější z těchto objektů převzalo do své správy ministerstvo školství, věd a umění. Ostatní objekty byly svěřeny do správy krajských národních výborů.²⁹

V roce 1953 vznikla sloučením Státního památkového ústavu, Státního fotoměřického ústavu a útvaru správy kulturního majetku začleněného do Ministerstva školství, věd a umění centrální Státní památková správa, která navazovala v jistých ohledech na Národní kulturní komisi, neboť zpracovávala evidenci mobiliárních fondů hradů a zámků, věnovala se instalačním pracím, prováděla stavební a historické průzkumy objektů, pokračovala ve vydávání publikací a zajišťovala další služby na památkách.³⁰ Pro instalační činnost byl velmi důležitý právě odborný průzkum mobiliářů i tzv. svozů, který probíhal v letech 1954-1957, a během něhož bylo prohlédnuto asi 50% všeho materiálu.³¹ Postupně se také ujasňovaly představy o

specifičnosti památkové kategorie hradů a zámků, ale i o jejich mobiliáři³², a to právě díky jeho průzkumu. V roce 1955 vznikl znovu instalační plán tzv. plán kulturního využití, který zohledňoval různá hlediska.³³ Podle Blažíčka oživila instalační činnost, neboť dosavadní retušování a drobné úpravy stávajícího stavu „byly postupně nahrazovány plánovanou činností na základě studia a speciálních průzkumů“.³⁴ Státní památková správa začíná během instalačních prací vycházet právě z oněch speciálních průzkumů, historického a slohového rázu objektu. Také začíná respektovat funkci prostor a snaží se, aby expozice tvořila integrální součást zámeckého celku.³⁵ Z takto nově instalovaných objektů (celkové i dílčí akce) lze jmenovat Švihov, Frýdlant, Kozel, Rychnov nad Kněžnou (obrazárna), Rajec (obrazárna), Libochovice (exotické sbírky), Náměšť (tapiserie) a Český Krumlov (zámecké divadlo).³⁶ Některé z uvedených instalací však byly provedeny ještě před vznikem plánu kulturního využití.³⁷

Postupně se tak vyvíjí nový druh instalace, pro který se koncem 50. let v památkové péči začíná používat termín „interiérová instalace“, jehož autorem je podle Iva Hlobila pravděpodobně Oldřich Jakub Blažíček.³⁸ Kromě respektování funkce prostor a slohového rázu objektu je pro tento druh instalace důležité uplatnění mobiliáře. Mobiliář použitý při tomto druhu instalace, jenž vznikl kdysi pro takovéto prostory, je doplňuje a dokresluje jejich dobový výraz, bez použití praktik a technik moderní prezentace. Každý předmět by tak měl být použit v situaci a v takovém funkčním kontextu, pro který vznikl. „Interiérová instalace“ však neusiluje o naprostou slohovou přesnost a sounáležitost. Jde tak o celkový dojem.³⁹

V následujících letech však dochází k útlumu instalační činnosti a „odklonu“ od tohoto pojetí instalace.

V 50. letech zároveň sílí protichůdné názory na pojetí instalační teorie a praxe a na společenské poslání hradů a zámků, které, jak uvádí Vinter, přerostly ve snahu, vyvíjenou představiteli muzejnictví, převést státní hrady a zámky jako muzea svého druhu ze sekce památkové péče pod pravomoc sektoru muzeí, aby tak mohly být „ve větší míře kulturně využity ve smyslu muzeálních představ“.⁴⁰

V roce 1958 se podařilo vydat dlouho připravovaný zákon o kulturních památkách č. 22/1958 Sb., který zrušil zákon č. 137/1946 Sb., o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku, a statut státního kulturního majetku. Jak uvádí Naďa Kubů, na základě instrukce o delimitaci bývalého státního kulturního majetku

Ministerstva školství a kultury z roku 1959 převedla Státní památková správa v likvidaci postupně veškerý bývalý státní kulturní majetek na krajské národní výbory, případně se souhlasem krajských národních výborů na národní výbory nižších stupňů či jiné organizace národním výborům podřízené.⁴¹ Kromě správy státních hradů a zámků na ně přešla i organizace jejich instalací. Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze, který vznikl také na základě zákona č. 22/1958 Sb.,⁴² vyvíjel pouze metodickou činnost. Krajským národním výborům však dlouho chyběli odborní pracovníci. Podle návrhu ministerstva z roku 1958 měla být správa mobiliáře včetně úkolů instalací přenesena na zájmové seskupení Národní galerie a Uměleckoprůmyslového muzea, později na instituci vzniklou jejich spojením. Právě ta byla pověřena sestavením nového plánu instalací a jeho realizací. Dle Blažíčka tak obě instituce mohly na instalace hledět přirozeně pouze z muzejního či galerijního hlediska. Tyto organizační změny se však děly kvůli domnělému urychlení instalací. Podle návrhu z konce roku 1958 měly být všechny zámecké objekty prohlédnuty během prvního čtvrtletí 1959. Poté by následovalo vytřídění movitého materiálu (inventář, svozy) odhadovaného na 600 000 předmětů, které by trvalo půl roku. Současně měl být sestaven generální plán instalací, s jehož realizací se počítalo od roku 1960. Od uvedeného roku 1960 navíc docházelo k převodu celých objektů do správy okresních národních výborů. Vytřídění mobiliáře ale skutečně proběhlo, a to prostřednictvím tzv. Koordinační komise pro kulturní využití státních hradů a zámků, složené nejen z muzejních a galerijních pracovníků, ale také pracovníků Ústavu památkové péče. Koordinační komise sestavila v roce 1961 také nový plán kulturního využití.⁴³ Instalací se měly ujmout „okresní aktivity dobrovolných pracovníků“. Místo očekávaného urychlení tak došlo k zastavení instalací.⁴⁴

V roce 1963 vydal Státní ústav památkové péče a ochrany přírody *Metodické pokyny k organizaci, přípravě a provádění nových instalací*, které shrnovaly dosavadní instalační praxi.⁴⁵ Vedle „muzejní instalace“ a „interiérové instalace“ je zmiňována „náznaková instalace“, která představuje druh „interiérové instalace“ a pracuje pouze s náznakem funkce, a „instalace smíšeného typu“, při které je do „interiérové instalace“ vložena „expoze tematická“ (v zásadě muzejní).⁴⁶

V roce 1966 vznikla krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody při jednotlivých krajských národních výborech.⁴⁷ Úkol instalací se tak vrátil na krajská střediska.⁴⁸ Kvůli jejich nedostatečnému personálnímu vybavení se vedení instalací

ujímali pracovníci centrálního pracoviště Státního ústavu památkové péče, zejména již zde několikrát citovaný Oldřich Blažíček,⁴⁹ který podporuje užívání „*interiérových instalací*“ a dále je rozvíjí. Usiluje o to, aby nové uspořádání bylo alespoň pokusem o rekonstrukci původního stavu nebo i pozdější proměny objektu. Zdůrazňuje nutnost znalosti archivních fondů včetně plánů, starých inventářů, dobových fotografií, ale i mobiliáře, který je pro danou instalaci k dispozici.⁵⁰ V článku z roku 1971 zároveň zmiňuje, že ne vždy je možné tento druh instalace uplatnit, neboť by v daném místě působila násilně a nepřesvědčivě. „*Názaková instalace*“ je dle Blažíčka vhodná při nedostatku originálního dobového mobiliáře k připomínce bývalé funkce v hradních prostorách a pro náročně vytvářené a zdobené prostory, „*muzejní*“ a „*smíšená instalace*“ by se měla použít pro úvodní historické expozice zaměřené na objekt či pro tematické výstavy.⁵¹

V roce 1973 schválila vláda *Koncepci dalšího rozvoje státní památkové péče v ČSR*, podle které, jak uvádí Ivo Hlobil, měl být v součinnosti s národními výbory a příslušnými institucemi vypracován návrh na zaměření instalací, „*a to podle individuálního charakteru objektu a podle kulturních potřeb celostátní povahy, místa i oblasti a na základě zámeckého mobiliáře*“⁵². Zároveň se objevil požadavek na vyřešení využití vedlejších prostor objektů mimo instalace.⁵³

Přes všechny metodické pokyny a koncepce se dle Blažíčka neujasnila zásadní hlediska a ani neustálily praktické postupy. Jak dále Blažíček uvádí, v roce 1977 podle sdělení z krajů zbývala ještě většina ze 117 objektů, kde bylo nutné instalaci doplnit, přepracovat nebo teprve provést.⁵⁴ Blažíček nadále podporuje užití „*interiérové instalace*“. V roce 1983 vydal publikaci *Minulost a současné otázky prezentace zámeckých interiérů*, ve které oproti článku z roku 1971 dále rozvíjí případy, kdy je nutné použít v celých zámeckých a hradních objektech instalaci muzejního či galerijního charakteru. Jedná se pouze o určité případy, kdy objektu chybí mobiliář, nebo kde prostory musely být obnoveny tak, že by se historická interiérová rekonstrukce neměla čeho zachytit. Instalace muzejního charakteru měla být použita i na objektech, kde existovaly závažné důvody pro tematické expozice.⁵⁵

Součástí prohlídky, se staly i propagační síně, které vkládala do hradních a zámeckých objektů již Národní kulturní komise za účelem propagace památek. Tyto propagační síně sloužily zároveň jako shromaždiště návštěvníků. Pro jejich umístění

komise volila skleníky či samostatnou místnost v přízemí.⁵⁶ Postupem let se tyto propagační síně přeměnily na vstupní síně s ideově a historicky zaměřenou expozicí.⁵⁷ Jejich náplň tak byla věnována historickým příčinám vzniku objektu, architektonickému vývoji, ale i událostem z dějin dělnického hnutí, protifašistickému odboji, hospodářsko-spoločenským poměrům na panství a podobně.⁵⁸ Pojetí těchto síní se na jednotlivých objektech však značně lišilo skladbou, rozsahem a způsobem podání. Důležitou roli zde hrál i průvodcovský výklad.⁵⁹

Doposud popsaná instalační praxe měla i svou druhou, stinnou stránku, na kterou upozornila Marie Mžuková v článku *Ke koncepci a vývoji instalací zpřístupněných hradů a zámků (1945-1990)*.⁶⁰ V době počátečního formování programu a náplně instalací hradů a zámků docházelo k „*deformaci historie a historického citění*“. Kromě retuší, kdy byly z interiérů odstraňovány „*nánosy obývání z poslední doby*“, později též portréty, paroží, předměty a výzdoba vztahující se ke genealogii, heraldice a glorifikaci šlechty a z kaplí lavice, se přistupovalo v některých objektech za účelem nově organizované „*funkce*“ jednotlivých prostor, k přezdění dveří, bourání slohových kamen, k jednotnému vybílení prostor a podobným nešetrným zásahům. Rovněž byly likvidovány kabinety grafik, či uzavírána rodinná muzea. Mžuková kritizuje i samotný výběr objektů, určených ke zpřístupnění veřejnosti, včetně třídění mobiliáře.⁶¹

Po roce 1989 dochází k majetkoprávním změnám. Na základě restitučních zákonů⁶², které v následujících letech vstoupily v platnost, bylo soukromým majitelům navrženo ze souboru zpřístupněných objektů několik desítek hradů a zámků, ale i mobiliář. Většina majitelů ponechala zámky zpřístupněné veřejnosti. Někteří vlastníci je však uzavřeli, pronajali, či prodali.⁶³ Zároveň byly soukromým majitelům navrženy i hrady a zámky, které doposud zůstávaly pro návštěvníky uzavřené. Některé z nich majitelé nově zpřístupnili. Jak uvádí Kubů, staronovými majiteli dalších hradů a zámků se staly také obce a města. V posledních letech se objevují noví majitelé, kteří si památky kupují a v určitých případech se je snaží zpřístupnit veřejnosti.⁶⁴

Pohled na realizaci nových expozic (u státních zámků) se dle Marty Sedlákové se změnou politických poměrů výrazně nezměnil.⁶⁵ Odborným pracovníkům se však „*otevřely možnosti vyprávět pravdivěji o bývalých šlechtických sídlech a majitelích, kteří v nich v minulosti žili, stejně jako o poválečných, a socialisticky mnohdy smutných érách a osudech objektů*“.⁶⁶ Do interiérů se navrátily fotografie majitelů, bibeloty a

předměty denní potřeby. Jak uvádí dále Sedláková, změnila se „*hodnota*“ movitých památek. Původní mobiliář je tak upřednostňován před svozovým, přestože svozový mobiliář může vykazovat kvalitnější uměleckořemeslnou či výtvarnou hodnotu. Používány jsou i předměty ze svozů, které se blížily popisům v dobových inventářích. Jako podklad pro reinstalace jsou využívány kromě archivních pramenů i vzpomínky majitelů či zaměstnanců.⁶⁷ Některé „*interiérové instalace*“ tak přibližují návštěvníkům podobu interiérů po roce 1900. U hradů a zámků ve vlastnictví měst a obcí, se při realizaci instalaci odrážejí jejich finanční možnosti, ale i personální změny v zastupitelstvech. Některé obce a města při realizaci spolupracují s odbornými institucemi a snaží se o kvalitní prezentaci. Obdobně je tomu i u soukromých vlastníků. V jejich přístupu jsou však velké rozdíly.⁶⁸

I po roce 1989 hostí některé hrady a zámky ve svých prostorách výstavy. Vítané jsou podle Jaromíra Novotného z hlediska role památkových objektů dočasné expozice představující mobiliář a umělecké předměty z depozitářů. V určitých případech se může jednat i o svozové celky. Dále bývá uplatňováno druhové hledisko. Zvláštní formu představují krátkodobé výstavy doplňující stálou expozici, např. historické formy květinových vazeb, nebo ukázky vánočních zámeckých zvyklostí. Někdy je na hradech a zámcích prezentováno i současné umění. Pro hradní objekty, které složitě hledají náplň, jsou přijatelné rovněž sochařské expozice či sympozia.⁶⁹

2 Náplň práce

Výše popsaný vývoj a teorii interiérových instalací následně dokumentuji na konkrétních památkách. Lokalitu Český ráj jsem zvolila nejen proto, že zde bydlím a situace památkových objektů je mi blízká, ale především kvůli množství zámků a hradů, které se zde nacházejí. Jednotlivé hrady a zámky navíc umožňují představit různé typy instalací. Ve sledovaném období tak u vybraných objektů dokládám realizované instalace, ale i pouhé návrhy, jež byly sestavovány v rámci koncepcí a plánů postupně zřizovaných odborných institucí a orgánů, které tyto památky spravovaly.

3 Hrubý Rohozec

3.1 Majitelé hradu a pozdějšího zámku

Na místě dnešního zámku vznikl kolem roku 1280 hrad Rohozec. Za jeho zakladatele jsou považováni Havel z Lemberka a jeho syn Jaroslav z Ralska, příslušníci rodu Markvarticů. V letech 1323–1372 vlastní Rohozec páni z Turgova. V roce 1372 jej převzal Markvart z Vartemberka, který byl v roce 1390 zajat kvůli porušení zemského míru. Jeho majetek včetně Rohozce přešel do vlastnictví královské komory. Po smrti Václava IV. vlastní hrad páni z Michalovic. Smrtí Jindřicha z Michalovic v roce 1486 tento rod vymírá. Hrad se dostal do držení Jindřichovy sestry Magdaleny a jejího manžela Jana Tovačovského z Cimburka. Po smrti Jana Tovačovského zdědila hrad jeho druhá manželka Johanka z Krajku, která se znovu provdala. Jejím manželem se stal Jan ze Šelmberka, nejvyšší komorník. Krajířové z Krajku vlastnili hrad Rohozec do roku 1534, kdy jej od Volfa staršího Krajíře z Krajku koupil Jan z Vartemberka, nejvyšší purkrabí Českého království. Po jeho smrti v roce 1543 zdědil Rohozec jeho syn Adam z Vartemberka. Adam z Vartemberka byl jedním z účastníků stavovského odboje proti králi Ferdinandu I. v letech 1546–1547. Přišel tak o většinu svých statků včetně Rohozce. Rohozecké panství však roku 1555 vykoupil zpět. Po Adamově smrti v roce 1564 dochází mezi dědici ke sporům. Po dlouhých jednáních získal v roce 1593 Rohozec Adamův syn Karel z Vartemberka. Dědicem Karla z Vartemberka se stal jeho syn Jan Jiří, který stál za stavovského povstání na straně Fridricha Falckého. V roce 1622 mu byl veškerý majetek zkonfiskován. V roce 1623 koupil rohozecké panství Albrecht z Valdštejna, jenž v roce 1628 prodal panství Mikuláši Desfoursovi z Mont a Athienville. Za Mikuláše se od rohozeckého panství oddělil statek Malý Rohozec. Pro původní panství a zámek se začal postupně používat název Hrubý Rohozec.⁷⁰ Desfoursové vlastnili Hrubý Rohozec až doku 1945, kdy jim byl zkonfiskován na základě dekretu č. 12/1945 Sb. Zámek je tak od roku 1945 ve vlastnictví státu. Na přelomu let 1948 a 1949 přešel oficiálně do správy Národní kulturní komise.⁷¹ Po zrušení Národní kulturní komise jej spravoval zvláštní útvar Ministerstva školství, věd a umění a od roku 1953 Státní památková správa.⁷² Od roku 1959 náležel do správy Krajského národního výboru v Liberci. V roce 1961 přešel pod správu Okresního národního výboru v Semilech.⁷³ Od roku 1969 přebírá správu zámku Krajské středisko

státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích.⁷⁴ Hrubý Rohozec zůstal ve vlastnictví státu i po roce 1989. V současnosti zámek spravuje Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Liberci.

3.2 Stavební vývoj zámku

Nově vystavěný hrad tvořil součást pevnostní soustavy, která chránila obchodní cestu v Pojizeří.⁷⁵ Jádro hradu mělo v podstatě půdorys nepravidelného lichoběžníku. Na severní straně stála čtverhranná věž, vedle které se nacházela brána, a v jihovýchodním nároží donjon lichoběžníkového půdorysu. Oba objekty propojovala hradební zeď. Okolo roku 1500 zahájila Johanka z Krajku pozdně gotickou přestavbu, kterou dokončil její bratr Konrád z Krajku v roce 1516. Podél východní hradby vzniklo obytné křídlo. Vstupní brána tak byla přeložena do dnešního místa na protilehlou stranu hradního jádra. V druhém desetiletí 16. století se přistouplo k nivelizaci nerovného nádvoří. Rovněž bylo postaveno západní křídlo. Bránu chránila nová štíhlá věž.⁷⁶ Další důležitá stavební etapa je spjata s Vartemberky. Kolem roku 1600 nechal Karel z Vartemberka hrad přestavět na renesanční zámek. K severní věži byla přistavěna dvě křídla, čímž došlo k propojení západního a východního křídla. Toto nově vzniklé severní křídlo se do nádvoří otvíralo arkádami. Dosavadní paláce byly zvýšeny o druhé patro. Padací most nahradil kamenný.⁷⁷ V roce 1675 nechala Marie Polyxena ze Šenfeldu, manželka Albrechta Maxmiliána Desfourse, rozšířit a barokně upravit zámeckou kapli ve východním křídle zámku.

Poslední rozsáhlá úprava zámku a to v duchu empíru je spjata s Františkem Antonínem II. Desfoursem, který v roce 1822 zahájil opravy a přestavby, jež plánoval již jeho otec František Antonín Desfours. Autorem těchto úprav byl architekt Jan Filip Joendl. V severním křídle tak vznikl nový průjezd a v patrech byly zazděny arkády. Úpravám se nevyhnula ani vstupní jižní věž, která byla snížena o jedno patro. Došlo k celkovému sjednocení staveb z různých vývojových etap. Do jednotné fasády však byly začleněny dochované stavební články (dekorativní prvky z krajířovské přestavby, sdružená renesanční okna, zbytky rustiky).⁷⁸ V pozdějších letech se majitelé zámku soustředili spíše na úpravu interiérů. Kolem roku 1840 tak byly zařizovány v romantickém duchu reprezentativní prostory východního křídla. Z této doby pochází také výmalba pokojů od Adolfa Buriana. Kolem roku 1850 byla také postavena

v některých místnostech nová kamna. Později dochází spíše k dílčím úpravám. Výrazné opravy a úpravy proběhly až v letech 1965-1974.⁷⁹

3.3 Vývoj interiérových instalací

3.3.1 Návrhy instalací, instalace Emy Charvátové (1945-1962)

Poslednímu šlechtickému majiteli, kterým se stal v roce 1941 Karel Bedřich Desfours Walderode, byl zámek zkonfiskován na základě dekretu č. 12/1945 Sb. Již jeho otec Mikuláš, který se svou rodinou na zámku trvale žil, zpřístupňoval zámek v době nepřítomnosti „vrchností“ turistům.⁸⁰ Po konfiskaci zámku však byla vyvíjena snaha o jeho přeměnu na veterinární sanatorium s oborou pro chov pokusných zvířat, jež by mohla být založena v místě zámeckého parku.⁸¹ V roce 1947 navrhla Národní kulturní komise převzetí Hrubého Rohozce spolu s dalšími 47 objekty do své správy. K oficiálnímu převzetí došlo až na přelomu let 1948 a 1949. Ale již na jaře roku 1947 zde komise zřídila sběrnou, do které byly svázeny převážně umělecké předměty z bytů a domů odsunutých Němců. Právě jako sběrna sloužila větší část zámku po celou dobu, kdy jej spravovala komise. Místnosti bytu původního majitele ponechávala komise ve stávající podobě.⁸² Plánovala však revize jejich vybavení, která by byla zaměřená na „*zdůraznění dokladů uměleckého vkomponování romantického zařízení do středověkého objektu*“.⁸³ Ještě zde měla být umístěna expozice věnující se lidovému umění a venkovskému bydlení v oblasti Turnovska.⁸⁴

Zámek byl veřejnosti zpřístupněn v roce 1953. Od tohoto roku zde mohli návštěvníci zhlédnout instalaci vytvořenou pracovníky Státní památkové správy. Její autorkou byla Ema Charvátová.⁸⁵ Jak je patrné z práce Marie Novákové *Problémy kulturně výchovné prezentace na státních zámcích*, Charvátová navázala částečně na plány Národní kulturní komise. Pro instalaci využila kmenový, ale i svozový mobiliář. Dle Novákové více jak polovina mobiliáře pocházela právě ze svozů. Prohlídkovou trasu tvořilo celkem 24 pokojů prvního a druhého patra. Ve třech prvních místnostech prvního patra východního křídla, tj. v malé knihovně, velké knihovně a jídelně, zůstaly zachovány původní interiéry. Z větší části byla ponechána původní podoba také sousednímu zelenému salónu, který již zasahuje do severního křídla. Dále empírovému pokoji a dámskému a pánskému pokoji pro hosty.⁸⁶ V ostatních pokojích provedly

pracovnice Státní památkové správy novou instalaci. Jak je patrné z fotografií⁸⁷ z roku 1954, instalace v některých pokojích připomínala skutečné interiéry. Většina místností však byla přeplněna nábytkem, obrazy a uměleckými předměty. Například na zelený salón tak navazoval pokoj se zařízením pozdního empíru, po kterém následoval pokoj s vystaveným cínovým nádobím převážně z první poloviny 18. století. Přístupné byly ale i některé pokoje v prvním patře západního křídla. V druhém patře východního křídla si návštěvníci mohli prohlédnout hernu s biliárovým stolem, salón se sbírkami porcelánu, či empírový salónek. V témže patře severního křídla (popis od východu) se nacházel opět salón s empírovým nábytkem, ložnice s barokní postelí, ložnice s novodobou postelí s nebesy a pokoj pro služebnictvo. Pět pokojů druhého patra západního křídla upravily pracovnice Státní památkové správy na salóny s empírovým a barokním nábytkem. Do prohlídkového okruhu patřil ale i pokoj s neorenesančním nábytkem, či síň s barokní skříní. Přístupná byla i zámecká kaple. V nově instalovaných pokojích se mohli návštěvníci setkat kromě různorodého nábytku, obrazů včetně portrétů rodiny Desfoursů, četných sbírek skla, kameniny a jiných uměleckých předmětů, se zajímavostmi v podobě samurajského oděvu umístěného v jednom ze salónků druhého patra západního křídla, či dětského nábytku v empírovém salónku v druhém patře východního křídla. Výjimečně zde byly vystaveny i užitkové předměty, jako například mycí souprava v pokoji pro služebnictvo.

Jak je patrné z korespondence, otištěné v závěrečné práci Marie Novákové, instalace působila na návštěvníky velmi rozdílně. U některých vyvolávala mylný dojem, že viděli původní interiéry tak, jak v nich žili poslední majitelé. *„A teď si představte můj úžas, když jsem při procházení pokoji Hrubého Rohozce zjistil, že vlastně procházím dobovým životem desfoursovského rodu, že vidím, jak tento rod žil v každé době se současnou kulturou, od doby baroka až po 19. století na čele s obrazem Quidona Mánesa a jinými výtvarnými díly.“*⁸⁸ Dle Novákové přispívala k silnému dojmu návštěvníků i výmalba stropů a stěn pokojů ve druhém patře zámku.⁸⁹ Kromě maleb mu mohly pomoci dochovaná kachlová kamna v několika místnostech prvního a druhého patra. Rovněž turistický průvodce z roku 1960 udává, že *„...zařízení zámku bylo v podstatě zachováno ve stavu, v jakém je zanechali poslední uživatelé.“*⁹⁰

Naopak způsob provedení instalace v některých pokojích mohl na návštěvníky působit rušivě. Například v místnosti s cínovým nádobím stála před skříní s vystavenými předměty lavice, která byt' nezakrývala exponáty, vypadala na tomto

místě nepřírozně. Je však možné, že tvořila bariéru kvůli dostatečnému odstupu návštěvníků. Obdobné dojmy mohl vyvolávat pohled na instalaci v jednom ze salónů druhého patra západního křídla, kde se nacházelo několik stolních hodin. Navíc některé exponáty v instalaci byly označeny cedulkami, které patrně obsahovaly údaje o evidenci, nikoli informace pro návštěvníky.

V roce 1956 byl vypracován návrh, podle kterého měla být na Hrubém Rohozci zřízena expozice českého skla. K její realizaci však nedošlo.⁹¹ Ve stejném roce vznikla v druhém patře severního křídla malá galerie, která návštěvníkům představovala obrazy regionálních malířů, převážně Jana Prouška.⁹²

V roce 1959 přešel Hrubý Rohozec pod správu Krajského národního výboru v Liberci.⁹³ Na zámku nadále zůstala instalace provedená Státní památkovou správou a galerie regionálních malířů.⁹⁴ Koordinační komise pro kulturní využití státních hradů a zámků shledala instalaci v zámku krajně neuspokojivou. V protokolu z roku 1961 se o instalaci ve všech místnostech, které byly ukazovány návštěvníkům, vyjadřovala jako o částečně uspořádaných depozitářích a upozorňovala na nutnou reinstalaci.⁹⁵

3.3.2 Expozice antického umění (1962-1965)

V roce 1961 došlo k dalšímu převodu zámku a to pod správu Okresního národního výboru v Semilech. Ještě v témže roce byl vypracován návrh ve spolupráci s Ústavem pro klasickou archeologii Karlovy univerzity na instalaci expozice antického umění. O její vznik se zasloužil pracovník Okresního národního výboru v Semilech dr. Bartoš. Vlastní instalace expozice proběhla během roku 1962.⁹⁶ Její realizaci však předcházelo odstranění části výmalby. Expozice byla instalována v devíti místnostech prvního patra a v pěti místnostech druhého patra. Interiéry malé knihovny, velké knihovny, jídelny a zeleného salónu zůstaly zachovány. Podle původního záměru měla být expozice antiky ještě rozšířena do jedné místnosti prvního patra. Vystavené exponáty pocházely ze sbírek Ústavu pro klasickou archeologii Karlovy univerzity, které se do této doby nacházely v pražském Klementinu, a ze sbírek Národní galerie. Expozici antiky mohli návštěvníci spatřit od jara roku 1963. Její autoři ji uspořádali chronologicky, od počátku řecké plastiky až do konce helénismu. Poslední místnost věnovali římskému sochařství. Do místností prvního patra umístili odlitky antických

plastik, pro které se podařilo vyrobit nové podstavce. V druhém patře vystavili originální památky. V jedné z místností druhého patra se tak nacházely předměty z československých výzkumů na Samothráké a v Kymě, ve čtyřech dalších místnostech řecké vázy, hliněné a bronzové sošky, římské lampy a mramorové sochy. Pro jejich instalaci byly použity staré vitríny.⁹⁷ Expozici doplňovala dřívější obrazová výzdoba, tj. obrazy z 18. a 19. století.⁹⁸ První ředitelkou expozice se stala promovaná historička Jarmila Čežíková.⁹⁹ Zámek měl nadále ale vlastního správce. Jak zmiňuje Marie Nováková, která se stala v roce 1964 novou správkyní zámku, po otevření expozice antiky došlo ke značnému poklesu návštěvnosti, přestože expozice obsahovala kvalitní sbírku.¹⁰⁰ V roce 1965 tak byla z její iniciativy expozice antiky zrušena.¹⁰¹

3.3.3 Expozice Uměleckoprůmyslového muzea – Historický nábytek a móda (1965-2008)

Po zrušení expozice antiky navázala se správou Hrubého Rohozce kontakt dr. Jarmila Brožová z Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, která navrhla instalovat na zámku expozici zachycující vývoj bydlení a módy od středověku až po 20. století.¹⁰² Uvedený návrh se setkal s kladným ohlasem, avšak časová hranice pro instalované předměty byla pozměněna. Zaměření expozice ovlivnily jednotlivé stavební etapy, zejména období renesance a empíru, ale také stav prostor, kterými návštěvník během prohlídky zámku prochází. V prvním patře měly být podle návrhu Jarmily Brožové z roku 1966 ponechány interiéry prvních čtyř místností (malá knihovna, velká knihovna, jídelna, zelený salón) téměř beze změny. Instalace v následujících devíti prostorách by představovala vývoj nábytku na „*jednotlivých významných příkladech, bez snahy zařizovat interiéry.*“¹⁰³ S přihlédnutím ke stavebnímu vývoji zámku měly být čtyři místnosti věnovány renesanci. Expozice ve zbývajících pěti prostorách by se soustředila na vývoj nábytku na konci 17. a v průběhu 18. století. Tím by došlo k propojení expozice v prvním a druhém patře, neboť část druhého patra byla vyhrazena vývoji nábytku od roku 1800 do roku 1860. Prohlídka měla být zakončena v šesti pokojích, ve kterých se dochovala původní výmalba napodobující tapety druhého rokoka. Právě charakter těchto prostorů neumožňoval dle Brožové uskutečnit původní záměr, a to představit na zámku vývoj nábytku do závěru 19. století. Způsob instalace by byl ale stejný jako v ostatních pokojích. K místnostem s dochovanou výmalbou by se tak

přístupovalo jako k výstavnímu prostoru. Expozici nábytku měly doplňovat gobelíny, keramika, porcelán, práce z kovu a obrazy. V druhém patře návrh počítal ještě s historickými kostýmy a doplňky.¹⁰⁴

Realizovaná expozice se od tohoto návrhu odlišovala, a to posunutím časové hranice. V prvních dvou místnostech, které následují po zeleném salónu, se mohli návštěvníci seznámit s italskou renesancí, třetí pokoj představoval renesanci středoevropskou. Chodba a další čtyři pokoje (již v západním křídle) byly věnovány ranému a vrcholnému baroku a rokoku. Závěr prohlídky v prvním patře tvořil klasicismus 18. století. V druhém patře byla expozice dovedena oproti návrhu až do závěru 19. století. Návštěvníci zde mohli vidět nábytek včetně doplňků z období empíru, biedermeieru, druhého rokoka, novorenesance a secese. Vystavený nábytek kromě vývoje dokládal i jednotlivé způsoby jeho výzdoby.¹⁰⁵ Vystavené exponáty pocházely převážně ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze. V expozici byly použity ale i některé předměty ze zámku Hrubý Rohozec.¹⁰⁶ Jak je patrné z fotografií, užití obrazů, gobelínů, keramiky, porcelánu a jiných předmětů uměleckého řemesla bylo střídité. Nábytek včetně uvedených předmětů byl prezentován výstavní formou, ale bez použití popisek a zvláštního osvětlení. Skleněné vitríny chránily kostýmy.¹⁰⁷ Slavnostní otevření expozice proběhlo 1. dubna 1967.¹⁰⁸

Na začátku roku 1969, tedy necelé dva roky po otevření nové expozice, přešel zámek pod správu Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích. I po jeho převodu zůstala na zámku expozice Uměleckoprůmyslového muzea.¹⁰⁹

Součástí prohlídky byla nadále i velká a malá knihovna, jídelna a zelený salón. V roce 1973 v rámci „nové koncepce využití a reinstalací státních hradů a zámků“ navrhoval dr. L. Machytka, pracovník Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích, zcela odstranit zařízení právě z těchto prvních místností kromě jídelny, neboť příliš oslavovalo bývalé šlechtické majitele.¹¹⁰ V uvolněných místnostech měla vzniknout obrazárna, která by návštěvníkům představovala díla starých holandských mistrů.¹¹¹ Kvůli zamýšleným úpravám uspořádal ještě v témže roce (1973) František Novák, manžel Marie Novákové, anketu mezi návštěvníky zámku a sociologický průzkum mezi odbornými pracovníky v úseku kultury, které napomohly spolu se stanoviskem Jarmily Brožové zachování původních interiérů.¹¹²

Před rokem 1975 byla zmenšena expozice Uměleckoprůmyslového muzea v prvním patře zámku. Reinstalace expozice proběhla patrně před začátkem turistické sezóny roku 1971, kdy měly být z expozice v prvním i druhém patře vyňaty některé exponáty nábytku, které chtěla dr. Olga Herbenová použít pro výstavu „*Sedací nábytek*“, připravovanou na rok 1972.¹¹³ Po reinstalaci představovala návštěvníkům renesanci pouze expozice v jedné místnosti, ve které mohli návštěvníci vidět kredenc, stůl či truhlu. Italský renesanční nábytek doplňoval gobelín ze 17. století, portrét ženy, ukázky majoliky a cínového nádobí. Baroku a rokoku byly věnovány pouze tři prostory. Expozice věnovaná ranému baroku seznamovala návštěvníky kromě jiného nábytku i s kabinetem. Na zdech visely portréty, zátiší a obraz zachycující dobový interiér. V následujícím pokoji se expozice věnovala vrcholnému baroku. Pro prezentaci tohoto období byl vybrán bohatě vyřezávaný a vykládaný nábytek, gobelín, zátiší a zrcadla. V expozici věnované rokoku viděli návštěvníci skříně s rokokovým ornamentem, komodu a sedací nábytek. Opět zde byl zavěšený gobelín a portréty, díky nimž se návštěvníci mohli seznámit s dobovými účesy. Prohlídka prvního patra byla zakončena expozicí klasicismu, v níž byly vystaveny kromě nábytku dobové šaty.

Expozice v druhém patře si zachovala téměř stejné uspořádání. Prohlídka začínala v posledním (nejjižnějším) pokoji západního křídla, věnovanému empíru. Vývoj nábytku dokumentoval soubor nábytku z černého mořeného a leštěného dřeva. Dobovou módu představovaly návštěvníkům portréty. Expozice v následujícím pokoji se zaměřovala na bytovou kulturu měšťanského empíru, kterou zastupoval sekretář, příborník či pohovka. Dále zde bylo vystaveno české sklo ze skláren rodu Desfoursů v Jizerských horách, empírové malované sklo, český porcelán z Klášterce nad Ohří a z Březové, ale i míšeňský porcelán. Třetí pokoj byl věnován maloměstskému empíru, který dokládala skřín s motivem oráče v cylindru, truhla s malovanými ornamenty či psací stůl. Kromě modelu svatebních šatů mlynářky seznamovaly návštěvníky s dobovou módou opět portréty. Ani expozice ve čtvrtém pokoji, zaměřená na dámskou společnost, neopustila měšťanský empír. Návštěvníci si zde mohli prohlédnout toaletní stolek, stoličku, postel, chaise-longue, vyšívadlo, psací stůl, ale i sklo a porcelán, akvarely a jiné obrazy. V expozici v následující místnosti se projevoval vliv romantismu, který dokumentovaly například židle s rostlinnými motivy, dobové šaty či miniatura zobrazující interiér. I v této místnosti mohli návštěvníci obdivovat různé druhy skla a porcelán. Nacházel se zde ale i klavír. Rovněž expozice na chodbách

severního křídla byla věnována měšťanskému empíru. V pokoji, umístěném v bývalé věži, se návštěvníci seznamovali s módou a nábytkem druhého rokoka. Viděli zde například šperkovnici, toaletní stůl se zrcadlem či rozkládací šicí stůl. Nechyběly ani šaty s krinolínou. Opět zde bylo vystaveno české sklo a porcelán. V následujícím salónu (tzv. modrém) pokračovala expozice druhého rokoka. Z nábytku toto období zastupovaly sedací soupravy (česká a vídeňská) včetně stolků a příborník, na kterém byla vystavena vranovská kamenina. Nad klavírem visely portréty od Franze Schrotzberga. Nacházel se zde ale také portrét od Ernsta Christiana Mosera. Podlahu pokrýval gobelín. Opět zde byly vystaveny šaty s krinolínou. V sousedním pokoji, který se nachází již ve východním křídle, mohli návštěvníci vidět novorenesanční skleník a sekretář, sedací soupravu ve stylu druhého empíru, či šaty s honzíkem. Dobovou módu představovaly rovněž obrazy, například od Václava Brožíka. Následovala expozice novorenesance s ukázkami sedacího nábytku, například z majetku Marie Calmy Veselé, a příborníku. Expozice byla opět doplněna portréty či porcelánem. Z tohoto pokoje se vcházelo na chodbu, jež tvořila přechod k secesi. Stěny pokrývaly gobelíny se secesními vzory. Na změnu upozorňovaly i splývavé šaty se zvonovou sukni včetně portrétu dámy. Prohlídku zámku uzavírala expozice secese. Vystavený stůl, pohovka, křesla a kabinet představovaly návštěvníkům část souboru, jenž navrhl Josef Fanta pro světovou výstavu v Paříži v roce 1900. Na světové výstavě byla prezentována i dekorativní stěna od Josefa Fanta a Jana Kastnera. Kromě uvedeného nábytku doplňovala expozici secese ještě kredenc od Jana Kouly a další kabinet. Nutno zmínit také lustr, jehož autorem byl Jan Kotěra. Způsob odívání dokládaly dva modely šatů a portréty.¹¹⁴

Část expozice, která zachycovala vývoj nábytku a odívání v první polovině 19. století, byla v roce 1976 obohacena o sezonní výstavu. Výstava představovala příchozím koráلكové práce ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea, jež byly instalovány v sedmi vitrínách.¹¹⁵

Dle Marie Novákové hodnotila většina návštěvníků expozici Uměleckoprůmyslového muzea velmi kladně. Vystavené předměty v jednotlivých pokojích nevnímali lidé jako jednotlivé exponáty, ale jako ucelený interiér.¹¹⁶

Kvůli opravám byl zámek od 1. září 1985 do 1. dubna 1988 uzavřen. Po dobu oprav v roce 1988 provedla Olga Herbenová v expozici Uměleckoprůmyslového muzea úpravy, které podle Novákové „*posílily interiérový charakter jednotlivých pokojů*“.

Herbenová snížila počet vitrín a naopak přidala do expozice drobné doplňky.¹¹⁷ V prvním patře nadále zůstaly zachovány původní interiéry malé a velké knihovny, jídelny a zeleného salónu.

Po roce 1989 vlastní zámek nadále stát. V následujících letech dochází k výměně některých exponátů. V roce 2006 byla prohlídková trasa zámku rozšířena o orientální salón, jehož zpřístupnění předcházela obnova historické výmalby.¹¹⁸ Autorka orientálního salónu PhDr. Květa Křížová navázala při jeho instalaci na muzejní pojetí expozice Uměleckoprůmyslového muzea.¹¹⁹ Spolu s Jaromírem Novotným použili v instalaci podstatnou část sbírky orientálního umění ze zámeckého depozitáře, kterou tvořily předměty ze sozů, ale i kmenového fondu Hrubého Rohozce. Kromě figury samuraje, která byla vystavena již v instalaci Emy Charvátové, si v prosklené vitríně mohli návštěvníci prohlédnout keramiku, vějíře, hračky, lampiony, rituální nádoby a další předměty. Nad stolkem visely japonské dřevořezy včetně svitků s figurální tematikou.¹²⁰

V říjnu 2009 byla expozice Uměleckoprůmyslového muzea zrušena¹²¹ stejně tak i orientální salón. Expozice byla nahrazena interiérovou instalací, která navrátila interiéru podobu z počátku třicátých let.¹²²

4 Humprecht

4.1 Majitelé zámku

Zámek Humprecht se nachází na kopci nedaleko města Sobotky, v bývalém kosteckém panství. Původně nesl název Humprechtsberk, ale již v průběhu 19. století se začíná mezi lidem používat zkrácený název Humprecht.¹²³ Jak napovídá jméno zámku, objednavatelem byl v roce 1666 hrabě Humprecht Jan Černín z Chudenic¹²⁴, který jej pravděpodobně nechal postavit pro svou italskou manželku Dianu Marii Hypollyto di Gazoldo. Po smrti Humprechta Jana Černína v roce 1682 zdědil panství jeho syn Heřman Jakub Černín¹²⁵, který se oženil s Marií Josefou Slavatovou. Jeho druhou ženou se stala Antonie Josefa Khünburgová. Během Heřmanova života byl zámek využíván převážně k letním a podzimním pobytům. Dědicem Heřmana Jakuba Černína se stal

jeho syn z prvního manželství František Josef Černín, za jehož působení dochází k postupnému zadlužení černínského majetku. Po Františkově smrti v roce 1733 se správy majetku ujala jeho manželka Isabella Marie Johanna z Merode-Westerloo¹²⁶, která tak činila za nezletilého syna Prokopa Vojtěcha Černína.¹²⁷ V roce 1738 koupil od Černínů kostecké panství Václav Kazimír Netolický z Eisenbergu, který umírá v roce 1760. Po jeho smrti přestává Humprecht sloužit jako lovecký zámek pro vrchnost. Namísto toho jej využívají spíše správci a služebnictvo, kteří zde pořádají svatební a jiné slavnosti. Dědicem Václava Kazimíra Netolického se stal syn Jan Adam, který zemřel bezdětný. Panství získal přes Adamovu sestru Terezii, jež se provdala za Františka Vratislava z Mitrovic, Antonín Vratislav z Mitrovic. Dědictví panství bylo podmíněno přijetím jména Netolický. To však nebylo další generací dodržováno. Antonínův syn Evžen Vratislav z Mitrovic rovněž zemřel bezdětný. Panství zdědila jeho nejstarší sestra Marie Terezie, provdaná Pozzo di Borgo. V roce 1872 se dalším dědickým řízením dostal do držení Flaminia Dal Borgo, který začal používat jméno Dal Borgo-Netolický.¹²⁸ V letech 1894 až 1925 vlastní panství a s ním i zámek Humprecht Jan Saladin Dal Borgo Netolický. Krátce (1925–1926) jej také drží Pius Pavel Dal Borgo Netolický.¹²⁹ V roce 1926 v souvislosti s pozemkovou reformou byl zámek převeden do majetku města Sobotky.¹³⁰ V majetku města zámek zůstal i po roce 1948. V roce 1982 však dochází k převodu Humprechtu do správy Krajského střediska státní památkové péče v Pardubicích, pod kterou setrval do roku 1992, kdy zámek získalo zpět město Sobotka na základě zákona č. 172/1992 Sb., o majetku obcí.¹³¹

4.2 Stavební vývoj zámku

Stavbu zámku zadal hrabě Jan Humprecht Černín architektovi Carlu Luragovi, s nímž uzavřel smlouvu v červnu 1666. Stavbu řídil Luragův polír František Ceresola. Kamenické práce provedl František Torre a Jan Passarini. Nad kameníky dohlížel polír Jan Sartorini. V roce 1667 se podařilo dokončit hlavní zednické práce a na jaře roku 1668 byla stavba zastřešena. Carlo Lurago navrhl zámek na půdoryse dvou oválů, vnitřním a vnějším. Po obvodu vnitřního oválu – centrálního sálu jak v přízemí, tak centrálního sálu v patře – se nacházelo osm místností. Centrální sál v prvním patře, nazývaný „prostřední palác“ převyšoval ostatní pokoje. Okolo prvního patra vedl ochoz nesený kamennými krakorci. Nad „prostředním palácem“ se nacházela ještě jedna

místnost tzv. „hoření palác“. Kolem zámku založil hrabě Humprecht Jan Černín oboru, okolo které byla v roce 1670 postavena zeď.¹³² Pravděpodobně v letech 1676–1677 byla zahájena výstavba hospodářských budov a maštálí pro koně, které kopírovaly tvar zámku.¹³³ Dne 29. června 1678 do zámku uhodil blesk a zapálil jej. Vlastní oprava zámku proběhla v letech 1680–1681. Stavbu vedl v zastoupení Carla Luraga opět František Ceresola. Během opravy došlo ke zvýšení zámku o jedno patro. Rovněž byl přenesen ochoz na krakorcích z prvního do druhého patra. Na špicí šindelové střechy byla vsazena báh s dvouramenným křížem.¹³⁴ Zvýšení stavby způsobilo pravděpodobně přetížení základů. V roce 1691 tak nechali architekti Jan Maderna a Alio okolo základů vyzdít kamenný opěrný pás.¹³⁵ V roce 1785 žádali Netoličtí o povolení ke zbourání zámku, aby na jeho místě mohli vystavět zámek nový. Demolice zámku se však neuskutečnila. V roce 1829 došlo k opravě střech. Během nich byl dvouramenný kříž na vrcholu věže nahrazen půlměsícem. Od této doby však objekt zámku postupně chátrá.¹³⁶ Obnovu zámku se podařilo uskutečnit až v letech 1937–1939.¹³⁷ V roce 1947 došlo ještě k opravě spodní střechy zámku.¹³⁸ K dalším výrazným opravám se i přes dřívější snahu města přistoupilo až v sedmdesátých a devadesátých letech 20. století.

4.3 Vývoj interiérových instalací

4.3.1 Černínská expozice a sobotecké muzeum (1937–1945)

Jak vyplývá z předchozího textu, byla situace na Humprechtě oproti Hrubému Rohozci jiná, neboť v roce 1945 již patřil Sobotce a jeho interiéry se podařilo už ve třicátých letech zpřístupnit veřejnosti. Je tedy nutné, vrátit se do této doby. Po nezbytných stavebních úpravách zámku, jež si „vzalo na starost“ město Sobotka, byla zásluhou spolku Kruhu rodáků a přátel města Sobotky a okolí (dále jen Kruh rodáků) včele s Milošem Peldou při příležitosti sjezdu rodáků v srpnu 1937 otevřena na Humprechtě Černínská expozice. Jejím instalování předcházely četné přípravy a jednání Kruhu rodáků, města Sobotky, Státního památkového ústavu, hraběte Eugena Alfonse Czernina, Zdeňka Kalisty, černínského archiváře Karla Třisky a dalších osobností, jež zmiňuje Karol Bílek ve svém článku „Černínská expozice na Humprechtě z roku 1937“.¹³⁹ Pro expozici zvolil Kruh rodáků čtyři místnosti prvního patra nacházející se vlevo od ústředního sálu. Součástí prohlídky se stal i samotný ústřední sál neboli Černínská síň, která byla při této příležitosti malířsky vyzdobena. Nástropní

malbu černínského znaku provedl v červnu uvedeného roku akademický malíř Rudolf Beneš. Nástěnné malby zhotovil o měsíc později podle námětu Zdeňka Kalisty akademický malíř Richard Wiesner.¹⁴⁰ Nástěnné malby zobrazují výjevy ze života Humprechta Jana Černína. První z nich představuje návštěvu Heřmana Černína, Humprechtova strýce, u Humprechtovy matky Zuzany Černínové na zámku Radotín. Druhá malba ukazuje „*vstup Humprechta Jana Č. jako císařského vyslance do Benátek*“¹⁴¹. Třetí výjev věnoval Kalista samotné stavbě Humprechtského zámku. Zobrazuje Humprechta Jana Černína s architektem Carlem Luragem, který drží plán stavby. Námětem poslední, čtvrté, malby se stala účast Humprechta na zasedání českého sněmu v druhé polovině 17. století.¹⁴² Vlastní expozice, instalovaná ve čtyřech pokojích, byla zaměřena kromě osobnosti Humprechta Jana Černína také na jeho matku Zuzanu Černínovou. Právě jí a širší rodině věnoval Kruh rodáků první místnost. Střed expozice tvořil relikviář s kopií prstenu, který Zuzana nosila, a který jí byl dán do rakve.¹⁴³ Kromě prstenu zde mohli návštěvníci zhlédnout fotoreprodukcí dopisu Zuzany Černínové adresovaného jejímu manželovi 15. 3. 1641. Na stěnách visela vyobrazení sídel rodičů Humprechta na Radeníně a v Táboře. Druhý pokoj představoval přechod od Zuzany Černínové k Humprechtovi. Nacházely se zde kopie korespondence mezi ní a mladým Humprechtem. Kromě dopisů či jejich úryvků mohla návštěvníky zaujmout také francouzská mapa Čech z poloviny 17. století, na jejímž rubu byly otištěné české dějiny ve francouzštině z uvedené doby. Mezi dalším obrazovým a listinným materiálem na stěnách a ve vitrínách by se našly uliční prospekty z Říma, Paříže a Prahy se stavbami, v jejichž okolí Humprecht v mládí žil či studoval. Ve třetí komnatě zaměřené výhradně na osobu Humprechta Jana Černína mohli návštěvníci shlédnout bohatý listinný a obrazový materiál (reprodukce obrazů z velké černínské galerie, černínské paláce, zámky, hrady, Humprechtův náhrobek v chrámu sv. Víta, rodokmen atd.), který měl udávat vše podstatné z Humprechtova života. Největší pozornost jistě získala kopie Humprechtova portrétu od Karla Škréty provedená Františkem Prchlíkem.

Expozice čtvrté místnosti přibližovala stavební vývoj zámku. Zároveň odkazovala na literaturu vztahující se k osobě Humprechta Jana Černína a jeho matky, ale i zámku (Josef Pekař – Kniha o Kostí, Zdeněk Kalista – Mládí Humprechta Jana Černína, Korespondence Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem atd.).¹⁴⁴ Podle autora

dobového článku se tento čtvrtý pokoj s původním avšak nově opracovaným krbem a benátským zrcadlem nejvíce blížil představě o původním vzhledu zámeckých pokojů.¹⁴⁵

V roce 1938 došlo k rozšíření expozice do zbývajících pokojů prvního patra. Pátý pokoj tak obsahoval ukázky zámeckého zařízení ze 17. a 18. století „v našich zemích“. Kromě dobového nábytku, rytin (např. Václava Hollara), map, zbraní a jiných předmětů zde byl vystaven i velký dvojité kříž, vztyčený původně na střeše zámku. K inventáři Humprechta měl patřit i cínový svícen vystavený v barokní knihovně upravené na vitrínu.

Šestý pokoj s mramorovým krbem byl věnován jak výtvarným, tak literárním či hudebním dílům, ve kterých se objevuje Humprecht a jeho blízké okolí. Vedle tušové kresby zámku Humprechta od Václava Špály visely na stěnách v této souvislosti portréty čtyř českých básníků: Václava Šolce, Fráni Šrámka, Svatopluka Čecha a Jaroslava Vrchlického. Kromě výše uvedených děl zhlédli příchozí také barevné dřevoryty Jaroslava Mencla a Karla Vika, fotografie zámku a okolí či verše a prózu s motivy Humprechta a blízkého okolí.¹⁴⁶

Sedmou komnatu upravil Kruh rodáků na Síň Josefa Pekaře, aby tak uctil jeho památku. Vystavený nábytek včetně selské truhly pocházel z historikova bytu. Obsah vitríny umístěné ve výklenku namísto dveří do Černínského sálu a obrazová výzdoba nad vitrínou odkazovaly na původ Josefa Pekaře a významné etapy jeho života. Naproti vitríně v závěsné skříni byly vystaveny titulní listy jeho předních spisů, v malé knihovně pak celé knihy a četné svazky Českého časopisu historického. Nesměl chybět ani Pekařův portrét od Richarda Wiesnera.¹⁴⁷ Poslední, osmá místnost svým obrazovým i písemným materiálem rekapitulovala dějinný vývoj Humprechta do 29. června 1938, kdy Kruh rodáků předal instalace prvního patra městu Sobotce. Znaky pěti šlechtických rodů, které vlastnily zámek, a znak města Sobotky, jako posledního majitele zámku, provedl akademický malíř Jaromír Černý. Visel zde i Vikův dřevoryt „Balada o Kosti“ a reprodukce historické listiny o povýšení Sobotky na město.¹⁴⁸

V roce 1938 informuje také Věstník hospodářského družstva v okrese soboteckém o památkovým úřadem vydaném povolení k instalaci sbírek soboteckého muzea v přízemí zámku.¹⁴⁹ Jejich zpřístupnění¹⁵⁰ na Humprechtě proběhlo ale mnohem později, a to 3. srpna 1941. Podobu expozice zachytil autor novinového článku „Sobotecké museum na Humprechtě“, otisknutého v již zmiňovaném věstníku ze

září roku 1941. Sbírký byly instalovány v osmi místnostech včetně ústředního sálu. První místnost (Popis zleva, proti chodu hodinových ručiček.) označuje autor článku jako Salónek mecenášky Anny Fejfalíkové.¹⁵¹ Kromě jejího nábytku, portrétu mecenášky a portrétu jejího otce se v salónku nacházely památky na zakladatele muzea, kterými byli Jindřich Maštálka, Gustav Maštálka, D. Weinmanová, L. Neumannová, Antonín Sakař, Fr. Řeřichová, Josef Šulc a Jaroslav Macoun. Druhá síň ukrývala knihovnu, prapory, staré pergameny a tisky. K významným exponátům jistě patřil prapor Národní gardy z roku 1848 malovaný Josefem Mánesem. Byl zde vystavený i návrh na nástrojní malbu v městském divadle od stejného malíře. Exponáty (rukopisy, korespondence, diplomy a jiné památky) ve třetí místnosti odkazovaly na sobotecké rodáky: Josefa V. Nováka (průmyslníka, komunálního pracovníka a podporovatele umění), Františka Dvorského (historického spisovatele a ředitele Zemského archivu), J. L. Turnovského (spisovatele a redaktora), Fráňu Šrámka (básníka), Jindřicha Šolce (spisovatele a primátora hlavního města Prahy), Alexandra Bernarda (archeologa a přírodovědce), Hynka Pelce (spisovatele a zdravotního fyzika), Karla Cumpfeho (filologa a středoškolského profesora), Jana Bedřicha Nováka (historického spisovatele a ředitele Zemského archivu), Josefa Nováka (okresního školního inspektora), Josefa Hrdličku (radu ministra zdravotnictví), Věnceslava Jeřábka (dramatického spisovatele), Jindřicha G. Maštálky (poslance) a všechny rodácké sjezdy. Ve čtvrté místnosti mohli návštěvníci obdivovat městský i venkovský kroj, výšivky, ručně paličkované krajky, čepce, šněrovačky, šátky do pasu, vyšíváné sukně, špencry, fěrtochy, šály a jiné doplňky. Pátá místnost byla věnována keramice, porcelánu, rubínovému sklu a archeologickým nálezům z Nebákova, Vodňan a Poráně. V šesté místnosti využili muzejní pracovníci dochovaného topného zařízení a vybavili ji jako kuchyň či selskou jizbu. Vystavili zde kolébku, truhlu, kuchyňskou almárku, obrázky malované na skle, misník, křížek, různé kuchyňské nádoby (lívanečníky, rendlíky, sekáček na sušené ovoce, strojek na mák, mlýnek, dřevěné moždíře atd.). Zároveň ponechali prostor pro ukázkou zpracování lnu (vohlice, trdlice, potěračka, kolovraty, kužele, přesleny, motáky atd.) a nářadí používaného na poli. Sedmou síň označuje autor novinového článku jako cechovní a kostelní, neboť se v ní nacházely předměty z bývalých cechovních kaplí soboteckého chrámu jako cechovní knihy, listiny, pečeti, pečetidla, cechovní poháry, kříže na rakve, rychtářské právo, cechovní truhlice (soukenická, krejčovská a ševcovská z r. 1672), sošky, ukázky prací starých řemesel a jiné památky. Uprostřed ústředního

sálu stála barokní socha Panny Marie Bořenovské. Po jeho obvodu byly rozestavěné malované skříně, kolovraty a džbány.

Přesto uvedené prostory podle autora novinového článku nestačily pojmout rozsáhlé muzejní sbírky. Musejní společnost proto usilovala o úpravu místností ve druhém patře, ve kterých by mohly být instalovány další exponáty.¹⁵²

4.3.2 Zrušení černínských sbírek a Pekařovy síně (1945–1955)

Po druhé světové válce právě kvůli nedostatku volného místa a vlhkosti v přízemí chtěla Musejní společnost přesunout části sbírek z přízemí do prvního patra, což by ale znamenalo zrušení černínské expozice, instalované Kruhem rodáků. Mezi spolky tak vznikají četné spory.¹⁵³ K odstranění expozice v prvním patře nakonec stejně došlo, ale vlivem politické situace, neboť únorový převrat se pochopitelně projevil i na náplni expozic. V srpnu 1948 byl vydán příkaz ke zrušení Pekařovy síně Místním národním výborem v Sobotce na základě pokynu krajského výboru KSČ. V dopise, v němž tuto skutečnost místní národní výbor oznamuje Kruhu rodáků, uvádí jako odůvodnění stížnosti návštěvníků na nevhodnost uctívání památky Josefa Pekaře tak význačným způsobem, to jest, aby mu byla věnována v dané době celá místnost.¹⁵⁴ K jejímu zrušení došlo až následující rok.¹⁵⁵ Rovněž se objevuje kritika černínské expozice pro její zastaralost.¹⁵⁶ Kromě zrušení Pekařovy síně byl v roce 1949 také vypracován plán na uspořádání sbírek muzea, tak aby vystavené sbírky odpovídaly požadavkům Svazu českých museí. Reinstalace měla být provedena během roku 1950.¹⁵⁷ Z dochované korespondence mezi musejní komisí¹⁵⁸, místním národním výborem a Kruhem rodáku lze vyčíst některé zamýšlené úpravy. Například v přízemí zámku namísto Mašálkovy knihovny navrhovala musejní komise instalovat expozici místních průmyslových podniků, neboť podle doporučení Svazu českých museí by bylo vhodné, aby sbírky podávaly přehled o kraji i v přítomnosti. Mašálkova knihovna měla být přenesena do „krajní místnosti vpravo“ (místnost č. 8), kde chtěla musejní komise zřídit místnost pro kustoda. Výšivky a kroje plánovala musejní komise přemístit z přízemí do prvního patra, k čemuž v uvedeném roce opravdu došlo. Rovněž rozhodla o zrušení černínských sbírek.¹⁵⁹ Jak vyplývá z dalšího dopisu, ještě v prosinci 1950 nebyla instalovaná výstava místních průmyslových výrobků, ani zřízena místnost pro kustoda.¹⁶⁰ Podrobnější archivní záznamy o interiérových instalacích však pokračují až rokem 1955.

4.3.3 Expozice Čtyři ze sobotky a reinstalace muzea (1955–1972)

Významným rokem pro humprechtský zámek se stal rok 1957, kdy při příležitosti osmdesátého výročí narození soboteckého rodáka spisovatele Fráni Šrámka otevřel Památník národního písemnictví v prvním patře zámku literární expozici Čtyři ze Sobotky. Zároveň proběhla reinstalace sbírek muzea v přízemí zámku, kterou provedlo Severočeské muzeum v Liberci. Tak zde vznikla vlastivědná expozice mapující vývoj Sobotecka od pravěku po rok 1848.¹⁶¹ Podle původního plánu mělo Severočeské muzeum připravit vše potřebné k instalaci do konce října 1956.¹⁶² Teprve v listopadu objednali zaměstnanci Severočeského muzea názorný materiál (malované mapy, psaná hesla) u libereckého PROPAGU.¹⁶³ Přestože ředitel Severočeského muzea Josef Hájek informoval o odeslání první části materiálů v prosinci, s instalací se začalo až v březnu.¹⁶⁴ Předcházely jí zednické práce, kdy kvůli jednosměrnému průchodu expozicí musely být probourány dvoje dveře. Na instalaci se pracovalo až do poloviny června. Instalační práce provedli pracovníci Severočeského muzea Jaroslav Kavan a Bohuš Kluka za pomoci správce Humprechta Františka Broučka.¹⁶⁵ V expozici byly vystaveny výhradně předměty ze soboteckého muzea doplněné panely a stručnými texty.¹⁶⁶

Na přípravě literárně-historické expozice se pracovalo minimálně od roku 1955. Alespoň to vyplývá z dochované korespondence mezi ředitelkou Památníku národního písemnictví na Strahově dr. Václavkovou a pracovníky Místního národního výboru. Libreta k expozici zpracovali dr. Knězek a dr. Mojmir Otruba.¹⁶⁷ Celá expozice se připravovala v Praze na Strahově, včetně instalování vystavených předmětů do vitrín.¹⁶⁸ Takto již připravené vitríny se převezly na Humprecht, kde je pracovníci Památníku národního písemnictví během roku 1956 postupně instalovali do jednotlivých místností prvního patra. Stejně jako v případě vlastivědné expozice došlo ke zpoždění, neboť podle programu měl Památník národního písemnictví dodat do 10. května 1956 plán pro zavěšení vitrín a do konce tohoto měsíce rovněž provést vlastní instalaci. V prosinci však ještě nebyly instalovány tři místnosti.¹⁶⁹

Expozice seznamovala návštěvníky se čtyřmi spisovateli či básníky narozenými v Sobotce – Věnceslavem Jeřábkem, Josefem Ladislavem Turnovským, Václavem

Šolcem a Fráňou Šrámkem. Svůj název Čtyři ze Sobotky získala podle stejnojmenné knihy z roku 1937, která se věnuje právě uvedeným soboteckým rodákům.

Mezi exponáty by se našly fotografie spisovatelů, plakáty k filmům, které byly natočeny podle jejich knih, a další materiály. Vystavené předměty nepocházely pouze z Památníku národního písemnictví, ale také z Ústřední půjčovny filmů. Právě ze žádosti Ústřední půjčovny filmů o vrácení zapůjčených materiálů lze vyčíst konkrétní vystavené exponáty, tj. dva popisky k filmu Měsíc nad řekou či dva popisky a leták k filmu Stříbrný vítr.¹⁷⁰

Slavnostní otevření proběhlo 30. června 1957 za přítomnosti členů vlády, představitelů Místního národního výboru (Sobotka), Okresního národního výboru (Mnichovo Hradiště), Krajského národního výboru (Liberec). Účastnila se jej také manželka Fráni Šrámka Miroslava Hrdličková-Šrámková spolu s Václavem Hejnem, spoluautorem knihy *S Fráňou Šrámkem po Sobotecku*. Během slavnosti vystupovaly pěvecké sbory z Trutnova, Mnichova Hradiště a České Lípy.¹⁷¹

Po otevření literární a vlastivědné expozice se přesouvá pozornost k úpravě interiérů druhého patra. V roce 1958 žádal místní národní výbor Severočeské muzeum o zaslání libreta pro instalaci druhého patra,¹⁷² které se využívalo v padesátých letech jako depozitář¹⁷³ a zároveň se zde ve třech místnostech pořádaly dočasné výstavy.¹⁷⁴ Někdy mezi lety 1958–1961 se podařilo Karolu Bílkovi, který na Humprechtě během studií pracoval o prázdninách jako průvodce, potají, takřka načerno, s kamarády částečně obnovit na krátkou dobu ve druhém patře zámku Černínskou expozici.¹⁷⁵

Oficiální expozici mohli návštěvníci spatřit od 1. května 1961, kdy zde byla otevřena expozice dělnického hnutí na Sobotecku, expozice o současnosti a síň Josefa Hakena, spoluzakladatele KSČ. Expozice byla provedena bez schváleného libreta. Podle zprávy o činnosti muzea se tak v expozici nacházely jisté nedostatky, které měly být odstraněny po zhlédnutí expozice odborníky v prosinci 1961 za přítomnosti dr. Václavkové a člena Ústavu dějin KSČ. Například expozice současnosti začínala až koncem 19. století a vznikla tak „mezera“, neboť expozice v přízemí končila rokem 1848. Z tohoto důvodu autor zprávy, kterým je pravděpodobně František Brouček, upozorňuje na nutnou reinstalaci vlastivědné expozice v přízemí, protože kvůli depozitáři není ve druhém patře volný prostor pro další expozici.¹⁷⁶ Po otevření nové expozice ve druhém patře nadále zůstal kromě depozitáře také prostor pro dočasné

výstavy. Pravděpodobně od této doby pro ně byla vyčleněna již pouze jedna místnost, neboť v korespondenci z roku 1964 se píše už pouze o jednom pokoji. Tyto výstavy pořádala dr. Smutková z Oblastní galerie v Liberci.¹⁷⁷ Většinou se jednalo o výstavy grafických listů – jak kopií, tak originálů.¹⁷⁸

V roce 1963 po soukromé návštěvě Humprechta pracovníkem ministerstva školství a kultury se objevuje kritika nízké úrovně Hakenovy síně a je navrhováno, aby byl návštěvníkům do těchto prostor zamezen přístup. Návrhu po projednání s OV KSČ nebylo vyhověno. Následující rok uprostřed sezóny však skutečně došlo k uzavření síně na základě příkazu ministerstva školství a kultury pro nedostatečnou úroveň.¹⁷⁹

Zároveň se začínají objevovat kritické ohlasy ze strany úředníků na zastaralost celé expozice zámku. Opět se uvažuje o reinstalaci a zatraktivnění expozic návštěvníkům, neboť dochází k poklesu návštěvnosti.¹⁸⁰ V roce 1965 byla ve druhém patře zpřístupněna výstava krojů a šátků z Mladoboleslava.

V listopadu uvedeného roku obdržela školská a kulturní komise Místního národního výboru v Sobotce pokyn od odboru školství a kultury ONV Jičín k nové instalaci Hakenovy síně do konce dubna 1966 na základě usnesení předsednictva OV KSČ. Odbor školství a kultury zároveň povolil expozici instalovat do místností, které již k tomuto účelu sloužily. Oproti původnímu plánu také upustil od celostátního charakteru expozice. Výtvarné řešení byl ochoten zpracovat architekt Zdeněk Musil, pracovník okresního muzea v Jičíně, za pomoci Severočeského muzea v Liberci.¹⁸¹ Reinstalace proběhla podle libreta docenta Vladimíra Kašíka. Nová expozice Josefa Hakena byla otevřena 21. 5. 1966 u příležitosti 45. výročí založení KSČ.¹⁸²

O rok později, tj. v roce 1967, se znovu objevil návrh na reinstalaci, která by vycházela z původní funkce Humprechtu. Interiéry by byly uspořádány jako v loveckém zámku včetně vybavení a muzejních sbírek týkajících se lovu. Stávající vlastivědné a literárně historické části sbírek by zůstaly zachovány, ale v jiném uspořádání.¹⁸³ Je možné, že za zrodem myšlenky stály stížnosti návštěvníků, kteří očekávali na loveckém zámku stylové lovecké vybavení místo literárního či politického oddělení.¹⁸⁴ Tehdejší správce Stanislav Balcar spolu s Františkem Vokálem také navrhovali využít ústřední sál v přízemí pro svatební obřady.¹⁸⁵ O dva roky později (1969) se začíná uvažovat o úplně nové expozici, a to expozici hraček, která by byla jediná svého druhu v republice. Z evropských expozic tohoto typu vynikal tehdy pouze Sonneberg v Duryňsku.

Expozice by představovala vývoj hraček od starých po nové mechanické typy. Měla být instalována v prvním a druhém patře zámku. Podle Stanislava Balcara by se konkrétní modely vybíraly po historické a umělecké stránce. Přízemí by bylo věnováno literatuře a historii Sobotky a nejbližšího okolí.¹⁸⁶ K zamýšlené instalaci nedošlo.

V dubnu 1970 se začalo s opravami zámku. Během následujícího roku kvůli pokračujícím opravám byl zámek pro veřejnost uzavřen. Po skončení rizikových stavebních prací mohli od května 1972 návštěvníci zhlédnout alespoň Černínskou síň¹⁸⁷ a vyhlídku z ochozu druhého patra.¹⁸⁸

4.3.4 Expozice nakladatelství Albatros a expozice soboteckého muzea (1973–1992)

Na místo zamýšlené expozice hraček mohli návštěvníci od května 1973 obdivovat ve druhém patře zámku putovní expozici nakladatelství Albatros, věnovanou současné dětské knize, kterou instalovali v dubnu pracovníci nakladatelství. Slavnostní otevření proběhlo 4. května 1973 za přítomnosti představitelů ONV, ředitele KS PPOP v Pardubicích Jiřího Řeřuchy a zástupců Albatrosu – šéfredaktorky Věry Adlové, básníka Jindřicha Hilčra, literárního kritika Jaroslava Šimůnka, šéfredaktora Zlatého máje Jiřího Lapáčka, výtvarníka Miroslava Pacnera a dalších hostů.¹⁸⁹ Bohužel se v nakladatelství Albatros k expozici nedochovaly žádné písemné ani fotografické materiály.¹⁹⁰ Díky dobovému tisku si lze ale učinit alespoň částečnou představu o náplni a pojetí expozice. Děti se mohly seznámit jak s knihami, tak jejich autory, kterým byla věnována vstupní místnost. Mezi spisovateli zaujímal čestné místo také jičínský rodák Václav Čtvrtek. Poté na ně čekal pohádkový svět zvětšených stylizovaných hraček, prolézaček, leporel, otáčivých glóbů a knih.¹⁹¹ Expozice byla velmi kladně hodnocena, obzvláště pro její výtvarné pojetí, přesto se objevily kritické ohlasy na nevhodnost expozice kvůli malému prostoru. V této souvislosti se začíná uvažovat o nové instalaci, která by se věnovala dějinám myslivosti.¹⁹² Zůstalo však pouze u návrhu.

Alespoň od roku 1976 se připravovala reinstalace expozice dětské knihy, která měla být zpřístupněna k Mezinárodnímu dni dětí 1. června 1977.¹⁹³ Malí návštěvníci si mohli novou instalaci prohlédnout ale až od 2. září.¹⁹⁴ Expozice byla připravena

speciálně pro prostory Humprechtu. Scénář k expozici navrhl Petr Hora Hořejš. Výtvarné provedení zpracoval Stanislav Holý.¹⁹⁵ Jejím hlavním mottem se stalo heslo „Kniha všem – nejhezčí dětem“. Kromě dětských knih nakladatelství Albatros představovaly jednotlivé místnosti své pohádky. O Humprechtu se tak začalo hovořit jako o pohádkovém zámku, či zámku Devatera pohádek. Možná tomu napomohla i malá skládaná papírová knížka s názvem Zámek devatera pohádek od Petra Hory, která byla vydána pro dětské návštěvníky expozice na Humprechtě.¹⁹⁶ Obsahovala právě devět pohádek, které si děti s rodiči mohly během prohlídky vyprávět. Expozice v sobě ukrývala také různé hry. Z dnešního pohledu by se na ni nahlíželo jako na interaktivně pojatou expozici. Pomyslný práh do „pohádkového světa“ tvořila dle autorky článku z roku 1985, pojmenovaného stejně jako hlavní motto expozice „Kniha všem – nejhezčí dětem“, „galerie nesmrtelných“, kde z fotografií hleděli spisovatelé jako Hans Christian Andersen, Daniel Defoe, František Hrubín a další. Do říše knih vtahoval návštěvníky také nápis na stěně: „*Ocitli jste se ve světě dětských knih. Z 5000, které v Albatrosu vyšly, jsme pro vás vybrali ty nejhezčí.*“ V jedné z dalších místností se mohli příchozí seznámit se vznikem knihy. Instalace byla opět uvedena textovým doprovodem: „*Jak vykouzlit knihu? Nic snadného. Na začátku kouzla leží čistý nepopsaný papír, u něho plnicí pero. Na konci kouzlení se zrodila krásně svázaná knížka s mnoha ilustracemi, ale než se kouzlo povedlo, musela přispět celá armáda lidí.*“. Následovalo 22 obrázků od Stanislava Holého, doplněných vtipnými texty, které návštěvníkům přibližovaly daný proces. V jiné místnosti stálo na zemi osm domečků. Na střeše každého z nich byli nalepeni ptáčci různých tvarů s hádankami. Například: „*Autor krásné dětské knížky Anička skřítek byl vynikající básník. Jeho jméno uhodnete podle známého verše: Přišli včas jak legendární vojska z dávných kronik.*“ Pokud děti či dospělí hádanku neuhodli, stačilo když nadzvedli stříšku domečku a našli odpověď v podobě fotografie autora. Pod střechou tohoto domečku se ukrývala fotografie Vítězslava Nezvala. Pokud návštěvníky hádání bavilo, mohli pokračovat dál: „*Účastnil se polární expedice generála Nobileho a přežil ztroskotání vzducholodi Italia. Napsal o tom Trosečníky polárního moře.*“¹⁹⁷ Podle fotografie se v místnosti kromě domečků nacházely panely s vystavenými dětskými knihami. Nad panely visel pruh látky s namalovaným vláčkem. Expozici doplňovaly také obrázky od Stanislava Holého.¹⁹⁸ Jak je patrné z dalších dochovaných fotografií, návštěvníci si mohli hrát i v ostatních pokojích. V místnosti věnované edici staršího čtenáře čekali na zvědavé děti kromě knih, vystavených stejně jako v místnosti s domečky na panelech u zdi, komolé pravděpodobně otáčecí jehly,

kteře byly rozděleny horizontálně na tři části. Na stěnách jehlanů byly namalované postavy – například čerta, klauna či generála. Rozdělení jehlanu na části umožňovalo přiřadit k hlavě generála třeba tělo klauna a nohy čerta. Nad výstavními panely visel opět pruh látky. Tentokrát zobrazoval medailony s pohádkovými postavami jako princezna, princ, čarodějnice, hloupý Honza a další. Ostatní obrázky zavěšené na stěně a stropě namaloval Stanislav Holý. Podle jejich námětu vyprávěla tato „komnata“ pohádku o Červené Karkulce.¹⁹⁹ V jiné místnosti mohly děti otáčet tělesy sestavenými ze tří desek kruhového tvaru, které tak připomínaly koule s výsečemi. V jednotlivých výsečích byly nalepené obrázky. Na fotografii lze rozpoznat pouze jeden takovýto obrázek od Josefa Lady. I zde se instalace knih zaměřovala na staršího čtenáře, neboť mezi vystavenými knihami se objevily různé encyklopedie zvířat, rostlin, či letadel. Další panel nabízel beletrii jako Případ Jantarové komnaty nebo trilogii Lovci orchidejí. Nad panely s knihami opět visel pruh z látky členěný menšími obrázky a na stěně vedle dveří sluníčka, mráčky a jeden velký obraz od Stanislava Holého.²⁰⁰ V další místnosti upoutala pozornost návštěvníků vitřina připomínající hrad se čtyřmi věžemi ukončenými cimbuřím, které spojovalo sklo. Pomyslný hrad v sobě ukrýval postavené papírové modely třech významných českých památek – Hradčany, Karlštejn a Křivoklát. Vedle nich ležely jejich zatím dvourozměrné vystřihovánky, které čekaly na slepení. V různě hlubokých čtvercových políčkách, vyrovnaných na sobě v pěti řadách u zdi, stály modely autíček, panáčka, vojáka, prasátka, slona, ale i plazícího se papírového poskládaného hada. Předměty doplnila fotografie holčičky hrající si s vystřihanými panenkami. Políčky v první řadě tvořily pouze podstavec. Jednalo se spíše o kvádry než políčky. Na druhé stěně visel větrník sestavený ze čtyř trojúhelníků a čtverce uprostřed s motivy vystřihovánek.²⁰¹ Podle dochované fotografie navrhli autoři expozice v podobném duchu instalaci ještě jedné místnosti. Namísto hradu zde stála dřevěná malovaná kolébka, ve které místo panenky ležely knížky. Některé políčky vyskládané na sebe u stěny nahradily kvádry, na jejichž přední stěně byly nalepené fotografie zachycující stavby či osoby. V políčkách zaujaly své místo rozevřené knihy či drobné obrázky.²⁰²

Stejně jako expozice vítala návštěvníky nápisem na zdi, tak se s nimi také v poslední místnosti loučila. Autoři instalace použili na závěr slova Františka Hrubína „*Věky hledalo lidstvo ztracený ráj kdesi mimo zem, zatímco je na dosah: v našich dětech*“

*chováme, laskáme a milujeme šťastné obyvatele nové země, v našich dětech s nimi tváří v tvář rozmlouváme, našimi dětmi jsme oběma nohama, hlavou i srdcem v ní.*²⁰³

Přízemí zámku zůstalo nadále uzavřeno kvůli probíhajícím stavebním úpravám, stejně jako část prvního patra. Ve zbývající části prvního patra (tj. pěti prostor a vstupní místnosti) se na sezonu 1977 připravovala prozatímní muzejní expozice. Před vlastní instalací bylo nezbytné provést menší úpravy v podobě odstranění všech pozůstatků předchozích instalací např. úchytek a vymalování stěn hlinkou.²⁰⁴ Podle návrhu libreta od Stanislava Balcara měla expozice přiblížit život Sobotky a okolí v 17.–19. století a vyzvednout pokrokové tradice a životní styl Sobotky a okolí. První místnost by se zaměřovala na obuvnickou tradici Sobotky (cechovní pokladnice a znak, stolek s křivulí, housle vyřezávané obuvníkem Jeřábkem – otcem dramatika). Druhá místnost by ukazovala způsob odívání (naaranžované šaty), vyšívání, čepce a v zaskleném výklenku sobotecké loutky. Třetí místnost by byla věnována zemědělské tradici Sobotecka (malované skříně, truhly, kolébka, kolovrat, selský stůl s lavicemi a policí, vitrína s ukázkami z díla V. Šolce). Čtvrtá místnost by přibližovala dobu založení zámku (obraz Humprechta Černína s černínskou heraldikou, železná městská pokladnice, švédské sedlo). V pátém pokoji by se nacházela síň revolučních tradic Sobotecka (V čele by byla bysta Josefa Hakena a čtyři bílé panely z jeho politického působení – průřez jeho životem, vitríny se Šrámkovou revoluční básnickou činností a bojem o socialistickou republiku, ve vitrínách fotografie z roku 1945 a drobné práce sovětských zajatců, skrývajících se v údolí Plakánku.).²⁰⁵ Dle sdělení PhDr. Dagmar Faměrové, současné kastelánky Humprechtu, muzeum v prvním poschodí tyto exponáty skutečně obsahovalo. Návštěvníky nejvíce zajímala kohoutovka, sedlo a čepice z houby choroše. Vystavení ukázek z díla Václava Šolce potvrzuje i jedna návštěvnice v článku otisknutého ve Zpravodaji Šrámkovy Sobotky.²⁰⁶ Ve zprávách z roku 1978 se také píše o pěti místnostech s etnografickými sbírkami včetně ústřední Černínské síně.²⁰⁷

Ve zmiňovaném roce 1978 se opět objevil návrh na zřízení muzea hraček, které by se nacházelo v prvním patře zámku. Přízemí by bylo vyhrazeno pro prezentaci sbírek soboteckého muzea.²⁰⁸ O muzeu hraček se však nepsalo naposledy. Znovu se o něm uvažovalo v roce 1979, vážněji pak v letech 1982 a 1984. Pokaždé se počítalo s tím, že by muzeum hraček navazovalo na expozici dětské knihy.²⁰⁹ K jeho realizaci nedošlo ani po převodu zámku pod Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody (KSSPPOP) Pardubice v roce 1982 a ani později, kdy v prvním patře zůstala nadále

expozice soboteckého muzea, stejně jako v druhém patře expozice dětské knihy. Minimálně od roku 1984 jsou ale ze zámku postupně převáženy muzejní sbírkové předměty, které se doposud uchovávaly v přízemí zámku (v depozitáři) nebo se nacházely v prvním patře v místnostech nepřístupných veřejnosti, do depozitáře v bývalé škole v Markvarticích.²¹⁰ O tři roky později, tj. v roce 1987 bylo sobotecké muzeum převedeno do správy Okresního muzea v Jičíně, čímž došlo v podstatě k jeho zrušení.²¹¹ Expozice muzea instalovaná v prvním patře ale nadále na zámku zůstala. Navíc došlo koncem 80. let k jejímu rozšíření do dalších dvou místností. Od poloviny 80. let také žádalo KSSPPOP v Pardubicích nakladatelství Albatros o obměnu expozice a její modernizaci.²¹²

V roce 1989 se objevuje zcela nový návrh zřídit na Humprechtě namísto expozice dětské knihy stálou expozici dětské filmové pohádky. Jak vyplývá z korespondence, návrh měl podporu i u krajského národního výboru a KSSPPOP Pardubice.²¹³ K jejímu uskutečnění však opět nedošlo. O rok později (1990) byla expozice dětské knihy zrušena. Knihy věnovalo nakladatelství z velké části sobotecké knihovně, kam byly také umístěny originální malby Stanislava Holého. Některé jeho malby putovaly i do Mateřské školy v Sobotce.²¹⁴ V uvolněných prostorách druhého patra byla připravována instalace s loveckou tematikou, která musela být v roce 1992 přerušena kvůli žádosti města Sobotky o navrácení zámku do jeho majetku. Již zapůjčené exponáty se tak vracely například zámku v Náchodě, Hrádku u Nechanic či Rychnovu nad Kněžnou. Namísto této expozice proběhly v místnostech druhého patra výstavy řezbáře a sochaře Petra Kavana z Malé Lhoty a dalších vystavovatelů. V prvním patře nadále zůstávalo muzeum.²¹⁵

4.3.5 Interiérová instalace Černínů 1993–2008

Jak bylo uvedeno v závěru minulé kapitoly, v roce 1992 získalo zámek zpět město Sobotka. Během roku 1993 pokračovaly výstavy v prostorách druhého patra zámku a zůstávalo přístupné muzeum v prvním patře.²¹⁶

V roce 1994 mohli návštěvníci zásluhou kastelánky PhDr. Dagmar Faměrové a PhDr. Nadi Kubů, pracovnice Ústředního pracoviště NPÚ, shlédnout po 23 letech interiéry přízemí zámku, kde byla provedena interiérová instalace.²¹⁷ První patro kromě

Černínské síně, jež se měla začít opravovat až po sezóně, bylo pro probíhající opravy návštěvníkům nepřístupné. V druhém patře byly nově vystaveny exponáty pocházející ze sbírek soboteckého muzea, které jak jsem již zmiňovala, byly převedeny v roce 1987 pod Okresní muzeum a galerii v Jičíně, dnešní Regionální muzeum a galerii v Jičíně neboli Muzeum hry.²¹⁸ V roce 1996 se prohlídka zámku rozšířila o interiéry prvního patra, kde Nad'a Kubů pokračovala v interiérové instalaci. Jak při instalaci přízemí tak instalaci prvního poschodí vycházela ze soupisu inventáře zámku Humprecht z počátku 18. století.

Je nutné zmínit, že o interiérové instalaci, jež by vycházela právě z tohoto inventáře, píše již Eva Steinová ve svém příspěvku „Zámek Humprecht v minulosti a jeho dnešní poslání“, vydaného v bulletinu *Hrady a zámky v Čechách a na Moravě* z roku 1991. Podle tohoto článku měl být v přízemí instalován mobiliář s loveckou tematikou kromě černé kuchyně, přičemž ústřední sál by byl upraven jako jídelna. Instalace v prvním patře by se částečně podobala té dnešní (viz níže). Vlevo od Černínského sálu by byl instalován podle inventáře dámský pokoj, zařízený jako ložnice Diany, manželky Humprechta Jana Černína. První pokoj vpravo je doložený v inventáři jako hostinský, proto by byly pokoje v této části věnovány symbolicky „hostům“ Netolickým z Eisenbergu. Ve druhém patře, které sloužilo zřejmě pro služebnictvo, se uvažovalo o historické expozici Černínů, sahající k dědovi a prastrýcům Humprechta Černína. Podle Steinové za myšlenkou této historické expozice stála vzpomínka na instalaci ze třicátých let 20. století.²¹⁹ Zůstalo však pouze u tohoto publikovaného příspěvku.

Jak uvádí Nad'a Kubů, původní zámecký mobiliář se nedochoval.²²⁰ Pro instalaci tak byly použity předměty pocházející převážně z rodového fondu Černínů, které se nacházely v mobiliářích státních hradů a zámků ale i jiných institucí. Cílem bylo dohledat předměty odpovídající původnímu zařízení interiérů, ale i vystihující zaměření a zájmy majitelů zámku, především Černínů. Kromě těchto fondů byl využit mobiliář, který slohově či typologicky odpovídá dobovému vybavení.²²¹ Navíc jsou obě interiérové instalace přízemí a prvního patra od svého vzniku stále doplňovány.

Prohlídka interiérové instalace začíná v přízemí²²², v sále naproti vstupu, do kterého se vchází přes ústřední sál. V sále si návštěvníci mohou prohlédnout kopie písemných i obrazových dokumentů, jež se vážou k založení zámku. Jedná se o

smlouvy či listiny stavitele zámku Carla Luraga, řezbáře Václava Jelínka, ale i návrh zámku. Na zdech visí kopie portrétu zakladatele zámku Humprechta Jana Černína a prvního majitele z rodu Netolických, Václava Kazimíra, rytíře z Eisenbergu. Návštěvníkovu pozornost upoutají také grafické listy Augusta Hauna, představující české hrady a zámky. Instalaci doplňují další obrazy a nábytek. Haunovy grafické listy visí i v následujících dvou místnostech knihovny umístěné od popisovaného sálu vlevo. Knihovna byla nainstalována ve spolupráci s oddělením zámeckých knihoven Národního muzea.²²³ Knihy a staré tisky jsou vystaveny v původních knihovních skříních. V druhé místnosti knihovny se nachází sedací nábytek a psací stůl. Prohlídka pokračuje v ústředním sále, neboli hodovní síni, která je považována za společensky nejvýznamnější interiér. Po obvodu síně jsou tak rozestaveny židle z 19. století pocházející z rodových fondů. Původní účel zámku připomínají grafické listy s loveckými náměty od malíře a grafika Johanna Eliase Ridingerera (1695–1787). Na hon odkazují i lovecké rohy, památka na objednávku loveckých rohů a trubek Humprechta Jana Černína u vídeňského nástrojaře Hanse Geyera. Kromě zmíněných exponátů se hodovní síň může chlubit jako jediná místnost z instalace také lustrem zavěšeným u stropu.

Z hodovní síně se opět vstupuje do prostor po jejím obvodu, tentokrát však vpravo, do černé kuchyně,²²⁴ kde se dochovalo původní topné zařízení. Podle dobových vyobrazení kuchyní byl interiér vybaven různými druhy nádobí, které je vystaveno na stolokrbu, trámech kolem dymníku, stolku pod okny, ale i obyčejných dřevěných policích, povětšinou zavěšených na zdech. Našly by se zde tak cínové a měděné pánve, kotlík, formy na pečení i na máslo, síta, džbány, dekorativní keramika atd. Pozornost si zaslouží také truhla s intarzií s motivy ptáků a jídelní stůl s intarzií hodin. Na zdech visí kromě zmíněných polic dvě zátiší. Instalaci kuchyně oživují rozvěšené bylinky, koření, luštěniny a jiné potraviny, ale i živé květiny.

S kuchyní sousedí přípravná jídel.²²⁵ Byla vybavena nábytkem z 19. století, který typově odpovídá zařízení z doby pozdní renesance. Na kredenci a ve skříní je vystavena jídelní souprava, zdobená drobným květinovým dekorem, která vznikla v 18. století v porcelánce ve Vídni. Na novodobých policích nade dveřmi spatří návštěvníci cínové nádobí. Instalaci doplňují ještě dva obrazy.

Zdi točitého schodiště mezi přízemím a prvním patrem zdobí grafické listy zobrazující historická plemena psů, jež mají připomínat zálibu Černínů v portrétování svých oblíbených psů. Schodiště ústí do předsíně, kde se kromě velkých hodin a grafických listů nachází také dvojitý železný kříž, který pochází ze střechy zámku a byl vystaven již v první expozici z let 1937–1938.

Jak jsem zmínila v úvodu této kapitoly, první patro bylo návštěvníkům zpřístupněno v roce 1996. V ústředním sále neboli Černínské síni je prezentována výmalba ze třicátých let 20. století, popsaná v textu již dříve. Po obvodu sálu stojí pouze židle, dva svícny a zátiší z květin. Prohlídka prvního patra pokračuje pánskými pokoji, které se nacházejí od Černínské síně vpravo. Předpokoj je vybaven cestovní truhlou, šatní skříní, zrcadlem a renesančním kabinetem. Nad šatní skříní visí tři olejomalby. Nad kabinetem jsou zavěšeny rovněž tři obrazy – grafické listy. Z předpokoje se vstupuje do pánské ložnice. Kromě barokní postele se zde nachází pozdně renesanční skříň s bohatou intarzií z roku 1610, dvě truhly, psací pult a dvě židle. Stěnu nad postelí zdobí tapiserie s loveckým motivem z doby kolem roku 1700, která tak zakrývá vstup do ústředního sálu. Na stěně mezi okny a nad psacím stolem jsou prezentovány další obrazy, upozorňující na zálibu Černínů v antické mytologii, ale i malý orientální koberec, odkazující na cesty Heřmana Černína do turecké říše. Posledním pokojem z pánského apartmá je pracovna či salón. Vybavení pracovny tvoří psací pult s křeslem, drobný stolek se dvěma židlemi a malá vykládaná truhla. Stejně jako v ložnici, se zvolené obrazy vážou k zájmům a životu Černínů. Nad stolem a krbem visí lovecká zátiší a lovecký roh, nad psacím stolem grafické listy s portréty Humprechta Jana Černína, císaře Leopolda I. a dalších. Další dva portréty jsou pověšeny mezi okny. Pod nimi je vystaven rovněž menší koberec. Pánské a dámské pokoje odděluje obrazárna, která podle Nadi Kubů opět připomíná záliby zakladatelů zámku, sbírání obrazů. Z původních černínských sbírek mohou návštěvníci zhlédnout Obětování Izáka od malíře N. C. Moyerta, žánrové motivy z dílny rodiny Teniersů, sv. Jeronýma od Salvátora Rosy a další. Část obrazárny zaujímají rodové portréty – Heřmana Černína z Chudenic, Humprechta Jana Černína, Heřmana Jakuba Černína a jeho manželky Josefy Slavatové, Prokopa Vojtěcha Černína a dalších příslušníků rodu Černínů. Kromě těchto portrétů tu jsou vystaveny podobizny příbuzných z rodů Slavatů, Morzinů a jiných. Volný prostor vyplňuje stůl s křesly, pod nimiž leží koberec. V následující místnosti, upravené na dámský salón, se dochoval monumentální krb s erbem Černínů,

jenž tvoří dominantu celého prostoru. Jak stůl se třemi křesly uprostřed pokoje, menší stolek se šperkovnicí u zdi či částečně prosklená skříň s vystaveným porcelánem mezi okny, tak oválné portréty Františka Josefa Černína a jeho manželky Isabelly Marie Johanny z Merode-Westerloo a další obrazy nechávají vyniknout právě krbu s jeho štukovou výzdobou. V tomto salónku lze obzvlášť ocenit způsob provedení interiérové instalace a cit Nadi Kubů. Dámská ložnice je zařízena barokní postelí, prádelníkem, dvěma truhlami, psacím pultem, menším oltářem a křeslem. Nábytek je vykládán bohatou intarzií. Vstup do ústředního sálu taktně zakrývá závěs nad postelí. Pozornost si zaslouží také dvoudílní paraván zdobený květinovými zátišími. Stejně jako v jiných místnostech, instalaci doplňují obrazy, které však zobrazují květinová zátiší a biblické výjevy. Jedná se např. o Zvěstování Panně Marii z přelomu 16. a 17. století z okruhu malíře Benvenuto Tisiho, zvaného Garofallo či obraz Svaté Anny Samotřetí z počátku 16. století, připisovaný malíři Sebastianovi Lucianimu, zvanému Piombo, nebo jeho okruhu. Z ložnice se vstupuje do dámského budoáru, jenž je vybaven nábytkem z přelomu 18. a 19. století z období Netolických z Eisenbergu. Kromě sedacího nábytku, drobných stolků a velkého psacího stolu se zde nachází šperkovnice. Grafické listy s květinovými náměty, nazývané „Barokní zahrádka“, jež jsou zavěšené na zdi mezi okny, povětšinou pocházejí od rytce Michaela Jindřicha Rentze. Stěny zdobí také soubor talířů z holičské fajánse a několik portrétů. Prohlídka prvního patra je zakončena v toaletní místnosti, ve které je instalovaná malá skříňka s porcelánovou mycí soupravou, přenosná historická toaleta a zrcadlo. Výklenek ve zdi byl využit pro prezentaci flakónu, kazet na voňavky, vonných mastí, vějířů a šperků. Instalaci doplňují ještě grafické listy, zobrazující dětské hry.²²⁶

Celá instalace interiérů přízemí a prvního patra je provedena do nejmenších detailů. Kromě vyjmenovaného mobiliáře doplňuje instalaci porcelán, vazby z řezaných květin a kompozice z čerstvého ovoce. Pokojové květiny jsou zasazeny často do dobových květníků. Ve většině místností by mohl návštěvník najít také stolní lampu či svícen, neboť v žádné místnosti kromě hodovní síně se nenachází lustr. Pozornost je věnována i zavěšení a uvázání závěsů.

Návštěvníci pokračují po prohlídce prvního poschodí do poschodí druhého, neboť součástí prohlídky zámku (instalací v přízemí a prvním poschodí) je také výhled z venkovního ochozu. Stěny schodiště do druhého patra ale už nezdobí žádné obrazy, neboť právě schodiště tvoří přechod mezi interiérovou instalací v prvním patře a

muzeem v patře druhém. Již v předsíni druhého patra jsou vystaveny exponáty z bývalého soboteckého muzea, které tak navozují prostředí selské jizby. Naproti schodišti, vedle dveří vedoucích do další místnosti, stojí skříň s náboženskými motivy a květinovým vzorem. Od skříně vpravo v rohu se nachází stůl se dvěma židlemi. Na stěně nad stolem visí polička s talíři, džbánem a hrníčkem. Jsou zde vystavené ještě dvě malované truhly a na stěně visí náboženské obrázky, ale i dřevěné malované desky, které tvořily pravděpodobně součást nábytku. V sedmi místnostech druhého patra mohli návštěvníci vidět dřevěné loutky, krajky, malované skříně a truhly, šicí stroje, náboženské obrazy a jiné exponáty.²²⁷ Od roku 2010 jsou tyto prostory návštěvníkům nepřístupné. Výjimku představuje pouze místnost, ze které se vchází ke schodišti do horního sálu. V uvedené místnosti jsou vystavené hlavně malované truhly a krajky.²²⁸ Horní sál je využíván k dočasným výstavám.²²⁹

Závěrem je nutné říci, že zámek Humprecht byl v roce 2008 prohlášen za národní kulturní památku nejen kvůli samotné stavbě zámku, ale také pro své dnešní interiérové vybavení.²³⁰

5 Kost

5.1 Majitelé hradu

Hrad Kost založil před rokem 1349 Beneš z Vartemberka, příslušník rodu Markvarticů. Páni z Vartemberka drželi Kost v mužské linii do roku 1402, kdy ji získal zeť Petra z Vartemberka, Jan z Kunštátu a Poděbrad. Jan z Kunštátu a Poděbrad zemřel v roce 1409. Jeho dcera Škonka se v roce 1414 provdala za Mikuláše Zajíce z Hazmburka²³¹, jehož rodu patřil hrad do konce 15. století. Oba Mikulášovi synové Jan a Oldřich se v roce 1465 přidali k Jednotě zelenohorské, které se spojila s Matyášem Korvínem proti Jiřímu z Poděbrad. Kost tak v letech 1467 a 1469 obléhala královská vojska. Po smrti Jana a Oldřicha prodal zadlužené panství roku 1497 Zdeněk Lev z Rožmitálu, poručník nezletilého dědice, nejvyššímu kancléři Království českého Janu ze Šelmberka. Janův syn Jindřich ze Šelmberka prodal panství v roce 1524 z Janu z Bibrštejna. O necelých třicet let později, tedy v roce 1551 vymřela kostecká větev Bibrštejnů po meči. Sňatkem s Annou z Bibrštejna v roce 1556 Kost získal Kryštof

z Lobkovic. Lobkovicům hrad náležel do roku 1637, s výjimkou krátkého období v letech 1632–1634, kdy hrad patřil Albrechtu z Valdštejna. Po zavraždění Albrechta z Valdštejna v roce 1634 Kost připadla zpět Lobkovicům. V roce 1637 koupil kostecké panství Heřman Černín z Chudenic. V rukou Černínů zůstává do roku 1738, kdy jej Černínové prodali Václavu Kazimírovi Netolickému z Eisenbergu. Dědici Netolických se stali v roce 1769 Vratislavové z Mitrovic.²³² Po soudních sporech získal v roce 1872 panství Flaminio dal Borgo, který umírá roku 1894. Hrad a tedy i celé kostecké panství zdědil jeho syn Jan Saladin dal Borgo Netolický. Jelikož zemřel bezdětný, majetek přešel na jeho bratra Pia Pavla dal Borgo Netolického. Dědičkou Pia Pavla se stala jeho jediná dcera Anna Marie, která se provdala za hraběte Norberta Kinského.²³³ V roce 1950 hrad převzala Národní kulturní komise na základě zákona o revizi první pozemkové reformy č. 142/1947 Sb.²³⁴ Od 1. 1. 1952 přebírá péči o hrad Ministerstvo školství, věd a umění. Od roku 1953 jej spravuje Státní památková správa a od roku 1960 přebírá správu hradu Okresní národní výbor v Jičíně.²³⁵ K 1. 1. 1968 přešla Kost pod správu krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích.²³⁶ V roce 1993 získal Kost zpět syn poslední majitelky Giovanni Kinský dal Borgo.²³⁷

5.2 Stavební vývoj hradu

Beneš z Vartemberka nechal postavit hrad v údolí na pískovcové skále na styku tří dolin. Po roce 1370 byl hrad radikálně přestavěn Petrem z Vartemberka. Jeho dílem je nejstarší jádro dnešního hradu. Vnitřní hrad byl založen na půdorysu nepravidelného pětiúhelníku. Čelo hradu bránila na jihovýchodě velká hranolová věž, nazývaná Bílá, a na jihozápadní straně malá okrouhlá věž, postavená k ochraně první vstupní brány. Od této vstupní brány vedla předhradím na západní a severní straně hradu cesta ke druhé a třetí bráně, jíž se vstupovalo do vnitřního nádvoří. Vnitřní jádro hradu chránil ještě na východní a jižní straně parkán. Předhradí i vnitřní jádro lemovaly kamenné zdi s ochozy. Hradní budovy, které byly určeny pouze k bydlení, se nacházely u západní a částečně i u severní strany vnitřního pásu hradeb. Hlavní obytnou budovu představoval palác na západní straně proti velké věži, zvaný dnes Vartemberský. Na severní straně přiléhalo k tomuto paláci užší křídlo, ze kterého se do dnešní doby zachovalo sklepení a černá kuchyň. Obytné křídlo na severní straně ukončovala velká hranolová obytná věž,

kteřá byla brzy po dokončení částečně přestavěna.²³⁸ Za Petra z Vartemberka byla postavena ještě hradní kaple sv. Anny.²³⁹

Druhým důležitým stavebníkem po Petrovi z Vartemberka se stal Jan ze Šelmsberka, který staví mezi Vartemberským palácem a obytnou věží namísto zmiňovaného užšího křídla nový palác, zvaný Šelmsberský. Za Jana a jeho syna Jindřicha ze Šelmsberka vzniklo na protilehlé straně vnitřního nádvoří další obytné stavení. Rovněž dochází k úpravám Vartemberského paláce.²⁴⁰ Po roce 1524 pokračuje ve stavební činnosti Jan z Biberštejna, který nechal postavit mezi první a druhou bránou při ohradní zdi další křídlo, nazývané Bibrštejnský palác. Po dalších přestavbách z něho zbyly zaklenuté místnosti v přízemí s kuchyní, která byla později upravena.²⁴¹

Za Lobkoviců se stavební činnost ještě více rozmohla. Kryštof z Lobkovic přehradil cestu pod Bílou věží branou s půlválcovou věží a příkopem. Tuto cestu nechal rovněž ohradit zdí. Jan z Lobkovic se zaměřil na úpravu předhradí, kde před rokem 1576 byly vystaveny stáje, bečvářna a pivovar. Pravděpodobně kolem uvedeného roku vznikla za nově postavenou bránou podlouhlá budova pro úředníky, nazývaná později Lobkovický palác.²⁴²

Albrecht z Valdštejna chtěl Kost přestavět na pevnost. Z plánované přestavby byla realizována pouze stavba sally terreny a úprava přízemí a prvního patra Bílé věže. Po smrti Albrechta z Valdštejna byla Kost obsazena císařskou armádou, která neopatrností v noci z 18. na 19. května 1635 způsobila požár. Vyhořel téměř celý Vartemberký, Šelmsberský a Věžový palác. Navíc byl vydán císařský rozkaz ke zbourání Kostí, která by se mohla stát ve válečných dobách opěrným bodem nepřítele. V roce 1658 se podařilo rozhodnutí císaře odvolat. V roce 1690 došlo ke zřícení téměř celých postranních zdí Vartemberského paláce do nádvoří i k Bibrštejnskému paláci. Poté nechali Černínové upravit všechny tři paláce (Vartemberský, Šelmsberský a Věžový) na sýpku. Zůstalo zachováno pouze několik místností v přízemí Šelmsberského a Věžového paláce, kde byly byty a kanceláře úředníků, sklep a archiv panství. Došlo i k dalším úpravám Bílé věže. K ubytování šlechty sloužilo už pouze několik pokojů v prvním patře Bibrštejnského paláce.²⁴³ V letech 1874–1875 došlo k pozdně romantickým úpravám. V roce 1928 se zřítla část západní opěrné zdi parkánu, která byla ještě ve stejném roce opravena. V roce 1946 shořela střecha nad Biberštejnským palácem. Její obnova proběhla následující rok. Další výrazné opravy probíhají v letech 1953–1959

pod vedením Břetislava Štorma. Od roku 1976 se pracovalo na sanaci zdiva a zpevňování skalního podloží, které bylo ukončeno v roce 1992.²⁴⁴

5.3 Vývoj interiérových instalací

5.3.1 Návrhy interiérových instalací na hradu Kost (1950–1962)

Již od 19. století si mohli návštěvníci prohlédnout interiér kaple sv. Anny a vystoupat na Bílou věž. Ostatní interiéry zůstávaly veřejnosti nepřístupné.²⁴⁵ Tak tomu bylo i po převzetí hradu Národní kulturní komisí, ke kterému došlo až 5. května 1950.²⁴⁶ Právě Národní kulturní komise dala podnět k úpravě hradních interiérů pro expoziční účely. Podle Kristýny Uhlíkové komise plánovala upravit nejprve prostory hranolové věže²⁴⁷ a instalovat zde výstavu vyobrazení českých hradů a zámků. V paláci, po jeho stavební úpravě, měly být vystaveny podobizny bývalých držitelů hradu, doplněné dobovými dokumenty. Národní kulturní komise také chtěla na Kosti zřídit expozici věnovanou vědecké práci historika Josefa Pekaře,²⁴⁸ přestože na nedalekém Humprechtu musela být síň tohoto historika uzavřena. Jak ale uvádí dále Uhlíková, tato expozice by správně zhodnotila Pekařovu činnost.²⁴⁹

V roce 1953, kdy už hrad spravuje Státní památková správa, publikuje Břetislav Štorm ve *Zprávách památkové péče* článek věnující se připravované asanaci Kosti. Podle tohoto článku měla být v Bibrštejském paláci po stavebních úpravách zpřístupněna renesanční kuchyň s dalšími dvěma místnostmi s náznakovou instalací dobového zařízení. Přízemí Bílé věže, salla terrena a přilehlá pozdně gotická stavba by byly sjednoceny v jediný výstavní prostor lapidaria s jednosměrnou komunikací.²⁵⁰ V roce 1954 se dle Prokopové objevuje návrh na zřízení muzea starého válečnictví, které by obsahovalo „památky“ od nejstarších dob až do druhé světové války.²⁵¹ Jak vyplývá z dalšího článku rovněž od Břetislava Štorma, vydaného ve sborníku *Sobotka 1958*, sál v patře Šelmberského, ale i sál v patře Věžového paláce byly po zmiňované obnově připraveny pro dobovou slohovou instalaci s četným použitím „závěsných“ koberců a obrazů. Nábytek, pravděpodobně kopie, měl být v instalaci použit středně. Naopak sál v patře Vartemberského paláce měl zůstat prázdný, aby mohl na návštěvníka působit jeho monumentální prostor. V přízemí Vartemberského paláce, kde zůstal dle

Břetislava Štorma zachován vzhled sýpky, byla naplánovaná expozice zemědělství v době raného baroka.²⁵²

Po ukončení stavebních prací v roce 1959 podala instalační komise několik dalších návrhů na provedení instalací. Žádný návrh nemohl být realizován kvůli nedostatku „materiálů“. V srpnu 1961, v době, kdy již Kost spravoval Okresní národní výbor v Jičíně, navrhl dr. Jaroslav Wagner okresnímu národnímu výboru instalovat na Kosti expozici „Vývoj českých hradů“. Tato naučná expozice, jež obsahovala modely a plány, byla původně zpracována pro Karlštejn a dosud zůstávala nevyužita.²⁵³ V listopadu ještě téhož roku (1961) byla podána žádost odborem pro školství a kulturu Okresního národního výboru v Jičíně u Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Praze o poskytnutí celé expozice nebo alespoň její části. Nedošlo k realizaci ani této expozice. Uvedený materiál nebyl k dispozici a navíc se objevil návrh jiný.²⁵⁴

Instalace Národní galerie českého umění od doby husitské do počátku renesance, osvětová místnost, zbrojnice, renesanční kuchyň (1962–1993)

Jak jsem uvedla v závěru předchozí kapitoly, k expozici věnující se vývoji českých hradů nedošlo také kvůli jinému návrhu. V únoru 1962 nabídl ředitel Národní galerie Jan Krofta po jednání s p. Rohlenou, pracovníkem odboru školství a kultury Okresního národního výboru v Jičíně, a dr. Jaroslavem Wagnerem Okresnímu národnímu výboru v Jičíně instalovat na Kosti stálou expozici pozdně středověkého umění. Právě středověké plastiky, obrazy a předměty uměleckého řemesla by dle Jana Krofta vhodně dotvářely prostory Vartemburského, Šelmburského a Věžového paláce. Nutno zmínit, že ještě před oslovením okresního národního výboru byl tento návrh předběžně předložen koordinační komisi pro využití státních hradů a zámků, která se vyslovila pro.²⁵⁵ Následovala další jednání, na kterých byly dohodnuty přesné podmínky instalace. Musely být například dokončeny stavební úpravy²⁵⁶ a provedeno zabezpečení objektu. Okresní národní výbor v Jičíně si vymíňoval také právo připomínkovat libreto i vlastní expozici v době příprav a před předáním veřejnosti.²⁵⁷ Instalace měla proběhnout ve dvou etapách, a to v letech 1962 a 1963. Pro rok 1962 se uvažovalo pouze o prozatímní instalaci v prvním patře Šelmburského a přilehlého Věžového paláce. V roce 1963 by byla provedena instalace definitivní, a to i v přízemí a

v prvním patře Vartemberského paláce.²⁵⁸ Prozatímní instalaci návštěvníci mohli skutečně zhlédnout v Šelmberském paláci již na podzim 1962. Definitivní instalace byla provedena až roku 1964.²⁵⁹

Expozici připravili pod vedením Jiřího Mašína pracovníci oddělení starého umění Národní galerie v Praze Ladislav Kesner a Jaromír Homolka i pracovníci odboru užitého umění v čele s Dagmar Hejdovou. Autorkou projektu instalace byla architektka J. Mrázová.²⁶⁰ Jednání v době příprav se však účastnil i Oldřich J. Blažíček a Jan Krofta.²⁶¹ Instalované plastiky a obrazy ze sbírek Národní galerie měly svou dobou vzniku odpovídat vlastním stavebním dějinám hradu. Časovou hranici pro instalovaná umělecká díla bylo však nutné oproti stavebním dějinám hradu posunout, neboť „materiál“ z doby kolem roku 1400 nebyl k dispozici.²⁶² Expozice se tak věnovala českému umění od doby husitské do počátku renesance v letech 1420-1550. Základ expozice tvořila díla jihočeského malířství a sochařství. Nacházela se zde ale i díla soudobé umělecké produkce jiné provenience. Byla zde zastoupena také regionální tvorba.²⁶³ Instalaci doplňovaly i předměty uměleckého řemesla, zapůjčené například z Národního muzea, Uměleckoprůmyslového muzea v Praze či muzea v Hradci Králové.²⁶⁴ Vystavené památky byly řazeny především chronologicky, v závěru expozice přihlédli autoři instalace též k jejich teritoriálnímu původu.²⁶⁵

Přirozeně v přízemí Vartemberského paláce instalovali tvůrci expozice nejstarší část expozice, tedy díla z let 1420–1440. Na čelní stěně sálu viselo Ukřižování skalické, na protilehlé severní stěně Zvěstování Panně Marii a Nesení kříže a na západní stěně Votivní oltář z Hýrova. Z plastických děl lze jmenovat Pietu z Teplé, Oplakávání Krista ze Sobotky, či sochy Madon s děckem. Instalaci doplňovaly soudobé kachle a keramika, které byly vystaveny v okrouhlé věži a v jednom z výklenků upravených na vitrínu. Nutno zmínit také fragment sklomalby pocházející z kaple sv. Anny na Kostí zobrazující sv. Jiřího a Madonu stojící na půlměsíci. Sál v prvním patře dokumentoval uměleckou tvorbu v letech 1440–1500. Opět se zde střídalo sochařství s deskovou malbou. Mezi vystavenými díly by se našla Madona Doudlebská, Madona Krumlovská, Assumpta emauzská, křídla Průhonického oltáře, deska z Orlové s Kristem Trpitemlem mezi Marií a Janem, reliéf Smrti Panny Marie z Vyššího Brodu a další. Některé z exponátů byly umístěny volně do prostoru. Stejně jako v přízemí, se i zde nacházely exponáty z uměleckého řemesla ve výklencích upravených na vitrínu. Jednalo se například o soubor číší s natavenými nálepy, skleněné lahve, soubory klíčů či dvířka

tabernáklu. Prostor okrouhlé věže však zůstal vyhrazen pro sochu sv. Jakuba z konce 15. století. Sousední sál, který se nachází již v Šelmberském paláci, zachycoval uměleckou tvorbu z let 1500–1550, stejně tak i sál v prvním patře Věžového paláce. Obsahoval díla Mistra litoměřického oltáře, Mistra čáslavské desky, rovněž tak i díla jihočeské a moravské provenience. Návštěvníci zde mohli například zhlédnout reliéfy sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty z dílny Mistra oplakávání Krista ze Žebráku, Korunování Panny Marie ze středu oseckého oltáře, Oplakávání Krista z jižních Čech, či Oltář se sv. Trojicí Mistra litoměřického oltáře. Prostor bývalého vřetenového schodiště vyplňovala monstrance ze Sobotky z počátku 16. století. Sál Věžového paláce, přiléhající k Šelmberskému paláci, prezentoval převážně sochařská díla jako Sv. Annu Samotřetí od Mistra týneckého Zvěstování Panně Marii či reliéf Adorace děcka. Dominantu celého sálu tvořila plastika Ukřižování z Tachova. Nacházela se zde i Marie zpod kříže z Bystřice u Kadaně od Ulricha Creutze. Z malířských děl lze uvést deskové obrazy oseckého oltáře se sv. Rochem a se sv. Šebestiánem nebo fragment litoměřického oltáře se sv. Václavem.²⁶⁶

Jak je patrné z dochovaných fotografií, provedení instalace bylo velmi jednoduché, ale o to účinnější. Plastiky větších rozměrů stály na kvádrech, menší byly vystaveny na poličkách připevněných ke zdi. Obrazy zavěsili autoři expozice přímo na zeď. Právě jednoduchost, střídmost a asymetrii instalace kladně hodnotila Věra Nejedlá v článku *K novým instalacím na hradech Kosti a Křivoklátě*, ve kterém také oceňovala soulad prostoru (pozdně gotický prostor s raně barokními stropy) s vystavenými exponáty. Kritizovala však způsob osvětlení exponátů v přízemí Vartemberského paláce.²⁶⁷

Vhodným průvodcovským výkladem měl být potlačen náboženský obsah děl a naopak vyzvednuta jejich umělecká kvalita. Instalace se setkávala s kladnými ohlasy, někdy se však objevily výtky návštěvníků na nemožnost volného průchodu expozicemi bez průvodce. Kritiku sklidily také ručně psané popisky u některých exponátů. V následujících letech došlo k odinstalování některých vystavených památek.²⁶⁸

Součástí prohlídky hradu se stala i osvětová místnost, umístěná v *salle terreně*, která byla otevřena v červnu roku 1962. Návštěvníci se zde měli seznámit s historií hradu, jeho významem v dějinách kraje a životem lidí v podhradí. Průvodcovský výklad probíhal pomocí barevných diapozitivů, promítaných na plátno z promítačky Adior

vyrobený podnikem Meopta.²⁶⁹ Nacházely se zde také dva velké a čtyři malé panely. Návštěvníci si tu mohli prohlédnout i pět modelů lidové architektury.²⁷⁰

Návštěvníkům byla přístupná také kaple sv. Anny, ve které se dochovala pozdně gotická nástěnná malba zobrazující koberec lemovaný festony z vavřínů a dubových listů se dvěma draky, hazmburským znakem a kančí hlavou (tj. znamením šelmberského rodu), patrnou už jen v náznaku.²⁷¹ Po roce 1962 byly z kaple odstraněny lavice a kazatelna. V inventáři z roku 1965 je zmiňován pouze obraz Panny Marie Klatovské, hlavní oltář, kříž a starý koberec.²⁷²

V roce 1966 se také začíná uvažovat o instalování expozice věnované restaurátorství či o rozšíření expozice Národní galerie.²⁷³ Následující rok, tedy v roce 1967, byla v přízemí Bílé věže otevřena malá expozice zbraní z 16. a 17. století, která měla návštěvníkům představovat děla, kuše, kordy, pušky, meče, halapartny, sekery a další zbraně. Exponáty kromě děl pocházely ze zápůjček, například ze zámků Chlumec nad Cidlinou či Staré Hrady.²⁷⁴

Po převodu hradu pod Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje v Pardubicích v roce 1968 zůstaly na hradě nadále instalovány sbírky pozdně gotického umění Národní galerie. O rok později (1969) došlo ke zrušení expozice zbraní. V uvedeném roce neexistuje již ani výstava o historii hradu v *salle terreně*.²⁷⁵

V roce 1970 se podařilo zpřístupnit prostory v přízemí Biberštejnského paláce – předsíň, renesanční černou kuchyň, ve které se dochovalo topeniště s dymníkem, a přilehlou místnost. Stejně jako u ostatních objektů hradu, předcházely jejich otevření nutné opravy.²⁷⁶ Návrh na „*vnitřní uspořádání*“ kuchyně vypracovala v roce 1969 dr. Kolářová. O rok později (1970) bylo na Kost převezeno ze zámku v Opočně měděné nádobí.²⁷⁷ Jak je patrné z fotografie, otištěné v publikaci *Československé hrady a zámky* z roku 1972, právě nádobí tvořilo hlavní náplň instalace. V černé kuchyni na topeništi si tak mohli návštěvníci prohlédnout různé hrnce, pánve, ale i konvice, stejně tak na dřevěném trámu dymníku byly instalovány naběračky, cedníky a podobně. Nádobí bylo vystaveno také na policice zavěšené vlevo vedle vstupu do přilehlé místnosti. V této přilehlé místnosti stály nádoby i na zemi. K instalaci byl využit také výklenek ve zdi, přeměněný na poličku.²⁷⁸

V roce 1971 měla být rozšířena prohlídka hradu o část sklepení Vartemberského paláce, k čemuž ale nedošlo, neboť během jeho úprav byl odkryt zazděný portál a ve výzkumu se pokračovalo. Následující rok se podařilo objevit také schodiště do nižšího podlaží, tzv. vinných sklepů.²⁷⁹ Jak vyplývá z článku *Kost 1972* kromě zpřístupnění sklepení, kterým by se procházelo z „horního“ nádvoří ke druhé bráně, bylo plánováno začlenit do prohlídkového okruhu také první patro Bibrštejnského paláce. V roce 1973 měla proběhnout rovněž výměna některých exponátů v instalaci Národní galerie.²⁸⁰ V roce 1977 je také zmiňována nová expozice „Člověk, památky“, ve které návštěvníci viděli ukázky restaurátorských prací.²⁸¹ V roce 1981 musela být kvůli probíhajícím úpravám uzavřena renesanční černá kuchyň,²⁸² která byla nepřístupná i v roce 1982.²⁸³ Podle Prokopové tak návštěvníci mohli na Kosti v roce 1982 vidět sbírky pozdně gotického umění a nahlédnout do kaple bez vnitřního vybavení.²⁸⁴ Instalace Národní galerie zůstala na Kosti i v následujících letech, a to až do navrácení hradu rodu Kinský dal Borgo.²⁸⁵

5.3.2 Instalace rodu Kinský dal Borgo (1993–2008)

V roce 1993 byla Kost navrácena rodu Kinský dal Borgo. Noví majitelé od roku 1994 postupně zpřístupnili návštěvníkům jednotlivé hradní objekty a vytvořili tři prohlídkové okruhy. V přízemí a prvním patře Vartemberského paláce ale i v patře Šelmberského a Věžového paláce nechali instalovat muzejní expozici, která návštěvníkům představuje rod Kinský dal Borgo, ale i jejich záliby ve zbraních. Autorem expozice je restaurátor Jiří Brandýsky. Exponáty pocházejí z Vojenského muzea v Praze, Muzea v Mladé Boleslavi a ze sbírek rodu Kinský dal Borgo.²⁸⁶ Zmiňovaná záliba majitelů ve zbraních se nejvíce projevuje ve zbrojnici, instalované v přízemí Vartemberského paláce. Exponáty jsou vystaveny ve vitrínách zavěšených na zdi či umístěných uprostřed sálu mezi dřevěnými trámy, které podpírají strop. Některé exponáty jsou zavěšené přímo na zdi nebo rozestavěné po obvodu sálu. Návštěvníci tu mohou vidět hradebnice, zbroj, různé druhy pušek, pokladnice, ale i sklomalby z kaple sv. Anny, které byly vystavené již v expozici Národní galerie.²⁸⁷

Rodová galerie, umístěná v prvním patře Vartemberského paláce, seznamuje návštěvníky s předky současných majitelů, rodiny Kinský dal Borgo, například Vilémem Kinským, který byl zavražděn v Chebu spolu s Albrechtem z Valdštejna, nebo

Štěpánem Kinským či Filipem Kinským, zobrazeným v dětském věku. Stejně jako ve zbrojnici tak i zde si mohou návštěvníci prohlédnout ve vitríně, zavěšené na zdi, zbraně. Nacházejí se zde i lovecké trofeje. K instalaci byly využity také okenní výklenky, ve kterých je vystavena kamenina z 18. a 19. století, vázy se suchými vazbami či nábytek. Nábytek rovněž stojí po obvodu sálu, stejně tak v případě stolu i uprostřed. Návštěvníci mohou v sále vidět ještě repliku krbu. Pozornost příchozích zaujme jistě i mramorová socha Panny Marie s Ježíškem od Otty Sandlnera, umístěná v okrouhlé věži.²⁸⁸

V prvním patře Šelmberského paláce pokračuje rodová galerie. Visí zde ale i obraz zobrazující hraběte Františka Antonína Šporka od Josefa Ignáce Kapouna, či jezdecké portréty. Sál je zařízen historickým nábytkem (vykládanými truhlami, skříní, sedacím nábytkem) včetně velkého kulatého stolu uprostřed sálu, na kterém si mohou návštěvníci prohlédnout talíře, džbery, džbány a jiné druhy stolního nádobí. Prostor bývalého schodiště byl využit pro instalaci dobových oděvů, včetně doplňků v podobě střevíčků, vějíře, slunečníku a šperků. V prvním patře věžového paláce se nachází expozice zbraní (pušek, šavlí), kterou doplňují portréty Marie Terezie, jejího manžela Františka Štěpána Lotrinského, jejich syna Josefa II., ale i jiné portréty. Některé exponáty, vystavené jak ve Vartemburském, Šelmburském, tak Věžovém paláci, jsou opatřeny popisky.²⁸⁹

Muzejní expozice vznikla rovněž v přízemí Bílé věže, salle terreně a přilehlé pozdně gotické stavbě. Instalace je ve všech třech uvedených prostorech provedena obdobně jako v palácích. Na zdech visí vitríny s puškami a šavlemi. Některé zbraně jsou zavěšeny přímo na stěně nebo vystaveny v okenních výklencích. Kromě zbraní si mohou návštěvníci na stěnách prohlédnout portréty, obrazy s válečnými výjevy, historické mapy, ale i dobové oděvy, instalované ve vitríně. Nábytek (vykládané truhly, sekretáře a stolky), rozestavěný většinou po obvodu místností, působí spíše jako doplněk. Stejně jako v palácích tak i zde mají některé exponáty popisky.²⁹⁰

Součástí prohlídky se stala také hradní kaple sv. Anny. Oltářní obraz stejně jako plastiky pocházejí ze zámku Vlčí Pole, který rodina Kinských dal Borgo získala rovněž zpět. Kromě plastik světců, andělů a oltářního obrazu se zde nachází kamenná oltářní menza, dřevěná křesla a lavice, nikoli však kostelní.²⁹¹

V Bibrštejnském paláci v renesanční černé kuchyni a přilehlé místnosti byla provedena náznaková instalace. Návštěvníci si tu mohou prohlédnout různé kuchyňské

náčíní. Na stolokrbu stojí pánve a hrnce. Na trámu dymníku pak visí formy na pečení. Na dymníku jsou vystavené ještě lopaty na chleba. V sousední místnosti se nachází stůl s vykládanými židlemi, skříň a několik poliček, které jsou zaplněny pánvemi, formami na pečení, hlíněnými džbány, hrnci, mísami, cínovými talíři, dřevěnými vařečkami, naběračkami, prkýnky, válečky a podobně. Vystavené nádoby je různého stáří. Instalaci doplňují bylinky a pochutiny.²⁹²

V roce 2003 zpřístupnili majitelé hradu návštěvníkům mučírnu, která tvoří samostatný prohlídkový okruh.²⁹³ Pro její instalaci využili prostory sklepení Vartemberského paláce. V horním patře sklepení je použit muzejní způsob instalace. Expozice zde seznamuje návštěvníky s různými druhy mučení podle Tereziánského kodexu z roku 1763, které se používaly při výslechu osob. Jednotlivé stupně mučení jsou návštěvníkům představeny pomocí obrazového materiálu vystaveného v zasklených vitrínách – škrcení rukou provazy (první fáze), používání palečnice (druhá fáze), španělská bota (třetí fáze) a natahování na skřípec (čtvrtá fáze). Kromě obrazového materiálu mohou návštěvníci ve vitrínách vidět kopie podkov, ostruh, klíčů, zámků, železné masky, popravčího meče a jiných předmětů.²⁹⁴ V jedné z vitrín jsou vystaveny také archeologické nálezy z Veliše, zapůjčené Regionálním muzeem a galerií v Jičíně.²⁹⁵ Volně v prostoru stojí modely gilotiny, bičovací lavice, kola na lámání nohou a pranýře. Nachází se zde i špalek se sekerou a kovaná klec zavěšená u stropu. Modely mučících nástrojů (kláda, skřípec) jsou prezentovány i ve spodním sklepení. Část tohoto spodního sklepení je upravena na tzv. Katovu světnici, kterou autoři instalace vybavili křeslem s bodáky, dřevěným stolem s lavicí, kovovými kleštěmi, svícny, křížem a dalšími předměty.²⁹⁶

Návštěvníci, kteří si vyberou třetí prohlídkový okruh, vidí z interiérů dvě místnosti v přízemí Šelmberského paláce. Instalace v těchto dvou místnostech je provedena obdobně jako v ostatních sálech Vartemberského, Šelmberského a Věžového paláce, ale i v přízemí Bílé věže, sále terreně a přilehlé pozdně gotické stavbě. Příchozí si opět mohou prohlédnout portréty, obrazy s válečnými výjevy, různé druhy zbraní vystavené ve vitrínách zavěšených na zdech a vykládané truhly.²⁹⁷

6 Valdštejn

6.1 Majitelé hradu

Hrad nesl původně jméno Waldenstein, které se objevovalo v latinských a německých textech. Mezi lidmi se však ujal název Valdštejn a později s měkčí vyslovností Valštein.²⁹⁸ Počátkem 20. století bývá označován jako Valdštýn. Hrad byl založen koncem 13. století. Jako první pán, který nese přídomek z Valdštejna je uváděn Zdeněk, syn Jaroslava z Hruštic, který pocházel z rodu Markvarticů.²⁹⁹ Koncem 14. století hrad koupili páni z Vartemberka. V roce 1404 je poprvé zmiňován Jindřich z Vartemberka a z Valdštejna, který vlastnil hrad nejdéle do roku 1425, přesto si ponechal přídomek z Valdštejna.³⁰⁰ Po Jindřichovi z Vartemberka drží hrad Valdštejn Valečovští. Správou hradu je pověřil Jan Žižka po obsazení města Turnov v roce 1424.³⁰¹ V roce 1427 je v pramenech uváděn také Jan Rozvoda ze Stakor, zvaný Rameš z Hrádku.³⁰² Později hrad znovu získal Jindřich z Vartemberka. Asi v roce 1437 Valdštejn i s panstvím prodal Janu Čapkovi ze Sán. Jan Čapek ze Sán přenechal hrad své dceři Žofii a jejímu manželovi Janu Talafusovi z Ostrova a Soběslavu Mrzákovi z Miletínka. V té době se na hradě usadila loupežná banda. Valdštejn byl tak od konce července 1440 obléhán Jetřichem z Miletínka a krajskou hotovostí. Ještě ve stejném roce byl dobyt.³⁰³ Později hrad vlastní Kryštof Šof z Helfenburka, který se oženil s Anežkou ze Světic. Kryštof Šof přistoupil ke spolku přátelstva Menharta z Hradce v r. 1449. Postoupil hrad Janu Koldovi ze Žampachu, který byl rovněž členem spolku.³⁰⁴ V roce 1456 byl označen za zemského škůdce a zbaven svých hradů. Po Koldovi ze Žampachu vlastní hrad opět Kryštof Šof. Hrad byl ale v této době deskami zapsán Anežce ze Světic.³⁰⁵ Nárok na hrad uplatňoval i Jindřich z Valdštejna. Kolem roku 1493 Valdštejn koupila Kateřina ze Strážnice a ze Štítar.³⁰⁶ Po smrti Kateřiny, která umírá na Valdštejně roku 1495, získal hrad její manžel Vojtek z Orle. Hrad prodal Jindřichu Svojanovskému z Boskovic³⁰⁷ a jeho bratru Janovi, pánům na Skalách. Před rokem 1509 jej prodali pánům Klášterským. Jindřich Svojanovský z Boskovic odkázal po své smrti v roce 1509 Skalské panství manželce Kateřině z Hazlav. Jan Svojanovský z Boskovic proti tomuto rozhodnutí podal stížnost a stal se tak jediným držitelem statku (1512). V té době se Valdštejn stává součástí panství Hrubá Skála. V roce 1514 jej Jan Svojanovský z Boskovic postoupil věřitelům. Od nich vykoupil všechny nároky Zikmund Smiřický ze Smiřic. Smiřičtí drželi Valdštejn do stavovského povstání roku

1618.³⁰⁸ Dědicem majetku Smiřických se stal Albrecht z Valdštejna, poručník slabomyslného příbuzného Jindřicha ze Smiřic. Po zavraždění Albrechta z Valdštejna v roce 1634 dochází ke konfiskaci jeho majetku.³⁰⁹ V následujících letech vlastní panství Maxmilián z Valdštejna.³¹⁰ V držení Valdštejnů zůstává hruboskalské panství spolu s hradem do roku 1821, kdy jej koupil svobodný pán Jan Antonín Lexa z Aehrenthalu. Po jeho smrti v roce 1824 zdědil panství Hrubá Skála jeho mladší syn Alois Lexa z Aehrenthalu, který zemřel roku 1843. Po té vlastní panství jeho synovec Jan Baptista z Aehrenthalu, syn Jana Baptisty Felix z Aehrenthalu a Felixův syn Jan.³¹¹ V roce 1945 byl velkostatek Hrubá Skála Janu Aehrenthalovi zkonfiskován. V roce 1946 byl dán hrad Valdštejn podle § 7, odst. 4 dekretu č. 12/1945 Sb. do držby, správy a užívání Klubu československých turistů v Čechách. Podle zákona 187/1949 Sb. došlo k převodu hradu na Československou obec sokolskou.³¹² Od roku 1953 byl pod správou Krajského národního výboru Liberec a od roku 1959 ve správě Městského národního výboru v Turnově.³¹³ Od roku 1992 je majetkem města Turnov.³¹⁴

6.2 Stavební vývoj

Pro stavbu hradu zvolil jeho zakladatel tři pískovcové bloky. Valdštejn tak představoval hrad ostrožního typu. Většina jeho částí byla dřevěných. Do hradu se vstupovalo v místě dnešního prvního přístupového mostu. Jednotlivé skály propojovaly pravděpodobně dřevěné mosty. Nejstarší dochované palácové zdivo a obvodová zeď se nacházejí na třetím skalním bloku.³¹⁵ Ve 14. století byly postaveny hradby a u vstupu vztyčena přístupová zeď s bránou,³¹⁶ ke které přiléhalo opevnění. Došlo také k přestavbě paláce a stavbě nových budov a sklepení. Další torza zdiva na tomto skalním bloku naznačují ještě starší a mladší palác ve 14. století a palácovou stavbu na severovýchodní straně.³¹⁷ V 15. století byl upraven třetí skalní blok, který se tak oddělil od ostatních bloků. Vznikl zde samostatný skalní hrad, do kterého se vstupovalo z jihu. Na druhém pískovcovém bloku zůstalo torzo hradby při severovýchodním ostrohu severní strany bloku a část na severovýchodním nároží. Na severní straně se nacházela studna, zasekaná do skály, dnes již zasypaná. Zde je také středověká zeď. Po dřevěných stavbách jsou patrné otisky a záseky ve skalách. Na prvním skalním bloku zůstaly stopy po středověkém opevnění. Rovněž i sklep, který byl později ještě upravován, pochází ze středověku.³¹⁸ Kolem poloviny 16. století Valdštejn vyhořel. Během požáru shořely

veškeré dřevěné části. Zůstal kamenný palác a hradby. V roce 1582 je Valdštejn zmiňován jako zřícenina.³¹⁹ V následujících staletích dál chátrá a pustne.

V 18. století se z hradu stává poutní místo. Na prvním skalním bloku byla postavena kaplička sv. Jana. Podle dochovaných záznamů stála již v roce 1713.³²⁰ Z odkazu Františka Josefa z Valdštejna byla jeho ženou Marií postavena na druhém skalním bloku roku 1722 kaple sv. Jana Nepomuckého. Už v roce 1728 se zřítíla její kruchta. V první čtvrtině 18. století vznikly také dva kamenné mosty, které spojují předhradí, první skalní blok a druhý skalní blok. V letech 1724–1728 byly na první most osazeny sochy z dílny Josefa Jelínka staršího z Kosmonos.³²¹ V první polovině 18. století vznikl na druhém skalním bloku ještě poustevnický dům. Jednalo se o patrovou stavbu s cibulovou věžičkou. V té době byl druhý skalní blok olemován parapetní zídkou.³²²

Další důležité stavební úpravy provedl v letech 1824–1843 Alois Lexa z Aehrenthalu, který upravil hrad v romantickém duchu. Na prvním skalním bloku nechal postavit vstupní klasicistní bránu s dvěma kočárovny; barokní kapličku a poustevnický kříž nahradil kaplí sv. Jana Křtitele. Na druhém skalním bloku na místě barokní poustevny postavil v roce 1826 klasicistní dům. V roce 1835 nechal obnovit a upravit kapli sv. Jana Nepomuckého. Mezi druhým a třetím skalním blokem vystavěl patrový objekt konírny, čímž došlo k propojení obou skalních bloků. Na třetím skalním bloku postavil v letech 1841–1843 romantický palác, který navazuje na středověké zdivo. Nad ním, na východní straně, vznikla vyhlídka se schodištěm.³²³ V roce 1919 a ve třicátých letech proběhly zabezpečovací práce.³²⁴ Od roku 1981 se postupně opravují jednotlivé objekty hradu.

6.3 Vývoj interiérových instalací

6.3.1 Hradní muzeum v romantickém paláci (1893–1945)

Koncem 19. století vzniklo na Valdštejně z iniciativy turnovského malíře Jana Prouška se souhlasem Aehrenthalů malé hradní muzeum,³²⁵ které se s určitými změnami dochovalo až do roku 1945, kdy byl hrad zkonfiskován. Valdštejn zpřístupnil veřejnosti již Alois Lexa z Aehrenthalu, který na hradě provedl zmiňované rozsáhlé stavební úpravy.³²⁶ Nově postavený klasicistní dům sloužil jako hradní hostinec s šenkovnou v přízemí a tanečním sálem a salónekem v prvním patře.³²⁷ V obnoveném

kostele sv. Jana Nepomuckého se nacházela oltární socha tohoto světce, zhotovená Josefem Jelínkem starším,³²⁸ obraz znázorňující opět sv. Jana Nepomuckého (jehož autorem je pravděpodobně Jiří Hertl), kazatelna, tři kostelní lavice a další kostelní vybavení.³²⁹ Jak vyplývá z literatury a archivních pramenů, interiéry romantického paláce a biliárového sálu zůstaly pravděpodobně prázdné.³³⁰ V letech 1893–1894 vzniklo v romantickém paláci zásluhou Jana Prouška zmiňované hradní muzeum, o jehož vznik se svými finančními příspěvky, ale i darovanými předměty zasloužili obyvatelé blízkého okolí a různé spolky.³³¹ Jeho podobu v roce 1893 zaznamenal autor novinového článku. „... první a hlavní síň s gotickými okny a tabulovým stropem upravena jest přiměřeně jako jednoduchý rytířský sál, vyzdobený heraldickými znaky >pánů< a pozdějších hrabat z Valdštejna a nynějšího držitele barona z Aehrenthalu. Stěny zdobí zbraně a praporce v barvách valdštejnských (modro-žlutých) zemských a říšských. Okna v olově zasazenými skly vrhají přítlumené světlo na rozvěšené kolkolem obrazy, rytiny to a rodokmeny Valdštýnů, o nichž zde nebylo dříve památky. Umístěna tu i podoba Albrechta z Valdštejna, vévody Frýdlantského, ač za jeho žití byl hrad již zříceninou. Jest zde též Svobodova dřevorytina boje proti Sasíkům pod Hrubou Skálou, jakož i přehledný výtah z dějin hradu dle studie rodáka ph. dra. J. Pekaře a zmínky o Albrechtu Janu Smiřickém ze Smiřic od p. Ferd. Menčíka. Na stole s trnoží vyložena jest pamětní kniha určená pro podpisy turistů. Od dřevěného stropu visí uměle kovaný slohový lustr, výrobek to turnovského uměleckého zámečnicka mistra J. Koška, jenž slouží domácí práci a dovednosti ku cti, jako vše ostatní, co ladně se doplňuje v celek.“³³²

Kuchyňku, která se nachází naproti hlavnímu sálu, popisoval autor článku takto: „Malá vedlejší síňka s ohništěm upravena jest s humorem v starobylou kuchyň a opatřena příslušným nářadím a nádobím. Neschází ani železný hmoždír na koření, ani forma na oplatky, ani knihy o starobylém kuchařství od dra. Zibrta. Nápis pořekadla nade dveřmi připomíná, že >při peci bývají dobré věci<; začazený krb jest však opuštěný a v koutě zahálí kolovrat.“³³³ Její podobu zachytil pravděpodobně Jan Proušek na „prvním pohledovém lístku z Valdštejna“ z r. 1897. V kuchyni se nacházel ještě stůl se židlí, nad kterým byla zavěšena polička s různými předměty. Druhou místnost od vstupu zleva označil citovaný autor jako třetí. „Třetí síňka prostě vybělená věnována jest myslivosti, lesnímu krajinářství, turistickým výrobkům. Zde převládá zelená barva s hnědou a lovecké heslo >Halali, hahoj!< věští tu lesní ovzduší. Četné reprodukce kreseb a obrazů malíře prof. Julia Mařáka jako staří známí vítají příchozí. Slovnému

illustratoru >lesních charakterů< a >lesní samoty< vzdán zde malý hold i umístěna tu i jeho podobizna v rámci ze suchých lesních dřev a plodin. Vhodná to vzpomínka na mistra v tak poetické lesní samotě, povzbuzující širší kruhy k úctě domácího našeho umění i k oceňování krás přírody. Lesnické a turistické drobnůstky, vesměs místní výroby, doplňují v tomto kabinetu malou sbírku.³³⁴ Krásu přírody oslavovaly i verše napsané na stěně.³³⁵

Třetí a čtvrtou síň popisoval článek jako jednu. „... *místnost není sice ještě dohotovena, ale bude ozdobena napodobenou malbou na skle a připomínati bude nejdůležitější známou událost z dějin hradu, věznění knížete Sigmunda Korybuta na Valdštýně r. 1427.*“³³⁶ Tato malba byla provedena pouze ve třetí místnosti.³³⁷ Čtvrtou místnost, jak dokládá fotografie v Pamětní knize hradu Valdštejna, střežil skalní drak namalovaný na stěně spolu s rytířem a vílou.³³⁸

Jan Prousek a Karel Zapp navrhli také malířskou výzdobu kaple sv. Jana Nepomuckého, provedenou v roce 1893,³³⁹ která se dochovala dodnes. Nástěnná malba v presbytáři připomíná zeď z kamenných kvádrů, která je ukončena v úrovni horní hrany spodních oken dekorativním pásem. Jiný dekorativní pás lemuje rovněž niku s oltářem. Stěny lodi do výše spodní hrany oken zdobí pomyslný závěs. V klenebních polích nad vítězným obloukem je vyobrazen Ježíš mezi dvěma anděly. Dva andělé jsou zobrazeni také v klenebních polích nad vstupem, mezi nimi se však nachází Panna Marie. Jednotlivé architektonické články lemují dekorativní pásy. Po roce 1907 byla kaple vybavena novými kostelními lavicemi.

V roce 1925 došlo dle Vladimíra Sedláka, autora turistického průvodce, k obnově nástěnných maleb v romantickém paláci, neboť jak uvádí *Körbrüv ilustrovaný průvodce po památných a zajímavých místech Království českého* z roku 1906, malby už tehdy velmi trpěly plísní a vlhkem.³⁴⁰ Malby ve třetí a čtvrté místnosti nebyly pravděpodobně obnoveny, ale překryty jinou výmalbou.³⁴¹

6.3.2 Hradní muzeum v romantickém paláci (1945–1981)

Po konfiskaci získal hrad Valdštejn v roce 1946 Klub Československých turistů, který ponechává v romantickém paláci hradní muzeum. Podle již zmíněného turistického průvodce od Vladimíra Sedláka z roku 1948 v rytířském sále nadále visely znaky majitelů hradu Valdštejn do rodu Smiřických. Nově jsou v této místnosti

zmiňována železná empírová kamna. I v druhé místnosti zůstaly exponáty vztahující se k lovu. Třetí místnost dle jeho popisu byla věnována Českému ráji. Návštěvníci si v ní mohli prohlédnout dřevoryty Karla Vika a různé znaky Valdštejnů. Ve čtvrté místnosti byly vystaveny upomínky na Valdštejny a v kuchyňce různé domácí náčiní.³⁴² Vladimír Sedlák zmiňoval i biliárový sál, který byl návštěvníkům nepřístupný kvůli chybějícímu točitému schodišti.³⁴³

Hradní muzeum v romantickém paláci zůstalo i v době, kdy hrad spravovala Československá obec sokolská, a i po převodu do vlastnictví státu pod správou Krajského národního výboru v Liberci, ke kterému došlo v roce 1953. Stejně tak v klasicistním domě nadále zůstávala restaurace.

V září roku 1955 se na Valdštejně sešla komise za přítomnosti Břetislava Štorma, který zastupoval Státní památkovou správu. Účastníci komise se dohodli na úpravě romantického paláce, kdy měla být zachována první síň, ve které by byla obnovena nástěnná malba. Lepenkové heraldické znaky by byly odstraněny nebo nahrazeny nástěnnou reprodukcí. Druhou, třetí a čtvrtou místnost zamýšlela komise spojit s chodbou v jeden velký sál, ve kterém by byla instalována expozice hradu Valdštejn. Nově vzniklý prostor by tak přiblížil velikost dřívějšího paláce.³⁴⁴ K navrhovaným úpravám však nedošlo.

I po roce 1959, kdy hrad přešel do správy Městského národního výboru v Turnově, mohli návštěvníci v romantickém paláci vidět hradní muzeum. Představu o jeho podobě v roce 1963 si lze učinit z inventáře, sepsaného tehdejším průvodcem Františkem Volánkem. V kuchyni zůstal pouze vochlovací stůl, starý poškozený kolovrat a zlámaná židle. V rytířském sále stál křížový stůl, dřevěná židle s opěradlem, jedna proutěná židle, ale i „*plechová soška rytíře*“. Nacházela se zde také již zmiňovaná železná kamna, kovaný lustr a drátěná husitská helma. Na stěnách si mohli návštěvníci prohlédnout erby a obraz s historií únosu Zikmunda Korybuta.³⁴⁵

Náplň expozice ve druhé místnosti tvořil hlavně obrazový materiál: rytina Albrechta z Valdštejna, portrét Karla Hynka Máchy, Jan Žižka s knížetem Korybutem (příloha kalendáře z roku 1895), dvě lesní zátiší Julia Mařáka, obraz Zbyhoně (světlotisk), premie Umělecké besedy z roku 1878 (Jelen), premie Krasoumné jednoty z roku 1884 (Dub, Buk, Jedle a Borovice), fotografie Julia Mařáka, obraz sv. Huberta, líčení o loupežnících na hradě a obraz rytíře na koni. Z rytířského sálu sem byl přenesen obraz s historií rodu Smiřických, týkající se zejména Jana Albrechta Smiřického a obraz s hlavními událostmi z dějin hradu Valdštejn od Jana Prouška, které nebyly již

čitelné.³⁴⁶ Na návštěvníky v této síni čekal také rohový pletený stolec, veliká šiška ze Sedmihorek a rohový podstavec ze šišek.³⁴⁷

Ve třetí místnosti bylo vystaveno deset dřevorytů Karla Vika z cyklu Český ráj a jeden titulní list, čtyři erby a zarámovaná báseň *Na Valdštýně* od Svatopluka Čecha.³⁴⁸

Čtvrtá místnost návštěvníkům nabízela obraz s Hostinou generálů Valdštejnových v Plzni (premie členům Krasoumné jednoty z roku 1875), fotografii starobylých kachlových kamen z Hrubé skály ze 17. století, obraz Pasování na rytíře, snímek Jan Valdštejn představuje 24 synů, tisk Johanna Eliase Ridingera „Na koně“, obraz Opuštěná (z rukopisu Královedvorského), obraz starého erbu pánů z Valdštejna či snímek písně z Graduálu, věnovaného městu Turnov v 16. století Jindřichem z Valdštejna. Návštěvníci zde mohli spatřit i tabulku mincí pánů z Valdštejna, z Dubé a z Lipé.³⁴⁹

Jak vyplývá z dopisu z roku 1966, visela na chodbě ještě mědirytina v zaskleném rámu, zobrazující zavražděného Albrechta z Valdštejna, u jehož nohou stál osobní „hvězdopravce“ Segni.³⁵⁰ V uvedeném roce ale i později byly některé předměty z romantického paláce ukradeny. Nezůstalo však pouze u krádeží. V šedesátých letech docházelo často k úmyslnému poškozování jednotlivých objektů hradu či dochovaných torz zdiva. Rovněž se objevují návrhy a plány nutných oprav.³⁵¹

V roce 1974 byla kvůli špatnému stavu uzavřena kaple sv. Jana Nepomuckého a do jejího interiéru se mohlo nahlédnout pouze skrz sklo. Z kaple se stalo časem skladiště nepotřebných věcí.³⁵² V sedmdesátých letech byl zpřístupněn biliárový sál pomocí nového ocelového vřetenového schodiště, neboť Josef Kreysa, hostinský z restaurace v klasicistním domě, zde zamýšlel otevřít vinárnu. Jeho záměr nebyl realizován. V následujících letech se zhoršuje stav i ostatních objektů hradu a vandalové poškozují i hradní muzeum v romantickém paláci. V roce 1981, kdy přichází na hrad nový kastelán Ladislav Koucký, je podle Andrey Koucké hradní muzeum v romantickém paláci zničeno. Návštěvníci mohli nahlédnout do prázdných místností, z nichž některé měly stěny porostlé mechem a prohnílé podlahy. Příčka mezi kuchyňkou a chodbou byla částečně zbořená. Výjimku představoval rytířský sál, ve kterém se dochovala železná kamna a kovaný lustr. Nástěnná malba v té době už však byla také zabílena. Kaple sv. Jana Nepomuckého byla stále uzavřena, stejně jako biliárový sál.³⁵³

6.3.3 Instalace v klasicistním domě, kapli sv. Jana Nepomuckého a romantickém paláci (1981–1999)

Následující období je spojeno hlavně se stavebními pracemi, kdy Ladislav Koucký začíná od roku 1981 postupně spolu s dobrovolníky opravovat celý areál hradu. Později se tak děje pod odborným dohledem a pomocí stavebních firem. V obnově areálu hradu se pokračuje i po roce 1992, kdy se stal hrad majetkem města Turnov. V letech 1982–1985 proběhly hlavní opravy interiéru romantického paláce, během kterých byly vyměněny podlahy, dozděněn krb, odstraněna polorozbořená příčka oddělující kuchyňku od chodby atd.³⁵⁴ V roce 1985 zpřístupnil kastelán romantický palác veřejnosti, tehdy však ještě bez expozice.³⁵⁵

V témže roce byla také zrušena restaurace v klasicistním domě. Během tří let její přízemí kastelán spolu s dobrovolníky upravil pro výstavní účely. V bývalé kuchyni, do které se vstupovalo z průchodu, odstranili obklady, opravili omítky a dlažbu zakryli linoleem. Rovněž vyměnili podlahu v sousedním lokálu, do kterého se vstupovalo jak z kuchyně, tak z chodby. Stěny lokálu omítli perlitovou omítkou.³⁵⁶ Výstavy většinou připravoval kastelán sám se svou rodinou. Exponáty byly vystaveny ve vitrínách, na stolech a v případě fotografií či obrazů, byly zavěšené na zdi. Lze uvést výstavy věnované osobě Josefa Pekaře, Josefa Bohuslava Foerstra nebo Jana Patočky. Poslední pořádanou výstavou se stala národopisná výstava Josefa Václava Scheybala.³⁵⁷

Současně s úpravami klasicistního domu probíhaly opravy ochozů kolem kaple sv. Jana Nepomuckého, ale i vlastní kaple, neboť v roce 1986 se zřítila zeď jižní stěny ochozu. V uvedeném roce tak byla přístupná pouze část hradního areálu na prvních dvou skalních blocích. O dva roky později se zřítil také ochoz na severní straně kaple. Hlavní opravy kaple sv. Jana Nepomuckého skončily až v roce 1995. Během oprav se objevil návrh na zabílení maleb z roku 1893, které by někdy později mohly být odkryty. K realizaci uvedeného návrhu nedošlo, naopak byly malby restaurovány. V letech 1995–1998 se podařilo přemístit do kaple originály soch z velkého i malého mostu. Jak uvádí Andrea Koucká „památkáři“ navrhovali, aby se z kaple stalo pouze lapidárium. Sochy by tak v lodi stály ve dvou řadách obdobně jako na mostech.³⁵⁸ Nakonec byly sochy umístěny po obvodu lodi. Při jejich rozmístění se zachovalo stejné pořadí, v jakém stály na mostech. Po levé straně se tak nacházejí sochy sv. Ludmily, sv. Václava, sv. Jana Nepomuckého a sv. Vojtěcha, které pocházejí z prvního mostu. Poslední socha na této straně představuje sv. Markétu, umístěnou dříve na druhém

mostu. Po pravé straně stojí opět nejprve sochy z prvního mostu sv. Josef, sv. Vít, bl. Ivan a sv. Prokop. Soubor uzavírá sv. Walburga, která tvořila protějšek sv. Markétě na druhém mostu. Lavice, které stály ve dvou řadách, byly dány do jedné řady uprostřed. Jedna lavice a přední díly musely být odebrány. Rovněž některé obrazy, které dříve visely v lodi, jsou zavěšeny v presbytáři.³⁵⁹

V sakristii, v níž Ladislav Koucký spolu s Ladislavem Šourkem provedli novou výmalbu, při které použili motivy z nástěnných maleb z kaple, vznikla malá expozice věnovaná Karlu Holánu Rovenskému. Expozici doplňují ukázky z kancionálů a kopie nejstarších vyobrazení hradu Valdštejn. Expozici (obrazový materiál) instalovaly pracovnice Muzea Českého ráje v Turnově. Z nábytku tu mohou návštěvníci vidět prádelník a truhlu. Jsou zde vystaveny i dva modely. První model od Ladislava Kouckého představuje barokní podobu kaple sv. Jana Nepomuckého. Druhý model, který zhotovil Vladimír Fík, znázorňuje varhany.³⁶⁰

Během oprav kostela a klasicistního domu se také postupně „*vybavovalo*“ hradní muzeum v romantickém paláci různými exponáty z bazarů, darů, či zápůjček.³⁶¹ V roce 1997 kastelán spolu s Ivanem Tůmou vymalovali jeho interiéry, kromě kuchyňky. V prvním, rytířském, sálu provedli výmalbu podle dochovaných fotografií. Výmalba byla členěna do dvou pásů. Spodní pás připomínal draperii s pravidelným vzorem. Barevnost kastelán určil podle pozůstatků původní výmalby pod bílením. Velikost vzorů si rozpočítal dle vzdáleností na fotografii. Vzor tvořil žlutý lev v modrém čtyřlístku, doplněný červeným ornamentem. Horní pás byl rozčleněn do několika polí, do kterých kastelán spolu s Ondřejem Radou nově namaloval erby majitelů hradu Valdštejn, místo původních, vyrobených z lepenky. Vpravo od dveří vyobrazili erb Valdštejnů. Následovaly erby pánů z Vartemberka, Valečovských, Rameše z Hrádku, Jana Čapka ze Strážnice a ze Sán, Jana Talafuse z Ostrova, Koldy ze Žampachu, Šofa z Helfenburku, Kateřiny ze Strážnice, Vojtka z Orle, Svojanovských z Boskovic, Smiřických, (znovu) Valdštejnů a Lexů z Aehrenthalu. Pouze nade dveřmi do chodby namalovali českého lva. Druhá místnost byla zcela nově vymalována. Výmalbu tvořil do výše parapetu okna pravidelný vzor z medailonů se lvy, provedený v okrové, cihlové a bílé barvě. Nade dveřmi se nacházel ještě valdštejnský erb. Výmalbu ukončoval dekorativní pás, provedený pod stropem. Ve třetí místnosti byly pod pozdější výmalbou, tvořenou bílými a modrými pruhy, odkryty za účasti restaurátora Jiřího Brodského fragmenty malby, navržené Janem Prouskem.³⁶² Odkryté fragmenty byly ohraničeny

novou výmalbou, provedenou v růžové a světle žluté barvě. Ve čtvrté místnosti obnovil kastelán spolu s Ivanem Tůmou členění do kazet, které prosvítalo přes bílení.³⁶³

6.3.4 Současné instalace (1999-2008)

Od poloviny devadesátých let se opravoval objekt konírny, včetně biliárového sálu. Během jeho obnovy byl v roce 1999 přizván ke spolupráci ateliér GIRSA AT spol. s r. o. Kvůli nedostatku informací o původní podobě sálu a pro jeho „*působivý torzální stav*“ se přistoupilo ke konzervační metodě. Došlo také k výměně kovového schodiště za dřevěné.³⁶⁴ Pro osvětlení schodiště, ale i biliárového sálu zvolil ateliér repliky dřevěných luceren. Sál byl veřejnosti zpřístupněn v roce 2000.³⁶⁵ Nacházela se zde pouze křesla a na čelní stěně visela paroží. V roce 2005 byl instalován do biliárového sálu biliárový stůl. Instalace v sálu svou jednoduchostí nechávala vyniknout a působit prostor.³⁶⁶

V letech 2002-2004 proběhla celková obnova klasicistního domu, opět podle projektu GIRSA AT spol. s r. o.³⁶⁷ Prostory v přízemí včetně obou výstavních sálů byly upraveny pro správu hradu.³⁶⁸ Naopak pro návštěvníky je od 3. května 2004 zpřístupněn v prvním patře salónek a obnovený původní sál, který vznikl po vybourání příček, kterými jej rozdělili v roce 1922 hostinští Čihulkovi. Při obnově sálu, ale i ostatních interiérů, respektovali autoři projektu původní barevnost – kombinace šedé a okrové, které vyplynuly z průzkumu barevnosti oken a dveří. Rovněž proběhl restaurátorský průzkum stěn. Při obnově výmalby v jednotlivých interiérech pak byla dána přednost nejlépe dochovanému typu výmalby. Autoři projektu nechali také v sále postavit kachlová kamna kvůli věrohodnosti vzhledu interiéru. Soustředili se i na detaily jako kliky a štítky u dveří.³⁶⁹

Protože se nedochovalo historické zařízení, uvažovalo se o několika variantách využití sálu a salónku. Jak uvádí Naďa Kubů v článku *Instalace interiérů zámku Humprecht a hostinského paláce na hradě Valdštejn*, Národní památkový ústav navrhl zařídit interiéry prvního patra mobiliárními fondy, které patřily rodu Lexů z Aehrenthalu. Jak dále Kubů uvádí, tento návrh byl vítán, neboť umožňoval připomenout rod Aehrenthalů, který nebyl doposud na žádném zpřístupněném objektu kromě Trosek prezentován.³⁷⁰ Byla tak uplatněna zámecká expozice. Instalaci stejně

jako na Humprechtu navrhla Nad'a Kubů. Vystavené exponáty, především obrazy, fotografie a jiné rodinné památky, pocházejí ze zápůjček. Některé předměty jako nábytek či svítidla byly zakoupeny v bazarech. Na jejich výběru se podílel také Ladislav Koucký. Hlavní náplň instalace tvoří portréty. Obrazové fondy ze zámku Hrubá Skála byly uloženy na Hrubém Rohozci. Obrazové fondy pocházející z Doksan se nacházely ve Veltrusích a Hořovicích. Při výběru portrétů ale i během instalace se hledělo na zachování chronologické řady. Kromě portrétů Aehrenthalů mohou návštěvníci v sále vidět podobizny spřízněného rodu Vilczeků. Některé z vyobrazených osoby nejsou známé. Nade dveřmi do salónku visí portrét zakladatele rodu Aehrenthalů, Jana Antonína Lexy z Aehrenthalu, od Františka Maška. Portrét zavěšený nad vstupními dveřmi patří neznámému muži. V anonymitě zůstávají i další dva portréty muže a ženy na téže stěně, které vznikly v poslední čtvrtině 18. století. Na severní stěně (od vstupních dveří vpravo) vidí návštěvníci portréty Marie Felicitas Thun-Hohensteinové a jejího manžela Johanna Baptisty z Aehrenthalu, namalované podle originálů od Erasma Engerta. Na čelní stěně v pravém horním rohu visí podobizna jejich syna Felixe, kterého jako chlapce zpodobnil v roce 1861 Erasmus Engerth, a pod ní opět portrét Johanna Baptisty od neznámého autora. V levém horním rohu si mohou návštěvníci prohlédnout znovu malbu Marie Felicitas, jejíž autor také není znám. Pod tímto oválným obrazem se nachází dětský portrét Aloise Leopolda, dalšího syna Marie Felicitas a Johanna Baptisty z Aehrenthalu, kterého zpodobnil v roce 1864 Josef Neugebauer. Na téže stěně nad vitrínami visí portréty muže a ženy, představující pravděpodobně příslušníky rodiny Wilczeků. Velký portrét mezi vitrínami patří Aloisi Leopoldovi. Jeho autorem je Kazimír Pochwalski, který hraběte namaloval v roce 1914, dva roky po jeho smrti. Po obou stranách tohoto obrazu mohou návštěvníci vidět ještě dva malé portréty neznámého muže a ženy. Na jižní stěně mezi okny visí portrét dámy, oděné v uherském kroji, od Viktora Stauffera a portrét mladé dívky s růží ve vlasech z roku 1874 od Franze Schrotzberga. Řadu uzavírá portrét Pauline Széchenyi, manželky Aloise Leopolda z Aehrenthalu, z roku 1930, zavěšený vedle dveří do salónku.

Již zmiňované vitríny jsou umístěny v nikách, které byly nalezeny při obnově sálu. Jsou v nich vystavené různé upomínkové předměty, rodinné fotografie, rodokmen, vějíře z 18. století, náčrtník Marie Felicitas či obrázek z dětských vlásků.³⁷¹ Pod vitrínami se nacházejí skříňky, na jejichž dvířkách byly použity historické detaily. Jejich motiv byl vypůjčen z klasicistních dveří.³⁷²

Nábytek odpovídá danému historickému období. Při jeho výběru se vycházelo z dobových fotografií z jiných objektů. Jak jsem již uvedla, pochází z výkupů a bazarů, například z Holešovické tržnice. Uprostřed sálu stojí dlouhý rozkládací stůl se židlemi. Židle se nacházejí i po obvodu sálu. Jsou tu také dva menší stolky a klavír, který nahradil harmonium. Záclony naaranžovala Nad'a Kubů rovněž podle dobových fotografií. Podlahu pokrývá modrý koberec. Sál osvětluje nový lustr zhotovený restaurátorem Pavlem Kouškem. Instalaci doplňují suché vazby. Vše je laděné do okrové a šedé barvy, kterou doplňuje modrá. Při určení barevnosti se vycházelo z analogií klasicistních domů, z restaurátorského průzkumu a stavebně historického průzkumu.³⁷³

I v salónku jsou návštěvníkům představovány rodinné fotografie, portréty a předměty. Příchozí mohou posoudit také talent Marie Felicitas na sérii italských krajinek vystavených nad příborníkem, které namalovala v patnácti letech, nebo si prohlédnout stará vyobrazení Trosek, zavěšených nad skleníkem. Z nábytku, který opět pochází z výkupu, je v této místnosti vystaven ještě psací stůl, dva menší stolky a židle.³⁷⁴ Rovněž i zde v salónku je připraveno místo pro dodatečné osazení kamen.³⁷⁵ Místnost osvětluje šestiramenný lustr. Pozornost byla věnována i schodišti. Na zdech visí obrazy s místní tematikou (Trosky, Valdštejn atd.), které pocházejí z fondu nebo výkupů. Schodiště osvětlují elektrické svícný.

V roce 2007 se součástí prohlídky hradu stalo také sklepení pod prvním nádvořím a pod druhým mostem. Jejich zpřístupnění předcházela rekonstrukce, která proběhla v roce 2006. Ve sklepení pod prvním nádvořím měly být instalovány archeologické nálezy z Valdštejna. Kvůli vysoké vlhkosti se tak nestalo. Sklep pod druhým mostem měl být upraven na chlév,³⁷⁶ který zde podle soupisu inventáře, sepsaného ve čtyřicátých letech 19. století, skutečně existoval. Do roku 2008 však zůstala obě sklepení prázdná.³⁷⁷

V roce 2008 byl kvůli nadcházející obnově uzavřen romantický palác. Jak jsem uvedla v předchozí kapitole, instalace hradního muzea vznikala postupně s přibývajícimi exponáty. Nikdy tak neproběhlo jeho „oficiální otevření“. Instalaci prováděla opět Nad'a Kubů.³⁷⁸ Kuchyňka byla zařízená obdobně jako v době Jana Prouška. Nacházelo se zde různé kuchyňské nádoby, stůl s židlí, polička a kolovrat. Na zdech navíc visely dřevěné erby, které zhotovil Ladislav Koucký podle starých pečeti.³⁷⁹ Z kuchyňky mohli návštěvníci nahlédnout otevřenými dveřmi do sklepa.

Zvolený nábytek (křesla, příborníky, truhla a stolek), ale i jeho rozmístění v rytířském sále nechalo vyniknout nástěnné malby. U stropu visel původní kovaný lustr. Rovněž zde byla vystavena dochovaná železná kamna, jež Vladimír Sedlák zmiňoval v již citovaném průvodci z roku 1948. Příchozí si zde mohli prohlédnout také kopii portrétu Albrechta z Valdštejna od Ondřeje Rady.

Právě Albrechtovi z Valdštejna byla věnována druhá místnost. Uprostřed místnosti stál stůl s židlemi, jejichž opěradla nesla reliéf hlavy Albrechta z Valdštejna, v pravém rohu etažér a v levém rohu stůl s křeslem. Stěny zdobily grafické listy s námětem zavraždění Albrechta z Valdštejna, mapy a portréty osobností z vévodova okruhu i zbraně (dvě halapartny, partyzána, kord a jezdecký meč).

Ve třetí místnosti vznikla malá zbrojnice. Návštěvníkům představovala kromě plátových zbrojí, bodných zbraní a menšího děla také maketu Trosek a dřevěnou truhlu. Další maketu, tentokrát hradu Valdštejn, si mohli návštěvníci prohlédnout i ve čtvrté místnosti včetně dvou skříní, loveckých trofejí, grafických listů s loveckými náměty a premie Krasoumné jednoty (Dub, Buk, Jedle a Borovice). Lovecké trofeje visely i na chodbě, stejně jako rámy zrcadel.³⁸⁰

Závěr

Instalace na Hrubém Rohozci provedená Emou Charvátovou částečně vycházela z plánu Národní kulturní komise, kdy bylo ponecháno v několika místnostech původní „romantické zařízení“. Později vznikla v části druhého patra galerie regionálních umělců, která nahradila zamýšlenou expozici skla. Krátkou dobu mohli na zámku návštěvníci vidět také expozici antického sochařství. V roce 1967 byla na Hrubém Rohozci instalována expozice Uměleckoprůmyslového muzea Historický nábytek a móda, která zde zůstala do roku 2009. Svým zaměřením zařadila zámek k objektům, ve kterých Národní kulturní komise zřídila nebo alespoň chtěla zříditi speciální muzea. Na rozdíl od expozice antického sochařství svým zaměřením a provedením vhodně dotvářela interiéry zámku a respektovala jejich stav.

Na zámku Humprecht, který zůstal i po roce 1948 ve vlastnictví města Sobotky, je část prostor využívána již od počátku čtyřicátých let pro prezentaci sbírek soboteckého muzea. Návštěvníci zde ale také v průběhu let mohli vidět literární expozici Čtyři ze Sobotky, instalovanou Památkem národního písemnictví, a expozici nakladatelství Albatros, věnovanou knihám pro děti a jejich autorům. Jednalo se tak v obou případech o muzejní expozici. Objevilo se i několik návrhů na vytvoření muzea hraček, či expozice lovu. Po roce 1992, kdy byl zámek navrácen městu, vytvořila Nad'a Kubů v přízemí a prvním patře zámku náznakovou instalaci, která vychází z teorie Oldřicha Blažíčka.

Na Kosti předcházely instalační činnosti rozsáhlé stavební úpravy, ke kterým dala podnět již Národní kulturní komise. Pod vlivem instalačních koncepcí a plánů vzniklo několik návrhů. Ve stejné době (1962) kdy byla na Hrubém Rohozci připravována expozice antického sochařství, vznikala na Kosti expozice českého umění od doby husitské do počátku renesance, která se zde nacházela až do navrácení Kosti posledním majitelům. Vystavené originální středověké památky vhodně dotvářely prostory paláců. Zároveň velikost sálů nechávala tyto památky vyniknout. Současná instalace provedená rodinou Dal Borgo představuje návštěvníkům rod a odráží zálibu ve zbraních.

Valdštejn zůstával až na určité výjimky stranou zájmů. Bylo zde ponecháno hradní muzeum, které postupně zaniklo. Instalační činnost oživila až po roce 1985, kdy jsou návštěvníkům postupně zpřístupňovány jednotlivé objekty hradu. K instalacím v jednotlivých objektech se přistupuje individuálně. V romantickém paláci vzniklo opět hradní muzeum.

Poznámky

¹ Jednotlivé objekty spravovali národní správci. Tyto národní správce jmenoval Zemský národní výbor. Pracovní náplní se zodpovídali Národnímu pozemkovému fondu. Kristina Uhlíková, *Národní kulturní komise 1947–1951*, Praha 2004, s. 23.

² Památková komise vznikla dle mínění Kristiny Uhlíkové pravděpodobně na popud Zdeňka Wirtha. Komise byla složená ze zástupců Ministerstva zemědělství, Ministerstva školství a osvěty, Státního archivu zemědělského, Národního pozemkového fondu, Státních lesů a statků a Státního plánovacího úřadu. Uhlíková (pozn. 1), s. 24.

³ Jak uvádí dále Uhlíková, seznam těchto objektů nedoznal do doby založení Národní kulturní komise výraznějších změn. Uhlíková (pozn. 1), s. 24–25.

⁴ O vznik Národní kulturní komise se usilovalo již od července roku 1945, kdy prezident Edvard Beneš žádal o zřízení zvláštního fondu, který by spravoval kulturní majetek. Informativní zpráva vydána Národní kulturní komisí roku 1948, in: Jiřina Nesvadbíková, *K vývoji památkové péče na území Československa III*, Praha 1983, s. 273. Jedna Národní kulturní komise vznikla v Praze při ministerstvu školství a osvěty, druhá v Bratislavě při pověřenectvu školství a osvěty. § 1 zákona č. 137/1946, o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku. – Naděžda Kubů, *Hrady a zámky po druhé světové válce, Zprávy památkové péče LXVIII*, 2008, č. 5, s. 382.

⁵ *Ibidem*, s. 382. Celé označení dekretu: Dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945, č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. Na Slovensku se tento zákon vztahoval i na majetek zkonfiskovaný na základě Nařízení Slovenské národní rady ze dne 23. srpna 1945, č. 104 Sb. nař. SNR, o konfiskování a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel slovenského národa. Dle § 2 zákona č. 137/1946, o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku.

⁶ Za státní kulturní majetek byly považovány přírodní rezervace, archeologické lokality, stavební objekty hodnoty umělecké nebo historické, ale také pozemky památkového charakteru s nimi souvislé (parky, obory) a movité věci hodnoty umělecké, historické nebo vědecké. Přesně definováno v § 3 zákona č. 137/1946, o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku.

⁷ Podle dohody mezi Národní kulturní komisí a Národním pozemkovým fondem uzavřené 22. dubna 1947 měl být před předáním objektů proveden úplný soupis mobiliáře. Poté komise vyloučila užitkový mobiliář. Ten musela ještě před zřízením stálé instalace předat zpět Národnímu pozemkovému fondu. Převzetí všech 48 objektů bylo ukončeno až koncem roku 1949. Jak uvádí Uhlíková, žádný z těchto objektů nesloužil výlučně kulturním účelům. Část prostor bylo propůjčeno pro školy, internáty, úřady, ale i soukromé byty. Uhlíková (pozn. 1), s. 46–48.

⁸ Postupovalo se opět podle již zmiňované dohody mezi Národní kulturní komisí a Národním pozemkovým fondem. Třídění prováděla tzv. třídící komise, která se skládala ze zástupce Národního pozemkového fondu a ze zástupce Národní kulturní komise. Před příchodem třídící komise měl správce objektu přehledně uložit mobiliář dle druhu (sklo, keramika, nábytek atd.) do „vyčištěných místností“. Během prvního roku činnosti Národní kulturní komise směl rozhodovat o výběru předmětů pouze její předseda Zdeněk Wirth na základě zmocnění ministra školství a osvěty. Musel tak být členem každé třídící komise. Od jara 1948 měly tuto pravomoc také Ema Charvátová a T. Kubátová. Na třídění neboli eliminaci mohly pracovat tři komise současně. Po odchodu Charvátové na mateřskou dovolenou v roce 1949 ji nahradil B. Hirsch. Od začátku roku 1950 pomáhal v třídících komisích také J. Kouba. Uhlíková (pozn. 1), s. 34–36.

⁹ Kubů, *Hrady a zámky* (pozn. 4), s. 383. – Část exponátů byla propůjčena předním pražským muzeím a Národní galerii. Místním muzeím komise ponechávala ve většině případů pouze památky spojené s historií daného regionu. O mobiliář projevil zájem ale i jiné instituce. Z nevytříděného mobiliáře vybrali zástupci Národního pozemkového fondu nábytek a předměty do státních reprezentativních prostor. Ostatní mobiliář byl rozprodán. Uhlíková (pozn. 1), s. 36–39.

¹⁰ *Ibidem*, s. 39–40.

¹¹ *Ibidem*, s. 48.

¹² *Ibidem*, s. 48.

¹³ *Ibidem*, s. 49.

¹⁴ Informativní zpráva vydána Národní kulturní komisí roku 1948 (pozn. 4) cit. s. 276.

¹⁵ *Ibidem*, s. 276.

¹⁶ Uhlíková (pozn. 1), s. 49.

¹⁷ Informativní zpráva vydána Národní kulturní komisí roku 1948 (pozn. 4), s. 276.

¹⁸ Uhlíková (pozn. 1), s. 49.

¹⁹ Informativní zpráva vydána Národní kulturní komisí roku 1950, in: Jiřina Nesvadbíková, *K vývoji památkové péče na území Československa III*, Praha 1953, s. 300–304.

²⁰ Ema Charvátová, Státní kulturní majetek ve správě národní kulturní komise, *Československo V*, 1950, č. 4, s. 199–201.

²¹ Informativní zpráva vydána Národní kulturní komisí roku 1950 (pozn. 19), s. 300–304. Kristina Uhlíková uvádí poslední uvedené expozice (vývoj pozemkového majetku od 10. do 20. století, stavebního vývoje zkonfiskovaných zámků a jejich minulého využití ve službách jedince) jako expozice doplňkové. Uhlíková (pozn. 1), s. 50. – Charvátová v článku *Správa a využití státního kulturního majetku* expozice vztahující se k významu místa, stavby a stavebníka v dějinách národa označuje jako „historické expozice“. U významu místa se měl brát ohled i na jeho hospodářskou, kulturní a výrobní povahu. Např. muzeum výroby papíru v mladší části zámku ve Velkých Losinách. Pro tyto historické expozice bylo většinou vybíráno druhé patro, pokud jej již nevyužívalo městské muzeum. Ema Charvátová, *Správa a využití státního kulturního majetku*, *Zprávy památkové péče XIII*, 1953, č. 2, s. 41, 44.

²² Expozici by doplňovaly malé výstavy, které by informovaly, kolik půdy vlastnil majitel v době vzniku stavby, kolik pro něho pracovalo poddaných a jaký výnos plynul z panství. Opět se myslelo i na bydlení bezzemků a poddaných v 18. století. Charvátová, *Státní kulturní majetek* (pozn. 20), s. 200–201.

²³ Uhlíková (pozn. 1), s. 51.

²⁴ Charvátová, *Správa a využití* (pozn. 21), s. 38.

²⁵ *Ibidem*, s. 44. Jednalo se rovněž o historickou expozici.

²⁶ Informativní zpráva vydána Národní kulturní komisí roku 1950 (pozn. 19), s. 304. – Národní kulturní komise však chtěla zámecké kaple ponechat nedotčeny. Na počátku padesátých let pod tlakem politické situace bylo rozhodnuto některé kaple upravit a využívat je hlavně jako svatební síně. Uhlíková (pozn. 1), s. 51.

²⁷ *Ibidem*, s. 52. – Nutno dodat, že na konci roku 1951 Národní kulturní komise spravovala již 95 objektů. *Ibidem*, s. 48. – Kubů uvádí 97 objektů. Kubů, *Hrady a zámky* (pozn. 4), s. 384.

²⁸ *Ibidem*, s. 385.

²⁹ Výčet objektů převzatých Ministerstvem školství, věd a umění a krajskými národními výbory od Československé obce sokolské uvádí Josef Hobzek. Josef Hobzek, *Hrady převzaté v roce 1953 do Státní památkové správy*, *Zprávy památkové péče XIII*, 1954, č. 9–10, s. 297–300. – V letech 1953 a 1954 přešly pod Státní památkovou správu (jejímž vzniku se věnuji níže v textu) a pod správu krajských národních výborů ještě několik dalších hradů a hradních zřícenin od různých spolků. *Ibidem*, s. 298.

³⁰ Kubů, *Hrady a zámky* (pozn. 4), s. 385.

³¹ Josef Hobzek – Oldřich Jakub Blažiček – Jiří Hilmera, *Státní hrady a zámky v úkolech památkové péče*, *Zprávy památkové péče XX*, 1960, č. 2, s. 71.

³² Oldřich Jakub Blažiček, *Minulost a současné otázky prezentace zámeckých interiérů*, Ústí nad Labem 1983, s. 9–10. – Zmiňovanému mobiliáři hradů a zámků se podrobně věnoval Oldřich Jakub Blažiček ve článku *K památkové náplni našich zámků*. Oldřich Jakub Blažiček, *K památkové náplni našich zámků*, *Zprávy památkové péče XIX*, 1959, č. 1–2, s. 1–23.

³³ Blažiček, *Minulost a současné otázky* (pozn. 32), s. 9.

³⁴ *Ibidem*, s. 9.

³⁵ *Ibidem*, s. 9–10. – Hobzek – Blažiček – Hilmera, *Státní hrady a zámky* (pozn. 31), s. 71.

³⁶ *Ibidem*, s. 71.

³⁷ Ema Charvátová, *Instalace historických prostor státního hradu Švihova*, *Zprávy památkové péče XIV*, 1954, č. 6–7, s. 201–204.

³⁸ Ivo Hlobil, *K teorii interiérové instalace české památkové péče*, in: idem, *Na základech konzervativní teorie české památkové péče*, ed. Marek Perůtka, Praha 2008, s. 45. – V uvedeném článku se Ivo Hlobil podrobně věnuje teorii interiérových instalací – jejich vzniku, možnostem uplatnění, kritice apod. *Ibidem*, s. 45–59. – Článek byl poprvé publikován ve *Sborníku památkové péče v Severomoravském kraji*. Ivo Hlobil, *K teorii interiérové instalace české památkové péče*, in: *Sborník památkové péče v Severomoravském kraji V*, Ostrava, 1982, s. 9–30.

³⁹ Oldřich Jakub Blažiček, *Problémy instalací a expozic na státních hradech a zámcích*, *Museologické sešity III*, 1971 s. 48. – Blažiček, *Minulost a současné otázky* (pozn. 32), s. 15–16.

⁴⁰ Vlastimil Vinter, *Instalace mobiliáře, sbírek a expozic v památkových objektech*, *Acta Scaenographica*, 1969–1970, č. 5, s. 84. – Vývoj kritických názorů muzejních pracovníků včetně publikovaných příspěvků shrnul Ivo Hlobil. Hlobil (pozn. 38), s. 49–51.

⁴¹ Kubů, *Hrady a zámky* (pozn. 4), s. 385.

⁴² *Ibidem*, s. 385.

⁴³ Blažiček, *Problémy instalací* (pozn. 39), s. 46. – Blažiček, *Minulost a současné otázky* (pozn. 32), s. 10–12. – Ještě před sestavením plánu se objevuje požadavek Vladimíra Novotného, aby se během

instalaci bral zřetel na lokální přání a potřeby a aby se přihlíželo k potřebám současného života a ke speciálnímu charakteru určité oblasti. Ve vhodných objektech, nacházejících se u současných výrobních center, by tak mohly vzniknout expozice, ve kterých by byl umístěn materiál určitého druhu, aniž by byla porušena zásada interiérového instalačního pojetí. Jako příklad uvádí Novotný muzeum porcelánu v Klášterci nad Ohří. Vladimír Novotný, Kulturní využití státních hradů a zámků, *Umění XIII*, 1960, č. 3, s. 282.

⁴⁴ Blažíček, *Minulost a současné otázky* (pozn. 32), s. 12.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 10–11.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 14–15. – Vinter v roce 1969 publikoval přehled jednotlivých typů a druhů expozic v památkových objektech. U „*interiérových instalací*“, které označuje jako „*památkové instalace*“, používá jako třídící hledisko míru autenticity. Dělí je tak na autentické instalace, doplňkové instalace, rekonstrukční instalace a substituční instalace. Muzejní instalace a expozice dělí z hlediska obsahu a koncepce. Jako třetí skupinu uvádí „*výstavní expozice*“, které člení podle sledovaného záměru. Vinter (pozn. 40), s. 145.

⁴⁷ Kubů, *Hrady a zámky* (pozn. 4), s. 385.

⁴⁸ Blažíček, *Minulost a současné otázky* (pozn. 32), s. 12.

⁴⁹ Kubů, *Hrady a zámky* (pozn. 4), s. 385.

⁵⁰ Soustřeďuje se i na způsob instalování dekorativních předmětů, kde požaduje dodržování dobových způsobů odkládání a zavěšování. Obdobně by tomu mělo být i u sbírkových souborů. Blažíček, *Minulost a současné otázky* (pozn. 32), s. 17–18.

⁵¹ Blažíček, *Problémy instalací* (pozn. 39), s. 48.

⁵² Hlobil (pozn. 38), s. 48.

⁵³ *Ibidem*, s. 48.

⁵⁴ Blažíček, *Minulost a současné otázky* (pozn. 32), s. 13.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 20.

⁵⁶ Charvátová, *Správa a využití* (pozn. 21), s. 53.

⁵⁷ Hlobil (pozn. 38), s. 48.

⁵⁸ Výčet druhů zaměření vstupních místností včetně realizací uvádí Ivan Muchka, *Vstupní historické a specializované expozice na hradech a zámcích v ČSR*, *Památky a příroda*, 1978, č. 5, s. 258–264. – Realizované instalace vstupních síní na jednotlivých objektech (např. Křivoklátě, Buchlově, Miloticích) popsal již dříve Jaroslav Petřů. Jaroslav Petřů, *Vstupní síně na památkových objektech*, *Památky a příroda*, 1974, č. 10, s. 605–608.

⁵⁹ Blažíček, *Minulost a současné otázky* (pozn. 32), s. 22.

⁶⁰ Marie Mžýková, *Ke koncepci a vývoji instalací zpřístupněných hradů a zámků (1945–1990)*, in: *Bulletin státního ústavu památkové péče*, 1991, č. 7, s. 124–143.

⁶¹ *Ibidem*, s. 124–143.

⁶² Hlavními restitučními zákony se staly: zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění některých majetkoprávních křivd, zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě včetně jejich novel, zákon č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí. Církevní majetek upravovaly zákony č. 298/1990 Sb. a 338/1991 Sb. Kubů, *Hrady a zámky* (pozn. 4), s. 385.

⁶³ *Ibidem*, s. 385–386.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 386.

⁶⁵ Marta Sedláková, *Půl století v rolích správceů moravských hradů a zámků, státní správa a památkové ústavy*, *Zprávy památkové péče LXVIII*, 2008, č. 5, s. 389.

⁶⁶ *Ibidem*, s. 389.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 389–390.

⁶⁸ Kubů, *Hrady a zámky* (pozn. 4), s. 386.

⁶⁹ Jaromír Novotný, *Situace výstavního prostoru na hradech a zámcích*, *Zprávy památkové péče LXVII*, 2007, č. 6, s. 452–453.

⁷⁰ Rudolf Anděl – Zdeněk Fiala – Ladislav Hosák, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku – Severní Čechy*, Praha 1984, s. 160–162. – František Novák – Květa Křížová, *Hrubý Rohozec*, Pardubice 1986, nestr.

⁷¹ Uhlíková (pozn. 1), s. 178.

⁷² Kubů, *Hrady a zámky* (pozn. 4), s. 385. – Marie Nováková, *Problémy kulturně výchovné prezentace na státních zámcích* (závěrečná práce), Praha 1983, knihovna NPÚ ÚP, s. 12. – Marie Nováková, *Státní zámek Hrubý Rohozec*, *Památky a příroda*, 1989, č. 5, s. 274.

⁷³ Nováková, *Problémy kulturně výchovné prezentace* (pozn. 72), s. 13.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 23.

-
- ⁷⁵ Novák – Křížová (pozn. 70), nestr.
- ⁷⁶ Tomáš Durdík, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 1999, s. 200–201.
- ⁷⁷ Novák – Křížová (pozn. 70), nestr.
- ⁷⁸ Vladimír Tregl – Petr Weiss, Rehabilitace interiérů státního zámku Hrubý Rohozec, in: Ivo Habán – Olga Křížková (redd.), *Památky libereckého kraje 2010–2011*, Liberec 2011, s. 24. – Pavel Vlček – Pavel Zahradník, *Hrubý Rohozec – Stavebně historický průzkum*, 1989, NPÚ ú.o.p Liberec, s. 202–203.
- ⁷⁹ Ibidem, s. 206–207.
- ⁸⁰ Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 9.
- ⁸¹ Tregl – Weiss, Rehabilitace interiérů (pozn. 78), s. 25.
- ⁸² Uhlíková (pozn. 1), s. 178.
- ⁸³ Ibidem, s. 178.
- ⁸⁴ Ibidem, s. 178.
- ⁸⁵ Nováková, Státní zámek Hrubý Rohozec (pozn. 72), s. 274.
- ⁸⁶ Eadem, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 13.
- ⁸⁷ NPÚ ÚP, Sběrka fotografické dokumentace, Zámek Hrubý Rohozec, 1954, inv. č. 59707–59730, inv. č. 60929–60944. – Při následujícím popisu jsem vycházela z porovnání uvedených fotografií a fotografií zveřejněných na webových stránkách zámku Hrubý Rohozec. Oficiální stránky zámku Hrubý Rohozec – Historie, <http://www.hruby-rohozec.eu>, vyhledáno 19. 12. 2011.
- ⁸⁸ Vlad. J. Sedlák, Správa Státního zámku v Hrubém Rohozci [bez data, opis dopisu] in: Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 15.
- ⁸⁹ Ibidem, s. 13.
- ⁹⁰ František Stehlík, *Hrubý Rohozec*, Liberec 1960, nestr.
- ⁹¹ Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 13.
- ⁹² Stehlík (pozn. 90), nestr. – Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 13. – František Novák, *Hrubý Rohozec. Průvodcovský text*, 1990, Hrubý Rohozec, s. 45.
- ⁹³ Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 13. – Stehlík (pozn. 90), nestr.
- ⁹⁴ Ibidem, nestr. – Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 13.
- ⁹⁵ Ibidem, s. 12.
- ⁹⁶ Ibidem, s. 13–14.
- ⁹⁷ jb [Jan Bouzek], Antické muzeum na zámku Hrubém Rohozci, *Zprávy jednoty klasických filologů V*, 1963, č. 3, s. 183.
- ⁹⁸ Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 18.
- ⁹⁹ Galerie antického umění v Hostinném, <http://hostinne.ff.cuni.cz/>, vyhledáno 21. 12. 2011.
- ¹⁰⁰ Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 14, 18.
- ¹⁰¹ Odlišky byly dočasně uloženy v průjezdu zámku a na Dlaskově statku v Dolánkách u Turnova. Galerie antického umění (pozn. 99). Z iniciativy Marie Novákové a jejího manžela se podařilo sbírky přestěhovat do bývalého klášterního kostela v Hostinném, který byl určený k demolici. Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 18.
- ¹⁰² Ibidem, s. 19.
- ¹⁰³ Jarmila Brožová, *Nástin expozice na zámku Hrubý Rohozec u Turnova*, Centrum dokumentace sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, karton C/233.
- ¹⁰⁴ Ibidem.
- ¹⁰⁵ Jarmila Brožová, Krajské středisko stát. památ. péče Východočeského kraje, 25. 1. 1967, Centrum dokumentace sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, karton C/233. – Kolářová, *Průvodcovské texty státních hradů a zámků východních Čech – Hrubý Rohozec*, 1971, soukromý archiv autorky, s. 24 – Citovaný průvodcovský text z roku 1971 v době svého vzniku obsahoval již zastaralé informace o náplni expozic. Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 31.
- ¹⁰⁶ Jarmila Brožová, Krajské středisko stát. památ. péče Východočeského kraje, 25. 1. 1967. Centrum dokumentace sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, karton C/233.
- ¹⁰⁷ NPÚ ÚP, Sběrka fotografické dokumentace, Zámek Hrubý Rohozec.
- ¹⁰⁸ Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 19.
- ¹⁰⁹ Ibidem, s. 23.
- ¹¹⁰ Původní mobiliář by byl umístěn v prostorách zámecké kaple, která byla v letech 1967–1969 opravena, ale nebyla přístupná veřejnosti. Ibidem, s. 20.
- ¹¹¹ Ibidem, s. 20. – Dr. Jarmila Brožová navrhovala tyto úvodní čtyři místnosti ponechat jako ukázkou bydlení šlechty do roku 1945, nebo naopak jejich náplň radikálně proměnit. Dle jejího mínění by tak v prvních dvou místnostech mohla vzniknout malá expozice sklářství na Malobrodsku a Hruboskalsku. *Zápis o kompletním projednání stavebních oprav a otázek kulturně-politické prezentace státního zámku*

Hrubého Rohozce, 28. 9. 1973, Centrum dokumentace sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, karton C/233.

¹¹² Nováková, Problémy kulturně výchovné prezentace (pozn. 72), s. 23–24. – Zpracované výsledky této ankety se nacházejí v Centru dokumentace sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, karton C/233.

¹¹³ Jak uvedla Brožová, pokud se vybraný sedací nábytek odveze, nezůstane na Hrubém Rohozci nic z renesančního a barokního nábytku. Pro připravovanou výstavu byly vybrány i některé exponáty z empírových sedacích souprav v druhém patře zámku. Jarmila Brožová, *Záznam pro s. ředitele*, Centrum dokumentace sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, karton C/233.

¹¹⁴ Jarmila Netková, *Státní zámek Hrubý Rohozec. Průvodcovský výklad*, 1975, Centrum dokumentace sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, s. 12–33.

¹¹⁵ Nováková, Uměleckoprůmyslové muzeum, 15. 12. 1976. Centrum dokumentace sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, karton C/233.

¹¹⁶ Nováková, Státní zámek Hrubý Rohozec (pozn. 72), s. 274.

¹¹⁷ *Ibidem*, s. 274.

¹¹⁸ Květa Křížová – Jaromír Novotný, Sbírká orientálního umění na zámku Hrubý Rohozec, *Zprávy památkové péče* LXVII, 2007, č. 1, s. 51.

¹¹⁹ Tregl – Weiss, Rehabilitace interiérů (pozn. 78), s. 23.

¹²⁰ Křížová – Novotný (pozn. 118), s. 51–52.

¹²¹ Vladimír Tregl – Petr Weiss, *Státní zámek Hrubý Rohozec – Text pro průvodce I. prohlídkový okruh – interiéry prvního patra*, 2010, Státní zámek Hrubý Rohozec, s. 12.

¹²² Při instalaci se vycházelo z fotografií, jež zachytily stav interiérů v roce 1932, a z historických inventářů. K dispozici bylo 90 % původního mobiliáře. *Ibidem*, Rehabilitace interiérů (pozn. 78), s. 27–29.

¹²³ Josef Pekař, *Knihy o Kosti*, Praha 1998, s. 112.

¹²⁴ Hrabě Jan Humprecht Černín (1628–1682) byl synem Jana Černína a Zuzany Homutové z Harasova. Po studiích práv v Praze se vydal na kavalírskou cestu do Itálie. Na přání prastrýce Heřmana, který mu odkázal svůj majetek, vstoupil do dvorských služeb. V roce 1652 se oženil s Italkou Dianou Marií Hyppolyto di Gazoldo, dvorní dámou císařovny. O rok později se stal komořím prince Leopolda, pozdějšího císaře Leopolda I. V roce 1660 byl jmenován českým místodržícím. V letech 1660–1663 působil jako císařský velvyslanec v Benátkách, kde vytvořil základy své obrazové sbírky. V roce 1674 bylo jeho manželství rozvedeno. V roce 1676 byl jmenován rytířem Řádu zlatého rouna. *Ibidem*, s. 106–109. – Naděžda Kubů, *Zámek Humprecht*, Nymburk 2007, nestr. – Naděžda Kubů, Instalace interiérů zámku Humprecht a hostinského paláce na hradě Valdštejn, in: Ivo Navrátil (red.), *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji*, Semily – Turnov 2009 (Z Českého ráje a Podkrkonoší, Supplementum 13), s. 234.

¹²⁵ Heřman Jakub Černín (1659–1710) rovněž podnikl kavalírskou cestu. Po otci pokračoval ve sběratelských a jiných kulturních aktivitách. Dostavěl Černínský palác. Působil jako císařský velvyslanec ve Varsavě. Zastával vysoké úřady (nejvyšší maršálek, nejvyšší hofmistr) a roku 1704 byl jmenován nejvyšším pražským purkrabím. Sňatkem s Marií Josefou Slavatovou v roce 1687 dostal Jindřichův Hradec, který se stal hlavním černínským sídlem. Její věno tvořily také jindřichohradecká a pražská slavatovská obrazová galerie. Marie Josefina zemřela v roce 1708. Jeho druhou manželkou se stala Antonie Josefa Khünburgová. Eva Chodějovská-Bilková, Cesty mladého Jakuba Černína po Evropě, in: Drahomíra Flodrmanová (red.), *Zámek Humprecht 1666–2006*, Sobotka 2006 (Zpravodaj Šrámkovy Sobotky, příloha 6/2006) s. 21. – Kubů, *Zámek Humprecht* (pozn. 124), nestr.

¹²⁶ Po smrti Františka Josefa se Isabella Marie provdala za jeho nevlastního mladšího bratra Františka Antonína Černína, který se narodil z druhého manželství Heřmana Jakuba Černína s Annou Josefou. Isabelle Marii se podařilo udržet hlavní část a podstatu rodového fideikomisu a zachránit rod před bankrotem. Kubů, *Zámek Humprecht* (pozn. 124), nestr.

¹²⁷ Rostislav Vojkovský, *Humprecht – Zámek nad Sobotkou*, Dobrá 2001. – Kubů, *Zámek Humprecht* (pozn. 124), nestr.

¹²⁸ *Ibidem*, nestr.

¹²⁹ Rostislav Vojkovský, *Humprecht. Zámek nad Sobotkou*, Dobrá 2001.

¹³⁰ K zaknihování došlo na konci roku 1936. Dagmar Faměrová, Získání zámku Humprechtu do majetku města Sobotky, in: Drahomíra Flodrmanová (red.), *Zámek Humprecht 1666–2006*, Sobotka 2006 (Zpravodaj Šrámkovy Sobotky, příloha 6/2006), s. 25.

¹³¹ Kubů, Instalace interiérů (pozn. 124), s. 235.

¹³² Pekař, *Knihy o Kosti* (pozn. 123), s. 112–113. – Podle Kubů byla obora obehnaná zdi pravděpodobně v letech 1676–1677. Kubů, *Zámek Humprecht* (pozn. 124), nestr.

¹³³ *Ibidem*, nestr.

¹³⁴ Pekař, *Knihy o Kosti* (pozn. 123), s. 115–116.

- ¹³⁵ Ibidem, s. 116. – Jiří Mrázek, Studie úprav terasy Humprechta (únor 2005), in: Drahomíra Flodmanová (red.), *Zámek Humprecht 1666–2006*, Sobotka 2006 (Zpravodaj Šrámkovy Sobotky, příloha 6/2006), s. 29.
- ¹³⁶ Jaroslav Mencl, Humprecht dožívá, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky. 300 let Humprechta*, 1966, s. 15.
- ¹³⁷ Václav Wagner, Oprava zámku Humprecht u Sobotky, *Zprávy památkové péče* III, 1939, č. 4–5, s. 69–71.
- ¹³⁸ Faměrová, Získání zámku Humprechta (pozn. 130), s. 27.
- ¹³⁹ Karol Bílek, Černínská expozice na Humprechtě z roku 1937, in: Ivo Navrátil (red.), *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji*, Semily – Turnov 2009 (Z Českého ráje a Podkrkonoší, Supplementum 13), s. 225–231.
- ¹⁴⁰ Ibidem, s. 228.
- ¹⁴¹ Černínská síň, *Věstník hospodářského družstva v okrese soboteckém* XLVII, 1937, č. 8, s. 136.
- ¹⁴² Nástěnné malby jsou provedené v páse mezi dveřmi, který je 2 metry široký a 23 metrů dlouhý. Jsou popisovány od vstupních dveří (z chodby) zleva. Bližší popis udává článek Černínská síň, *Věstník hospodářského družstva v okrese soboteckém* XLVII, 1937, č. 8, s. 135–136.
- ¹⁴³ Prsten byl nalezen v rakvi v roce 1855 při otevření hrobky paní Zuzany v kostele na Radenině. Václav Macoun – Josef Ort – Miloš Pelda et al., *Milým rodákům a přátelům města Sobotky. Ročenka Kruhu rodáků a přátel města Sobotky a okolí*, Praha 1939, nestr.
- ¹⁴⁴ Černínské komnaty v zámku Humprechtě, *Věstník hospodářského družstva v okrese soboteckém* XLVII, 1937, č. 9, s. 153–154. Macoun – Ort – Pelda et al. (pozn. 143), nestr. Ve Sbírce fotografické dokumentace NPÚ ÚP se nacházejí čtyři nedatované fotografie označené jako zámek Humprecht: místnost č. 2 (inventární číslo F 46.089), místnost č. 3 s portrétem Humprechta Černína (inventární číslo F 46.090), místnost č. 3 s portrétem Humprechta Černína (inventární číslo F 46.091), Krb (inventární číslo F 36.872). Po porovnání fotografií a popisu vybavení místností v dobových člancích se domnívám, že se jedná o fotografie zachycující právě tuto černínskou expozici instalovanou Kruhem rodáků v roce 1937 ve druhé až čtvrté místnosti.
- ¹⁴⁵ Černínské komnaty v zámku Humprechtě (pozn. 144), s. 153–154.
- ¹⁴⁶ Lítaratura vztahující se přímo k Sobotce, přesněji řečeno obsahující motiv Sobotky, se v expozici vyskytovala výjimečně kvůli celistvosti cyklu, neboť měla být vystavena v připravovaných expozicích muzea v přízemí zámku. Macoun – Ort – Pelda et al. (pozn. 143), nestr.
- ¹⁴⁷ Jednalo se o triplikát zhotovený autorem v roce 1938. Originál z roku 1932 a duplikát se nacházely ve filozofické a právnické fakultě Karlovy Univerzity. Ibidem, nestr.
- ¹⁴⁸ Ibidem, nestr.
- ¹⁴⁹ Co nového v Sobotce, *Věstník hospodářského družstva v okrese soboteckém* XLVIII, 1938, č. 1, s. 8.
- ¹⁵⁰ Instalování sbírek předcházely drobné úpravy jako vsazení mříží do oken či vstupu z předsíně do ústředního sálu. Václav Macoun – Josef Ort – Miloš Pelda et al., *V zámku Humprechta. Ročenka kruhu rodáků a přátel města Sobotky a okolí*, Praha 1940, nestr.
- ¹⁵¹ Pomocí jejího odkazu mohly být na Humprechtě instalovány muzejní sbírky. Sobotecké museum na Humprechtě, *Věstník hospodářského družstva v okrese Soboteckém* LI, 1941, č. 9, s. 154.
- ¹⁵² Ibidem, s. 154–156.
- ¹⁵³ Václav Macoun – Václav Peča – Miloš Pelda et al., *Milým rodákům, rodačkám a přátelům Sobotky. Ročenka Kruhu rodáků a přátel města Sobotky a okolí*, Praha 1948, s. 4–5. – Ale také korespondence uložená v SOA Jičín, fond MNV Sobotka, zámek Humprecht, karton 34, inventární číslo 162, 1945–1950.
- ¹⁵⁴ MNV Sobotka, Spolek rodáků a přátel města Sobotky, 5. 8. 1948, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1945–1950), karton 34, inventární číslo 162.
- ¹⁵⁵ Stuchlík, Osvětový referát ONV, 14. 10. 1950, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1945–1950), karton 34, inventární číslo 162.
- ¹⁵⁶ Stuchlík – ředitel [nečitelné], Spolek rodáků a přátel města Sobotky a okolí, *Zajištění muzejních sbírek v Humprechtě*, 12. 4. 1948, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1945–1950), karton 34, inventární číslo 162.
- ¹⁵⁷ Stuchlík – ředitel [nečitelné], Ministerstvo školství, věd a umění, *Zpráva o činnosti místního muzea 2029/83*, 28. 3. 1950, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1945–1950), karton 34, inventární číslo 162.
- ¹⁵⁸ V roce 1949 zanikla Muzejní společnost, od které město Sobotka převzalo péči o muzejní sbírky. MNV Sobotka z tohoto důvodu zřídila “muzejní komisi”. Stuchlík – ředitel [nečitelné], Tučka – Svaz českých museí, *Muzejní sbírky v zámku Humprechtě*, 3. 6. 1947, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1945–1950), karton 34, inventární číslo 162.
- ¹⁵⁹ Kruh rodáků a přátel města Sobotky a okolí, Místní národní výbor v Sobotce, 13. 5. 1950, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1945–1950), karton 34, inventární číslo 162. – O. Divíšek, Místní národní výbor v Sobotce, 23. 3. 1950, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1945–1950), karton 34, inventární číslo 162. (V

levém horním rohu je připsáno jiným písmem, že navrhovaná opatření byla schválena v radě 22. 3. Komise měla být vyrozuměna ústně.)

¹⁶⁰ Musejní komise MNV v Sobotce, Místní národní výbor v Sobotce, 15. 12. 1950, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1945–1950), karton 34, inventární číslo 162.

¹⁶¹ *Zpráva o museu na Humprechtě v r. 1957*, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁶² *Zápis sepsaný u Místního národního výboru v Sobotce*, 27. 3. 1956, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁶³ Hájek – Severočeské muzeum v Liberci, MNV Sobotka, 26. 10. 1956, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. – Hájek – Severočeské muzeum v Liberci, Místní národní výbor v Sobotce, 20. 11. 1956, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁶⁴ Hájek – Severočeské muzeum v Liberci, Místní nár. výbor v Sobotce, 8. 12. 1956, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. O přesném datu dodání (19. 12. 1956) první části materiálů informuje Jaroslav Kavan, přednosta Historického a pravěkého oddělení Severočeského muzea v Liberci. Jaroslav Kavan – Historické a pravěké oddělení Severočeského muzea v Liberci, MNV Sobotka, 17. 12. 1956, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. – Je však možné, že tato první část materiálů nebyla na Humprecht v uvedený den dopravena, neboť Jaroslav Kavan v březnu 1957 opět informuje místní národní výbor o transportu první části materiálů (mapy, texty, grafy). Jaroslav Kavan – Severočeské muzeum v Liberci, Místní nár. výbor Sobotka, *Reinstalace musea na Humprechtě*, 21. 3. 1957, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁶⁵ *Zpráva o museu na Humprechtě v r. 1957*, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. – Hájek – Severočeské muzeum v Liberci, Místní národní výbor Sobotka, *Správa musea – potvrzení*, 28. 5. 1957, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. Dle sdělení Mgr. Bohunky Krámské, pracovnice Severočeského muzea, se libreto a ani žádné jiné materiály k dané expozici v Severočeském muzeu v Liberci nezachovaly.

¹⁶⁶ *Zpráva o museu na Humprechtě v r. 1957*, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁶⁷ V korespondenci je ještě zmíněno jméno architekta Rosmana, ale z dopisu přímo nevyplývá, zda je architektem instalace. J. Jelínek, rada Místního národního výboru v Sobotce, *Zpráva o zákroku u ředitelky PNP-Strahov dr. Václavkové. č. j. 19/55*, 11. 3. 1955, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁶⁸ *Ibidem*. Celkem se mělo jednat o 67 vitrín. [podpis autora zprávy nečitelný], Místní národní výbor – Místní osvětová beseda, *Zpráva*, 7. 12. 1955, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁶⁹ *Zápis sepsaný u místního národního výboru v Sobotce*, 27. 3. 1956, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. – [podpis autora zprávy nečitelný], Místní národní výbor, Místní osvětová beseda, *Zpráva* 7. 12. 1955, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. – Vlach, *Vážený pane řediteli*, 18. 12. 1956, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁷⁰ Ústřední filmový archiv, Památníku národního písemnictví na Strahově [opis dopisu], 4. 3. 1960, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. Kvůli ochraně exponátů před slunečním světlem byly také pořízeny stahovací závěsy do oken v přízemí a v prvním patře. *Zpráva o museu na Humprechtě v r. 1957*, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁷¹ *Ibidem*.

¹⁷² Rada Místního národního výboru, Hájek – Severočeské muzeum Liberec, 13. 5. 1958, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. Dle sdělení Mgr. Bohunky Krámské, kurátorky sbírkových fondů, se libreto a ani žádné jiné materiály v Severočeském muzeu v Liberci nedochovaly.

¹⁷³ V roce 1960 se již po několikáté objevuje myšlenka o přesunutí depozitáře z Humprechta do některého z objektů ve městě Sobotka.

¹⁷⁴ Karel Samšínák, *Návrh na uspořádání vlastivědného musea v Sobotce*, [1960], SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582, s. 1.

¹⁷⁵ Bílek, Černínská expozice (pozn. 139), s. 228.

¹⁷⁶ *Zpráva o činnosti muzea 1961*, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. O reinstalaci přízemí se jednalo již tři roky po otevření vlastivědné expozice, tj. v roce 1960, kdy byl Karel Samšínák pověřen vypracováním návrhu na její provedení, ve kterém zamýšlel například

jednu stěnu místnosti, jež by se nově zaměřila na období 1848 až první světová válka, věnovat právě Hakenovi. Samšínák navrhuje úpravu i ostatních místností přízemí. Zároveň upozorňuje na „řidkost“ vystavených exponátů či požadavky návštěvníků na vystavení místních krojů, krajek či porcelánu. Samšínák, Návrh na uspořádání (pozn. 174), s. 1. K návrhu reinstalace přízemí se vyjadřoval i K. Bílek a V. Ruda. Karel Samšínák, *Souhrn připomínek*, 10. 10. 1960, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. – Z dalších dokumentů lze vyčíst také snahu začlenit do expozice předměty vztahující se k učiteli a básníkovi Jožovi Zindrovi nebo malíři Václavu Špálovi. Václav Frýba, Antonín Volf – Školská a kulturní komise MNV Sobotka, 10. 1. 1962, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁷⁷ Smutková – Oblastní galerie Liberec, M. Bílková, předsedkyně MNV v Sobotce, 17. 1. 1964, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁷⁸ Dle sdělení Heleny Bajzíkovej, pracovnice Oblastní galerie v Liberci, nelze písemnou ani fotografickou dokumentaci k výstavám na Humprechtě v Oblastní galerii v Liberci dohledat.

¹⁷⁹ *Zpráva o [nečitelné] výsledcích v sezóně 63 na obj. pam. péče*, 26. 11. 1960 [Uvedené údaje jsou na tiskopis připsány ručně.], SOA Jičín, fond ONV Jičín (1960–1969), karton 1078, sig. 457.1. – *Podíl památkových objektů na rozvoji turistického ruchu v okrese*, listopad 1964 [datum připsáno na tiskopis ručně], SOA Jičín, fond ONV Jičín (1960–1969), karton 1078, sig. 457.1.

¹⁸⁰ *Předběžný návrh na reinstalaci na zámku Humprechtě*, [1964–1965], SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582. – *Podíl památkových objektů na rozvoji turistického ruchu v okrese*, listopad 1964 [datum připsáno na tiskopis ručně], SOA Jičín, fond ONV Jičín (1960–1969), karton 1078, sig. 457.1.

¹⁸¹ Miloš Pelda (předseda odboru pro školství a kulturu ONV Jičín), Místní národní výbor školská a kulturní komise Sobotka, *Reinstalace síně Josefa Hakena na Humprechtě*, 1. 11. 1965, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁸² Stanislav Balcar, Humprecht v době nejnovější, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky. 300 let Humprechta*, 1966, s. 19. – V některé z těchto Hakenových expozic instalovaných na Humprechtě mohli návštěvníci zhlédnout předměty z Hakenovy pozůstalosti jako psací stůl, knihy, pouzdro s houslemi, klavír či jeho busty. Jaroslav Jiránek (ředitel Okresního muzea v Jičíně), okresní národní výbor, odbor kultury, *Prověrka bezpečnosti a ochrany sbírkových fondů na zámku Humprechtě. Příloha*, 17. 12. 1982, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1990), karton 1564, inventární číslo 2688, sig. 403.13.

¹⁸³ Rada MNV [podpisy jsou nečitelné], Krajská správa památkové péče a ochrany přírody, 14. 4. 1967, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁸⁴ Stanislav Balcar, *Sezona 1966 na Humprechtě*, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁸⁵ *K návrhu na úpravu sňatkové síně v zámku Humprechtě*, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁸⁶ Stanislav Balcar, Co se děje na Humprechtě, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky VII*, 1970, č. 3–4, s. 27. – Předseda – tajemník [Podpisy nečitelné], Miroslav Galuška (ministr školství České socialistické republiky), 25. 3. 1967, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1955–1970), karton 112, inventární číslo 582.

¹⁸⁷ V článku se o ní hovoří jako o hodovní síni. Stanislav Balcar, *Sobotecká všehochuť – Turistická sezóna na Humprechtě*, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky IX*, 1972, č. 11–12, s. 110.

¹⁸⁸ Balcar, Co se děje (pozn. 186), s. 27. – Stanislav Balcar, *Sobotecká všehochuť – Zámek Humprecht*, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky VIII*, 1971, č. 3–4, s. 31. Idem, *Sobotecká všehochuť – Turistická sezóna* (pozn. 187), s. 110.

¹⁸⁹ *Sobotecká všehochuť*, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky X*, 1973, č. 4–5, s. 38. – Sdělení PhDr. Dagmar Faměrové, současně kastelánky hradu Humprecht. Vlastnímu otevření předcházela „slavnost“ pro děti v sále spořitelny s herci Pavlínou Filipovskou, Zdeňkem Svěrákem a hudebním skladatelem Jaroslavem Uhlířem. *Dětská kniha na Humprechtě*, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky X*, 1973, č. 6–7, s. 44.

¹⁹⁰ Sdělení pracovnice nakladatelství Albatros Media a. s. PhDr. Šárky Krejčové.

¹⁹¹ K. B., Slavnost dětské knihy, *Předvoj XIV*, 1973, č. 18, 11. 5. [novinový výstřížek]. – K. B. Slavnost dětské knihy, *Pochodeň LXII*, 1973, č. 115, 16. 5., s. 5.

¹⁹² *Akce muzeí a památníků k 30. výročí osvobození republiky sovětskou armádou. Městské muzeum v Sobotce*, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1963–1976), karton 1068, inventární číslo 2210, sig. 456.1.

¹⁹³ *Připravenost památkových objektů na sezonu 1977. Příloha*, 24. 2. 1977, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1982–1983), karton 213, inventární číslo 839, sig. 404/3. – *Přehled o návštěvnosti 1976*, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1984), karton 1572, inventární číslo 2707, sig. 404.1.

¹⁹⁴ Slavnostní otevření proběhlo za přítomnosti politiků a ředitele nakladatelství Albatros E. Černého. k., Albatros a Šrámkovský rok, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky XIV*, 1977, č. 10–12, s. 50. – V Přehledu o návštěvnosti zařízení 1977 je uvedeno datum zpřístupnění nové instalace 1. září 1977. *Přehled o*

návštěvnosti zařízení 1977, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–84), karton 1572, inventární číslo 2707, sig. 404.1.

¹⁹⁵ Dle sdělení PhDr. Dagmar Faměrové, současné kastelánky hradu Humprecht.

¹⁹⁶ P. Hora, [Petr Hořejš], *Humprecht zámek devatera pohádek, stálá expozice nakladatelství Albatros*, Praha 1977.

¹⁹⁷ mt., *Knihy všem – nejhezčí dětem, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1985, č. 1, s. 5–6.

¹⁹⁸ NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace zámek Humprecht, inventární číslo 127.772.

¹⁹⁹ NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace zámek Humprecht, inventární číslo 127.773.

²⁰⁰ NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace zámek Humprecht, inventární číslo 127.771.

²⁰¹ NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace zámek Humprecht, inventární číslo 127.775.

²⁰² NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace zámek Humprecht, inventární číslo 127.774. Stejně jako v případě první expozice Albatrosu se v nakladatelství nedochovaly žádné materiály. Sdělení pracovnice nakladatelství Albatros Media a. s. PhDr. Šárky Krejčové. Podle vzpomínek Bc. Lenky Dědečkové by měly z expozice dětské knihy na Humprechtě existovat filmové záběry, neboť v dětství byla poslána spolu s ostatními spolužáky ze základní školy na Humprecht, kde měli dělat publikum během natáčení výstavy.

²⁰³ mt. (pozn. 197), s. 6.

²⁰⁴ *Zápis na Městském národním výboru v Sobotce ve věci prozatímní úpravy výstavních prostor na zámku Humprecht v I. poschodí pro sezonu 1977*, 24. 3. 1977, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–84), karton 1573, inventární číslo 2711, sig. 404.3. Z přílohy zprávy o připravenosti památkových objektů na sezonu 1977 vyplývá, že ve zbývající části (prvního patra) jsou pro návštěvníky připraveny muzejní sbírky.

Domnívám se však, že se v příloze píše teprve o připravované expozici pro sezonu 1977, nikoliv stávající.

²⁰⁵ Stanislav Balcar, *Návrh libreta pro I. poschodí zámku Humprecht*, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1990), karton 1564, inventární číslo 2688, sig. 403.13.

²⁰⁶ Zdeňka Pfefferová, V Sobotce po „Sobotce“. *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1977, č. 10–12, s. 52.

²⁰⁷ Miloš Polák (vedoucí kultury ONV), ministerstvo kultury, *Ceny vstupného do památkových objektů – muzeí a galerií. Příloha*, 23. 8. 1978, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1984), karton 1572, inventární číslo 2707, sig. 404.1. – *Připravenost památkového objektu na sezonu 1978. Zámek Humprecht. Příloha*, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1985), karton 1571, inventární číslo 2704, sig. 404. V uvedeném roce byla Černínská síň také využívána k večerním koncertům. *Přehled o návštěvnosti zařízení 1978*, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1984), karton 1572, inventární číslo 2707, sig. 404.1.

²⁰⁸ K. B. [Karol Bilek], *Pohádkový strýc, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1978, č. 6–7, s. 30–31.

²⁰⁹ Miloslava Kopánková (vedoucí odboru kultury), Městský národní výbor školská a kulturní komise Sobotka, 4. 10. 1982, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1989), karton 1573, inventární číslo 2711, sig. 404.3. – Jiří Šimek (náměstek ředitele KSSPPOP Vč kraje), Okresní národní výbor odbor kultury Jičín, *SZ Humprecht – obnova zámku, informace*, 20. 2. 1984, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1984), karton 1573, inventární číslo 2711, sig. 404.3. – Miloš Polák (vedoucí odboru kultury ONV Jičín), Východočeský krajský národní výbor, *Zpráva o konkrétních opatřeních ke zkvalitnění stavu expozic po kontrolní prověrce VČM H. Králové*, 10. 7. 1979, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1990), karton 1564, inventární číslo 2688, sig. 403.13.

²¹⁰ Přestože byla část sbírek soboteckého muzea převezena do Markvartic, zůstávají sbírky soboteckého muzea v prvním patře zámku nadále přístupné veřejnosti. D. Lachmanová, *Zápis z metodické návštěvy – z prověrky kontroly bezpečnosti a ochrany sbírek městského muzea v Sobotce*, 12. 11. 1984, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1986–1990), karton 1565, inventární číslo 2689, sig. 403.13. – D. Lachmanová, *Zápis z metodické návštěvy – z prověrky kontroly bezpečnosti a ochrany sbírek městského muzea v Sobotce*, 7. 8. 1986, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1986–1990), karton 1565, inventární číslo 2689, sig. 403.13. Další písemné materiály vzniklé většinou v souvislosti s přemístěním muzejních sbírek z Humprechta do Markvartic např. seznam části obrazového fondu městského muzea v Sobotce, záznamy z kontrol, ve kterých lze dohledat některé exponáty soboteckého muzea atd. se nacházejí v SOA Jičín ve fondu ONV Jičín (1977–1990), karton 1565, sig. 403.13.

²¹¹ Miloslava Kopánková (vedoucí odboru kultury), Suk – Národní muzeum, *Informace o VTR*, 8. 8. 1988, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1990), karton 1564, inventární číslo 2688, sig. 403.13.

²¹² Sdělení PhDr. Dagmar Faměrové, současné kastelánky hradu Humprecht.

²¹³ Vladimír Hetflejš, *Státní zámek Humprecht – změna expozice*, 15. 3. 1989, SOA Jičín, fond MNV Sobotka (1983, 1989), karton 213, inventární číslo 837, sig. 401.

²¹⁴ Sdělení PhDr. Dagmar Faměrové, současné kastelánky hradu Humprecht.

²¹⁵ Dagmar Faměrová, Humprecht, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1992, č. 6, s. 3–4. – Sdělení Dagmar Faměrové, současné kastelánky hradu Humprecht.

²¹⁶ Zprávy ze Sobotky a z městského úřadu, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1993, č. 2, s. 1.

-
- ²¹⁷ Naděžda Kubů, 1666–1996 [Dokumentační leták k zámku Humprecht.], b. m. d. [1996], soukromý archiv autorky.
- ²¹⁸ Dagmar Faměrová, Humprecht v letošní sezóně, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1994, č. 2, s. 3. – Sdělení Dagmar Faměrové.
- ²¹⁹ Eva Steinová, Zámek Humprecht v minulosti a jeho dnešní poslání, in: *Hrady a zámky v Čechách a na Moravě*, 1991, (bulletin Státního ústavu památkové péče v Praze), s. 47–55.
- ²²⁰ Kubů, 1666–1996 (pozn. 217).
- ²²¹ Kubů, Instalace interiérů (pozn. 124), s. 235.
- ²²² Pro instalace v přízemí bylo využito pouze pět místností a ústřední sál, neboť v prvních dvou místnostech od vstupu/předsíně zleva se nachází pokladna a kancelář. Rovněž poslední, osmá, místnost slouží jako zázemí pro zaměstnance zámku.
- ²²³ Knihovna je ve správě Národního muzea. Od 19. století se nacházela na zámku Vlčí Pole, které patřilo rodu Netolických. Původ knihovny je starší. Obsahuje základ kostecké knihovny, kterou Netoličtí převezli na Vlčí Pole, a část knihovny Václava Kazimíra Netolického, doplněnou za Emanuela Vratislava z Mitrovic. Obsahuje přes 2500 svazků. Kubů, Instalace interiérů (pozn. 124), s. 236. – Kubů, Zámek Humprecht (pozn. 124), nestr.
- ²²⁴ Jedná se o sedmou místnost, počítáno zleva od vstupu do zámku.
- ²²⁵ Přípravná se nachází mezi kuchyní a sálem, ve kterém začíná prohlídka. Jedná se tedy o šestou místnost zleva od vstupu do zámku.
- ²²⁶ Kubů, Instalace interiérů (pozn. 124), s. 234–238. – Kubů, Zámek Humprecht (pozn. 124), nestr. – Prohlídka zámku 16. 8. 2011.
- ²²⁷ Prohlídka zámku 16. 8. 2011.
- ²²⁸ Druhé patro by mělo být návštěvníkům přístupné opět od roku 2012. V srpnu 2011 nebylo o jeho náplni ještě rozhodnuto. Objevily se návrhy na pořádání ročních výstav, instalaci muzea cestovatelství atd.
- ²²⁹ Horní sál nad Černínským palácem byl návštěvníkům zpřístupněn v roce 1995. Jeho zpřístupnění předcházela vánoční výstava. Dagmar Faměrová, Rok 1995 na zámku Humprecht, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1995, č. 6, s. 3.
- ²³⁰ Kubů, Instalace interiérů (pozn. 124), s. 238.
- ²³¹ Mikuláš Zajíc z Házmburka byl bratrem pražského arcibiskupa Zdeňka Zajíce z Házmburka. Vladimír Hrubý, *Kost*, Pardubice 1988, nestr.
- ²³² Ibidem, nestr. Bližší údaje o majitelích, od doby, kdy získali kostecké panství Černínové, uvádím v kapitole Zámek Humprecht v podkapitole Majitelé zámku.
- ²³³ Hrubý (pozn. 231), nestr.
- ²³⁴ Uhlíková (pozn. 1), s. 185.
- ²³⁵ Hana Prokopová, *Vývoj celkové prezentace památkového objektu Kost* (závěrečná práce), Praha 1982, knihovna NPÚ ÚP, nestr.
- ²³⁶ Řeřucha, Odbor školství a kultury Okresního národního výboru Jičín, 22. 1. 1969, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1960–1969), karta 1078, inventární číslo 2222, signatura 457.1.
- ²³⁷ Hrubý (pozn. 231), nestr.
- ²³⁸ Dnes označovaná jako Věžový palác.
- ²³⁹ Dobroslava Menclová – Břetislav Štorm, *Kost: státní hrad a okolí*, Praha 1957, s. 1–6.
- ²⁴⁰ Hrubý (pozn. 231), nestr.
- ²⁴¹ Menclová – Štorm (pozn. 239), s. 11.
- ²⁴² Anděl – Fiala – Hosák (pozn. 70), s. 216–219. – Vladimír Hrubý (pozn. 231), nestr.
- ²⁴³ Anděl – Fiala – Hosák (pozn. 70), s. 216–219.
- ²⁴⁴ Karel Knop, *Hrad Kost*, Turnov 1995, nestr.
- ²⁴⁵ Břetislav Štorm, Obnova státního hradu Kost, *Zprávy památkové péče XIII*, 1953, č. 7, s. 193.
- ²⁴⁶ Karel Chodl – Národní kulturní komise, Místní národní výbor Sobotka, 24. 4. 1950, SOA Jičín, fond MNV Sobotka, karta 27, inventární číslo 136. – Dle Prokopové byly hradní budovy veřejnosti nepřístupné až do roku 1960 kvůli generálním opravám. Návštěvníci tak mohli vidět pouze kapli, Bílou věž a nádvoří. Prokopová (pozn. 235), nestr.
- ²⁴⁷ Hranolovou věží může být myšlena Bílá věž či Věžový palác.
- ²⁴⁸ Uhlíková (pozn. 1), s. 185.
- ²⁴⁹ Ibidem, s. 185.
- ²⁵⁰ Štorm, Obnova státního hradu Kost (pozn. 245), s. 215–218.
- ²⁵¹ Prokopová (pozn. 235), nestr.
- ²⁵² Břetislav Štorm, Obnova paláce na Kost, in: Drahomíra Bílková-Kyzivátová (red.), *Sobotka 1958*, Turnov 1958, s. 71. – Hana Prokopová uvádí, že tento návrh byl realizován jen z části. Asi od roku 1959

do roku 1961 byla dle Prokopové v Šelmberském paláci instalována výstava nábytku a koberců. Prokopová (pozn. 235), nestr. – V soupisu využití jednotlivých objektů z roku 1960 není u Kosti žádná zmínka o instalaci. *Objekt. Vlastník. Využití*, 1960 [letopočet dodatečně připsán], SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1985), karton 1571, inventární číslo 2704, signatura 404.

²⁵³ Expozice by byla instalována v prvních patrech nově obnovených obytných paláců. V korespondenci se píše o dvou sálech. Z korespondence nelze určit, zda se jedná o sál Vartemborského, Šelmberského či sál Věžového paláce. Jan Krofta (ředitel Národní galerie), Okresní národní výbor odbor školství a kultury Jičín, 27. 2. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – ONV, SUPPOP Praha, 2. 11. 1961, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁵⁴ Jan Krofta (ředitel Národní galerie), Okresní národní výbor odbor školství a kultury Jičín, 27. 2. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – ONV, SUPPOP Praha, 2. 11. 1961, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁵⁵ Jan Krofta (ředitel Národní galerie), Okresní národní výbor odbor školství a kultury Jičín, 27. 2. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – Národní galerie, ONV, 27. 2. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁵⁶ Provést elektroinstalaci, upravit okna v palácích, osadit nové vstupní dveře, vyměnit schodiště ve Vartembeském paláci atd. Václav Mencl, Wagner, 20. 7. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1962–1973), karton 1076, inventární číslo 2219.

²⁵⁷ Miloš Polák, Ředitelství Národní galerie, 8. 3. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁵⁸ V korespondenci není rozlišován Vartemborský, Šelmberský a Věžový palác. Píše se o nich jako o jednom paláci. ONV Jičín, Národní galerie, 5. 3. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – Miloš Polák, Ředitelství Národní galerie, 8. 3. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – Krofta Jan (ředitel Národní galerie), Okresní národní výbor odbor pro školství a kulturu Jičín, 17. 3. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁵⁹ *Zápis ze schůze o instalaci hradu Kost*, 22. 6. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – *Instalace hradu Kost*, 22. 6. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – ONV Jičín, Národní galerie, 5. 3. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – Jan Krofta (ředitel Národní galerie), Okresní nár. výbor, 6. 4. 1964, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – *Návštěvnost na hradě Kost v roce 1962*, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁶⁰ Věra Nejedlá, K novým instalacím na hradech Kosti a Křivoklátě, *Památková péče*, 1964, s. 310. – Jiří Mašín provedl také přípravné práce. Výběr deskových obrazů provedl Ladislav Kesner a výběr plastik Jaromír Homolka. Jaromír Homolka – Jiří Kropáček, *Nová instalace českého pozdně gotického umění na Křivoklátu a Kosti*, *Umění*, 1966, č. 2, s. 144.

²⁶¹ Na jednání byli přítomni i pracovníci ONV. *Zápis ze schůze o instalaci hradu Kost*, 22. 6. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – *Zápis*, 20. 8. 1963 SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁶² *Instalace hradu Kost*, 22. 6. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁶³ Nejedlá (pozn. 260), s. 306–307.

²⁶⁴ Národní muzeum, ONV Jičín, 4. 7. 1963, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – Inspektor pro kulturu, Muzeum Hradec Králové, 13. 8. 1965, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – *Přehled předmětů zapůjčených Uměleckoprůmyslovým muzeem* [datum neuvedeno], SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – Jan Krofta (ředitel Národní galerie), Krajské vlastivědné museum, 28. 2. 1963, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁶⁵ Homolka – Kropáček (pozn. 260), s. 139.

²⁶⁶ Nejedlá (pozn. 260), s. 306–310. – Homolka – Kropáček (pozn. 260), s. 139–144.

²⁶⁷ Nejedlá (pozn. 260), s. 306–307.

²⁶⁸ *Podíl památkových objektů na rozvoji turistického ruchu v okrese*, listopad 1964, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1960–1969), karton 1078, inventární číslo 2222, signatura 457.1. – *Zpráva o průvodcovské službě a ochraně památek v okrese Jičín*, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1960–1969), karton 1078, inventární číslo 2222, signatura 457.1.

²⁶⁹ Polák, Meopta, 8. 2. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – *Návštěvnost na hradě Kost v roce 1962*, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – *Instalace hradu Kost*, 22. 6. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. Podle zápisu z jednání z listopadu 1961 měli diapozitivy do souvislého filmového pásma upravit studenti AMU v Praze. *Zápis z jednání konaného dne 23. listopadu 1961 ve Stát. ústavu pam. péče v Praze za*

přítomnosti s. arch. Zd. Musila a s. dr. J. Wagnera, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1962–1973), karton 1076, inventární číslo 2219.

²⁷⁰ *Zápis o předání správy hradu Kostí, sepsaný dne 2. listopadu 1965 na Kostí*, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁷¹ Menclová – Štorm (pozn. 239), s. 7.

²⁷² *Zápis o předání správy hradu Kostí, sepsaný dne 2. listopadu 1965 na Kostí*, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – *Předání inventáře na hradu Kostí*, 10. 11. 1965, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217. – *Protokol o předání a převzetí správy hradu Kostí*, 28. 4. 1962, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁷³ *Zápis o projednávání otázek památkové péče na okrese Jičín*, 27. 5. 1966, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁷⁴ Sobotecká všehochuť, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky IV*, 1967, č. 9, s. 6. – Josef Prokop (právce státního hradu Kostí), Odbor kultury Okresního národního výboru Jičín, 29. 1. 1973, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1962–1973), karton 1076, inventární číslo 2219. – Miloš Polák, Josef Prokop, 7. 2. 1973, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1962–1973), karton 1076, inventární číslo 2219. – Prokopová (pozn. 235), nestr. – SUPPOP Praha nedoporučoval instalovat tuto expozici do přízemí hranolové věže kvůli pozdně gotickým omítkám, přesto byla tato expozice zřízena. Patrně z iniciativy správce hradu Čevely či ONV Jičín. SUPPOP Praha, ONV Jičín, 22. 5. 1967, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁷⁵ Prokopová (pozn. 235), nestr.

²⁷⁶ *Ibidem*, nestr. – *Zápis*, 5. 12. 1967, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁷⁷ Prokopová (pozn. 235), nestr.

²⁷⁸ Josef Ehm – Jaroslav Jelínek – Jaroslav Wagner, *Československé hrady a zámky*, Praha 1972, s. 116.

²⁷⁹ Josef Prokop, Co nového na Kostí, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky VIII*, 1971, č. 11–12, s. 106. – Josef Prokop, Kost 1972, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky IX*, 1972, č. 11–12, s. 100.

²⁸⁰ *Ibidem*, s. 100.

²⁸¹ V dokumentu není uvedeno, v jakých prostorách se tato expozice nacházela. *Připravenost památkových objektů na sezonu 1977. Hrad Kost*, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1984), karton 1572, inventární číslo 2707, signatura 404.1.

²⁸² *Přehled o návštěvnosti za rok 1981. Státní hrad Kost*, SOA Jičín, fond ONV Jičín (1977–1984), karton 1572, inventární číslo 2707, signatura 404.1.

²⁸³ Prokopová (pozn. 235), nestr.

²⁸⁴ Prokopová rovněž zmiňuje možnost rozšíření prohlídky hradu o průchod hradním sklepením.

Prokopová (pozn. 235), nestr.

²⁸⁵ Konkrétní vystavená díla v letech 1977 a 1991 lze vyčíst z průvodců po expozici od Marie Anny Kotrbové. Marie Anna Kotrbová, *Středověké umění ze sbírek Národní galerie v Praze na Státním hradě Kostí*, Praha 1977. – Marie Anna Kotrbová, *Kost. Průvodce expozicí*, Praha 1991, nestr. – Jak vyplývá z archivních záznamů, objekt hradu ale nesloužil pouze návštěvníkům. Využívaly jej i další instituce jako podnik Fruta pro skladování, ale i Československý filmový ústav, který zde uchovával archivní filmový materiál. *Zápis o požární kontrole provedené dne 7. listopadu 1962*, SOA Jičín, fond ONV Jičín, karton 1072, inventární číslo 2217.

²⁸⁶ Sdělení Anny Karešové, zaměstnankyně hradu Kostí.

²⁸⁷ Prohlídka Kostí 25. 10. 2010.

²⁸⁸ Prohlídka Kostí 25. 10. 2010. – *Průvodcovský text pro cizince*, hrad Kost, nestr. – Jaroslav Pinkas – Svatava Pátková, *Kost*, Plzeň 2003, nestr.

²⁸⁹ Prohlídka Kostí 25. 10. 2010. – *Průvodcovský text pro cizince*, hrad Kost, nestr.

²⁹⁰ Prohlídka Kostí 25. 10. 2010.

²⁹¹ Prohlídka Kostí 25. 10. 2010. – *Průvodcovský text pro cizince*, hrad Kost, nestr.

²⁹² Prohlídka Kostí 25. 10. 2010.

²⁹³ Štěpánka Tůmová, Hrad Kost láká návštěvníky do mučírny, MF DNES, 13. 8. 2003 [novinový výstřižek].

²⁹⁴ *Průvodcovský text pro cizince*, hrad Kost, nestr.

²⁹⁵ Sdělení Anny Karešové, zaměstnankyně hradu Kostí.

²⁹⁶ Prohlídka Kostí 25. 10. 2010. – *Průvodcovský text pro cizince*, hrad Kost, nestr.

²⁹⁷ Prohlídka Kostí 25. 10. 2010.

²⁹⁸ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království českého X*, Praha 1997, s. 59.

²⁹⁹ Jeho jméno je zmiňováno v listině krále Václava II. z r. 1304. Tento rok je první doloženou zprávou o pánech z Valdštejna. Kdo přesně hrad založil, a ani konkrétní doba výstavby, není známo. Petr Macek –

-
- Olga Novosadová, *Stavebně historický průzkum hradu* [nepublikovaný strojopis], 1988, hrad Valdštejn, s. 1–2.
- ³⁰⁰ Jindřich z Vartemberka a z Valdštejna působil jako purkrabí Hradeckého kraje. V roce 1413 se ujal sirotků po svém bratrovi Václavovi. Sedláček (pozn. 298), s. 60.
- ³⁰¹ Macek – Novosadová (pozn. 299), s. 4. Valečovští tu věznili Zikmunda Korybutoviče, který působil jako zemský správce a velitel. Měl tajně domluvit smíření Čechů s římskou církví. Sedláček (pozn. 298), s. 60.
- ³⁰² Macek – Novosadová (pozn. 299), s. 3.
- ³⁰³ August Sedláček (pozn. 298), s. 61.
- ³⁰⁴ *Ibidem*, s. 61.
- ³⁰⁵ Macek – Novosadová (pozn. 299), s. 5.
- ³⁰⁶ Kateřina ze Strážnice byla milenkou syna Hynka z Minsterberka. Hynek z Minsterberka jí a svému synovi daroval panství Kostomlaty. Panství prodala a pravděpodobně za peníze z prodeje koupila hrad Valdštejn. Sedláček (pozn. 298), s. 61.
- ³⁰⁷ Macek – Novosadová (pozn. 299), s. 61. Jako z Bozkovic jej jmenuje August Sedláček (pozn. 298), s. 5.
- ³⁰⁸ Posledním vlastníkem z tohoto rodu byl Albrecht. Albrecht byl zvolen mezi správce a zemské direktory. Daroval prostředky stavovskému vojsku. Zemřel v listopadu roku 1618. Po bitvě na Bílé hoře byl odsouzen zpětně ke konfiskaci celého majetku. Macek – Novosadová (pozn. 299), s. 6–8.
- ³⁰⁹ *Ibidem*, s. 6–8.
- ³¹⁰ Důležitou osobností z rodu Valdštejnů byl pro hrad František Josef z Valdštejna, pravnuk Maxmiliána z Valdštejna. František Josef se stal císařským komořím, tajným radou, královským místodržícím v Praze a zemským hejtmanem moravským. Zemřel v roce 1722. Z jeho odkazu byla na hradě postavena kaple sv. Jana Nepomuckého. Na počátku 18. století je s hradem spojeno ale ještě jedno důležité jméno, jméno Václava Karla Holána Rovenského. Václav Karel Holán Rovenský pocházel z Rovenska, z rodiny rychtáře. Studoval v Jičíně v jezuitské koleji. Působil v Rovensku a v Turnově jako varhaník. Později působil jako varhaník a kapelník v chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. V roce 1694 vydal *Kapli královskou zpěvní a muzikální*, věnovanou hraběti Arnoštu Josefovi z Valdštejna. V roce 1704 se navrátil do Rovenska. V roce 1715 odešel na hrad Valdštejn, kde žil jako poustevník. Zemřel 27. února 1718. Byl pochován v kostele v Rovensku. Macek – Novosadová (pozn. 299), s. 8–11.
- ³¹¹ Rudolf Bačkovský, *Bývalá česká šlechta předbělohorská i pobělohorská na svých sídlech v Čechách a na Moravě a ve svých znacích*, Praha 1948, s. 175–176.
- ³¹² Macek – Novosadová (pozn. 299), s. 24.
- ³¹³ Václav Gírsa, Informace o opravách hradu Valdštejna, *Zprávy památkové péče*, 2001, č. 5, s. 125. – Václav Gírsa – Jana Strnadová, Dům na skále (obnova klasicistního domu hradu Valdštejn), *Zprávy památkové péče*, 2007, č. 5, s. 366.
- ³¹⁴ Sdělení Ladislava Kouckého.
- ³¹⁵ *Koncepce záchrany a rehabilitace areálu hradu Valdštejn*, GIRSA AT spol. s r. o., Praha 2000, hrad Valdštejn, s. 7.
- ³¹⁶ Podle záchranného průzkumu provedeného 7. října 1996 Janem Prostředníkem za pomoci tehdejšího kastelána hradu Ladislava Kouckého v prostoru současné vstupní klasicistní brány na prvním skalním bloku, stál pravděpodobně objekt s obytnou funkcí. Jan Prostředník, *Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu Hrad Valdštejn (k. ú. Mašov, okr. Semily) 1992 – 2006*, Muzeum Českého ráje v Turnově, s. 13.
- ³¹⁷ *Koncepce záchrany a rehabilitace areálu hradu Valdštejn*, GIRSA AT spol. s r. o., Praha 2000, hrad Valdštejn, s. 7.
- ³¹⁸ *Ibidem*, s. 7.
- ³¹⁹ Macek – Novosadová (pozn. 299), s. 27.
- ³²⁰ *Ibidem*, s. 9–10.
- ³²¹ Miroslav Cogan, Ještě k sochařské výzdobě hradu Valdštejna, *Památky a příroda XV*, 1990, č. 3, s. 143. Na druhý most byly sochy pocházející z téže dílny umístěny až po r. 1800.
- ³²² *Koncepce záchrany a rehabilitace areálu hradu Valdštejn*, GIRSA AT spol. s r. o., Praha 2000, hrad Valdštejn, s. 7.
- ³²³ Ladislav Koucký, *Hrad Valdštejn. Průvodcovský text*, hrad Valdštejn, s. 6–8.
- ³²⁴ *Koncepce záchrany a rehabilitace areálu hradu Valdštejn*, GIRSA AT spol. s r. o., Praha 2000, hrad Valdštejn, s. 8.
- ³²⁵ *Pamětní kniha hradu Valdštejna*, Muzeum Českého ráje v Turnově, s. 13.
- ³²⁶ Koucký, Hrad Valdštejn (pozn. 323), s. 5.
- ³²⁷ Sedláček (pozn. 298), s. 57.

- ³²⁸ Miloš Suchomel, Nové poznatky o sochařské tvorbě kosmonoských Jelínků, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší. Vlastivědný sborník*, Turnov 1996, s. 127.
- ³²⁹ Macek – Novosadová (pozn. 299), s. 14–15.
- ³³⁰ Sedláček (pozn. 298), s. 58–59. – Inventář Hrad Valdštejn a Hostinec, SOA v Litoměřicích, pracoviště Kamycká, fond Velkostatek Hrubá Skála, inv. č. 4, bez signatury a volně.
- ³³¹ *Pamětní kniha hradu Valdštejna*, Muzeum Českého ráje v Turnově, s. 13, 26.
- ³³² *Ibidem*, s. 14. Přepsáno v původní podobě. – Heraldické emblémy, nápisy a praporce zhotovil pan Karel Zapp s manželkou. *Ibidem*, s. 26.
- ³³³ *Ibidem*, s. 14. Přepsáno v původní podobě.
- ³³⁴ *Ibidem*, s. 14. Přepsáno v původní podobě.
- ³³⁵ „*Lesy naše zpěvorodé, šumí váš sladký popěvek, každá větev skveta jarem, nejkásnější písni darem, najzdárnější srdce lék. V lese mír a pokoj, stromovi se kývá, šumí, mnohý člověk poslouchá mu, ne však každý porozumí. V umění volnost, láska k přírodě, slučuje lověnu, turistiku a krajinomalbu v přátelský pospolitý kruh.*“ J. Plachá, *Opis zápisků tří trampů*, 3. 8. 1967, Spisovna Turnov, Složka Hrad Valdštejn, 1996. Báseň byla později zabilená. Přes barvu však prosvítala část nápisů. Podle Andrey Koucké bylo rozpoznáno Prouskovo písmo. Andrea Koucká, *Valdštejn: opravy v posledních desetiletích* (závěrečná práce), Valdštejn 2005, Hrad Valdštejn.
- ³³⁶ *Pamětní kniha hradu Valdštejna*, Muzeum Českého ráje v Turnově, s. 14. Přepsáno v původní podobě.
- ³³⁷ V Muzeu Českého ráje v Turnově se dochovaly i Prouskovy a Zappovy návrhy k této nástěnné malbě. Provedená malba byla mírně pozměněna.
- ³³⁸ *Pamětní kniha hradu Valdštejna* (pozn. 325), s. 113. Tuto malbu dokládá i další novinový článek, nalepený v Pamětní knize hradu Valdštejn. „...*do polozřícené jizby, kde <<poklad>> ovšem namalovaných jen zlatáků, stráží skalní drak z říše pověstí a bájí.*“ *Ibidem*, s. 113.
- ³³⁹ Koucký, Hrad Valdštejn (pozn. 323), s. 10.
- ³⁴⁰ J. Dolanský, *Hrubá Skála s okolím*, Praha 1906 (Körbrův ilustrovaný průvodce po památných a zajímavých místech Království českého, sešit 10), s. 16. – Vladimír Sedlák, *Hrad Valdštejn*, Praha 1948, s. 17.
- ³⁴¹ Již citovaný Vladimír Sedlák v roce 1948 Prouskovu výzdobu ve třetí a čtvrté místnosti pouze připomíná a popisuje nové vybavení třetí a čtvrté místnosti, viz dále v textu. *Ibidem*, s. 17–18.
- ³⁴² *Ibidem*, s. 17–18.
- ³⁴³ *Ibidem*, s. 14.
- ³⁴⁴ Macek – Novosadová (pozn. 299), s. 25–26.
- ³⁴⁵ František Volánek, *Inventář na hradě Valdštejně*, 1. 9. 1963, soukromý archiv Ladislava Kouckého.
- ³⁴⁶ Byly uschovány v pokoji užívaném kastelánem. *Ibidem*.
- ³⁴⁷ *Ibidem*.
- ³⁴⁸ *Ibidem*.
- ³⁴⁹ *Ibidem*.
- ³⁵⁰ František Volánek, Rada Městského národního výboru v Turnově, 29. 9. 1966, soukromý archiv Ladislava Kouckého – František Volánek (průvodce na hradě Valdštejn), Rada Městského národního výboru v Turnově, 26. 9. 1966, soukromý archiv Ladislava Kouckého.
- ³⁵¹ František Volánek, Městský národní výbor v Turnově, 20. 6. 1966, soukromý archiv Ladislava Kouckého.
– František Volánek, Rada Městského národního výboru v Turnově, 4. 7. 1966, soukromý archiv Ladislava Kouckého. – František Volánek, Okresní národní výbor odbor školství a kultury v Semilech, 19. 10. 1965, soukromý archiv Ladislava Kouckého.
- ³⁵² Koucká (pozn. 335), s. 38.
- ³⁵³ *Ibidem*, s. 23.
- ³⁵⁴ *Ibidem*, s. 24.
- ³⁵⁵ Sdělení Ladislava Kouckého.
- ³⁵⁶ Koucká (pozn. 335), s. 51.
- ³⁵⁷ Sdělení Ladislava Kouckého.
- ³⁵⁸ Koucká (pozn. 335), s. 71.
- ³⁵⁹ *Ibidem*, s. 71.
- ³⁶⁰ Sdělení Ladislava Kouckého.
- ³⁶¹ Sdělení Ladislava Kouckého.
- ³⁶² Koucká (pozn. 335), s. 25–27. Naproti průchodu do čtvrté místnosti byl namalován pomyslný výklenek ukončený lomeným obloukem, pod kterým se nacházel erb. Po obou stranách této malby byl vyobrazen jezdec na koni. Vpravo vedle dveří do chodby se dochovaly rovněž dvě postavy. Nad

průchodem do čtvrté místnosti byl vyobrazen gotický vimperk s písmenem „W.“ Písmena „W“ se nacházela rovněž po obou stranách okna.

³⁶³ Ibidem, s. 26.

³⁶⁴ Girsu, Informace o opravách hradu (pozn. 313), s. 125–129.

³⁶⁵ Ibidem, s. 129.

³⁶⁶ Po roce 2008 zde Ladislav Koucký vystavil makety hradů a zámků z Českého ráje, které sám vyrobil.

³⁶⁷ Obnově klasicistního domu se podrobně věnuje článek *Dům na skále*. Girsu – Strnadová (pozn. 313), s. 366–374. Při obnově klasicistního domu byl nalezen džbánovitý objekt. První etapa archeologického průzkumu proběhla od začátku září do začátku listopadu r. 2002. Během této etapy se zkoumal zmíněný objekt vytesaný do skalního podlaží u severního průčelí klasicistního domu. Je to tzv. džbánovitý objekt o hloubce 5, 4 m, průměru dna 3, 09 m a průměru ústí 1, 85 m. Objekt vznikl ve středověku. Na severní stěně byly objeveny rytiny: šipka, luk se šípem, samostříl, trojzubé vidle. Další tři reliéfy nebyly určeny. Objekt pravděpodobně sloužil jako zásobnice na potraviny. Byla do něj svedena kanalizace z klasicistního domu. V říjnu r. 2003 proběhla druhá etapa výzkumu jihovýchodně od džbánovitého objektu. Prostředník (pozn. 316), s. 17–18.

³⁶⁸ První výstavní místnost (bývalá kuchyň) se skladem byla upravena na kancelář správy hradu. Z druhé výstavní místnosti (lokál) se stal jednoduchý byt s kuchyňským koutem, předsíní a hygienickým zázemím.

³⁶⁹ Girsu – Strnadová (pozn. 313), s. 368–370. – Kachlová kamna byla postavena i v kanceláři a bytu. Ibidem, s. 370.

³⁷⁰ Kubů, Instalace interiérů (pozn. 124), s. 238.

³⁷¹ Girsu – Strnadová (pozn. 313), s. 372–373. – Kubů, Instalace interiérů (pozn. 124), s. 238–241. – Ladislav Koucký – Naděžda Kubů, *Aehrenthalský sál* (průvodcovský text), 2004, hrad Valdštejn. – Ladislav Koucký – Naděžda Kubů, *Aehrenthalský sál* (průvodcovský text), 2005, hrad Valdštejn.

³⁷² Girsu – Strnadová (pozn. 313), s. 373.

³⁷³ Ibidem, s. 372–373. – Kubů, Instalace interiérů (pozn. 124), s. 238–241. – Ladislav Koucký – Naděžda Kubů, *Aehrenthalský sál. Průvodcovský text*, 2004, hrad Valdštejn. – Ladislav Koucký – Naděžda Kubů, *Aehrenthalský sál. Průvodcovský text*, 2005, hrad Valdštejn.

³⁷⁴ Ladislav Koucký – Naděžda Kubů, *Aehrenthalský sál. Průvodcovský text*, 2004, hrad Valdštejn, s. 1.

³⁷⁵ Girsu – Strnadová (pozn. 313), s. 372–373.

³⁷⁶ Sdělení Ladislava Kouckého.

³⁷⁷ Po roce 2008 byly archeologické nálezy z Valdštejna instalovány ve sklepení pod malým mostem. Kromě archeologických nálezů si zde návštěvníci mohou prohlédnout maketu hradu Valdštejn, která představuje možnou středověkou podobu hradu, vystavěného na třetí skále. Ve sklepení pod prvním nádvořím instaloval na jaře 2011 Tomáš Řídkošil, pracovník Muzea Českého ráje v Turnově, expozici Chvála pískovců.

³⁷⁸ Sdělení Andrey Koucké, současné kastelánky hradu Valdštejn.

³⁷⁹ Sdělení Ladislava Kouckého.

³⁸⁰ Uvedený popis instalace odpovídá stavu v roce 2007. Vycházela jsem z vlastních fotografií z roku 2007.

Prameny a literatura

Prameny

Centrum dokumentace sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze.

NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace, Zámek Hrubý Rohozec.

NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace, Zámek Humprecht.

SOA Jičín, fond MNV Sobotka.

SOA Jičín, fond ONV Jičín.

Soukromý archiv autorky.

Soukromý archiv Ladislava Kouckého.

Spisovna Turnov, Složka hrad Valdštejn 1996.

Koncepce záchrany a rehabilitace areálu hradu Valdštejn, GIRSA AT spol. s r. o., Praha 2000, hrad Valdštejn.

Ladislav Koucký – Naděžda Kubů, Aehrenthalský sál (průvodcovský text), 2004, hrad Valdštejn.

Ladislav Koucký – Naděžda Kubů, Aehrenthalský sál (průvodcovský text), 2005, hrad Valdštejn.

Ladislav Koucký, *Hrad Valdštejn. Průvodcovský text*, hrad Valdštejn.

Petr Macek – Olga Novosadová, *Stavebně historický průzkum hradu* [nepublikovaný strojopis], 1988, hrad Valdštejn.

František Novák, *Hrubý Rohozec. Průvodcovský text*, 1990, Hrubý Rohozec.

Pamětní kniha hradu Valdštejna, Muzeum Českého ráje v Turnově.

Jan Prostředník, *Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu Hrad Valdštejn (k. ú. Mašov, okr. Semily) 1992 – 2006*, Muzeum Českého ráje v Turnově.

Průvodcovský text pro cizince, hrad Kost.

Vladimír Tregl – Petr Weiss, *Státní zámek Hrubý Rohozec – Text pro průvodce I. prohlídkový okruh – interiéry prvního patra*, 2010, Státní zámek Hrubý Rohozec.

Pavel Vlček – Pavel Zahradník, *Hrubý Rohozec – Stavebně historický průzkum*, 1989, NPÚ ú.o.p Liberec.

Zákon č. 137/1946, o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku.

Závěrečné práce

Andrea Koucká, *Valdštejn: opravy v posledních desetiletích* (závěrečná práce), Valdštejn 2005, Hrad Valdštejn.

Marie Nováková, *Problémy kulturně výchovné prezentace na státních zámcích* (závěrečná práce), Praha 1983, knihovna NPÚ ÚP.

Hana Prokopová, *Vývoj celkové prezentace památkového objektu Kost* (závěrečná práce), Praha 1982, knihovna NPÚ ÚP.

Internetové zdroje

Historie, <http://www.hruby-rohozec.eu/>, vyhledáno 19. 12. 2011.

Galerie antického umění v Hostinném, <http://hostinne.ff.cuni.cz/>, vyhledáno 21. 12. 2011.

Literatura

Rudolf Anděl – Zdeněk Fiala – Ladislav Hosák, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku – Severní Čechy*, Praha 1984.

Rudolf Bačkovský, *Bývalá česká šlechta předbělohorská i pobělohorská na svých sídlech v Čechách a na Moravě a ve svých znacích*, Praha 1948.

Stanislav Balcar, Humprecht v době nejnovější, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky. 300 let Humprechta*, 1966, s. 18–19.

Stanislav Balcar, Co se děje na Humprechtě, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky* VII, 1970, č. 3–4, s. 27.

Stanislav Balcar, Sobotecká všeho chuť – Zámek Humprecht, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky* VIII, 1971, č. 3–4, s. 31.

Stanislav Balcar, Sobotecká všehochuť – Turistická sezóna na Humprechtě, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky IX*, 1972, č. 11–12, s. 110.

Karol Bílek, Černínská expozice na Humprechtě z roku 1937, in: Ivo Navrátil (red.), *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji*, Semily – Turnov 2009 (Z Českého ráje a Podkrkonoší, Supplementum 13), s. 225–235.

K. B. [Karol Bílek], Pohádkový strýc, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1978, č. 6–7, s. 30–31.

Oldřich Jakub Blažíček, K památkové náplni našich zámků, *Zprávy památkové péče XIX*, 1959, č. 1–2, s. 1–23.

Oldřich Jakub Blažíček, Problémy instalací a expozic na státních hradech a zámcích, *Museologické sešity III*, 1971, s. 45–54.

Oldřich Jakub Blažíček, *Minulost a současné otázky prezentace zámeckých interiérů*, Ústí nad Labem 1983.

jb [Jan Bouzek], Antické muzeum na zámku Hrubém Rohozci, *Zprávy jednoty klasických filologů V*, 1963, č. 3, s. 183.

Co nového v Sobotce, *Věstník hospodářského družstva v okrese soboteckém XLVIII*, 1938, č. 1, s. 7–8.

Miroslav Cogan, Ještě k sochařské výzdobě hradu Valdštejna, *Památky a příroda XV*, 1990, č. 3, s. 143–145.

Černínská síň, *Věstník hospodářského družstva v okrese soboteckém XLVII*, 1937, č. 8, s. 135–136.

Dětská kniha na Humprechtě, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky X*, 1973, č. 6–7, s. 44.

J. Dolanský, *Hrubá Skála s okolím*, Praha 1906 (Körbrův ilustrovaný průvodce po památných a zajímavých místech Království českého, sešit 10).

Tomáš Durdík, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 1999.

Josef Ehm – Jaroslav Jelínek – Jaroslav Wagner, *Československé hrady a zámky*, Praha 1972, s. 116.

Dagmar Faměrová, Humprecht, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1992, č. 6, s. 3–4.

Dagmar Faměrová, Humprecht v letošní sezóně, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1994, č. 2, s. 3.

Dagmar Faměrová, Rok 1995 na zámku Humprecht, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1995, č. 6, s. 3.

Dagmar Faměrová, Získání zámku Humprechta do majetku města Sobotky, in: Drahomíra Flodrmánová (red.), *Zámek Humprecht 1666–2006*, Sobotka 2006 (*Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, příloha 6/2006), s. 25–28.

Václav Girsá, Informace o opravách hradu Valdštejna, *Zprávy památkové péče*, 2001, č. 5, s. 125–131.

Václav Girsá – Jana Strnadová, Dům na skále (obnova klasicistního domu hradu Valdštejn), *Zprávy památkové péče*, 2007, č. 5, s. 366–374.

Ivo Hlobil, K teorii interiérové instalace české památkové péče, in: idem, *Na základech konzervativní teorie české památkové péče*, ed. Marek Perůtka, Praha 2008

Josef Hobzek, Hrady převzaté v roce 1953 do Státní památkové správy, *Zprávy památkové péče* XIII, 1954, č. 9–10, s. 297–300.

Josef Hobzek – Oldřich Jakub Blažíček – Jiří Hilmera, Státní hrady a zámky v úkolech památkové péče, *Zprávy památkové péče* XX, 1960, č. 2, s. 67–74.

Jaromír Homolka – Jiří Kropáček, Nová instalace českého pozdně gotického umění na Křivoklátku a Kosti, *Umění*, 1966, č. 2, s. 144.

P. Hora, [Petr Hořejš], *Humprecht zámek devatera pohádek, stálá expozice nakladatelství Albatros*, Praha 1977.

Vladimír Hrubý, *Kost*, Pardubice 1988, nestr.

Ema Charvátová, Státní kulturní majetek ve správě národní kulturní komise, *Československo* V, 1950, č. 4, s. 193–201.

Ema Charvátová, Správa a využití státního kulturního majetku, *Zprávy památkové péče* XIII, 1953, č. 2, s. 38.

Ema Charvátová, Instalace historických prostor státního hradu Švihova, *Zprávy památkové péče* XIV, 1954, č. 6–7, s. 201–204.

Eva Chodějovská-Bílková, Cesty mladého Jakuba Černína po Evropě, in: Drahomíra Flodrmanová (red.), *Zámek Humprecht 1666–2006*, Sobotka 2006 (Zpravodaj Šrámkovy Sobotky, příloha 6/2006), s. 14–25.

Informativní zpráva vydána Národní kulturní komisí roku 1948, in: Jiřina Nesvadbíková, *K vývoji památkové péče na území Československa III*, Praha 1983, s. 273–280.

Informativní zpráva vydána Národní kulturní komisí roku 1950, in: Jiřina Nesvadbíková, *K vývoji památkové péče na území Československa III*, Praha 1983, s. 281–305.

k., Albatros a Šrámkovský rok, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky XIV*, 1977, č. 10–12, s. 50.

K. B., Slavnost dětské knihy, *Pochodeň LXII*, 1973, č. 115, 16. 5., s. 5.

K. B., Slavnost dětské knihy, *Předvoj XIV*, 1973, č. 18, 11. 5. [novinový výstřižek].

Karel Knop, *Hrad Kost*, Turnov 1995, nestr.

Marie Anna Kotrbová, *Středověké umění ze sbírek Národní galerie v Praze na Státním hradě Kostě*, Praha 1977.

Marie Anna Kotrbová, *Kost. Průvodce expozicí*, Praha 1991, nestr.

Květa Křížová – Jaromír Novotný, Sbirka orientálního umění na zámku Hrubý Rohozec, *Zprávy památkové péče LXVII*, 2007, č. 1, s. 51.

Naděžda Kubů, *Zámek Humprecht*, Nymburk 2007.

Naděžda Kubů, Hrady a zámky po druhé světové válce, *Zprávy památkové péče LXVIII*, 2008, č. 5, s. 382–386.

Naděžda Kubů, Instalace interiérů zámku Humprecht a hostinského paláce na hradě Valdštejn, in: Ivo Navrátil (red.), *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji*, Semily – Turnov 2009 (Z Českého ráje a Podkrkonoší, Supplementum 13), s. 234–241.

mt. Knihy všem – nejhezčí dětem, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1985, č. 1, s. 5–6.

Václav Macoun – Josef Ort – Miloš Pelda et al., *Milým rodákům a přátelům města Sobotky. Ročenka Kruhu rodáků a přátel města Sobotky a okolí*, Praha 1939, nestr.

Václav Macoun – Václav Peča – Miloš Pelda et al., *Milým rodákům, rodačkám a přátelům Sobotky. Ročenka Kruhu rodáků a přátel města Sobotky a okolí*, Praha 1948, s. 4–5.

- Václav Macoun – Josef Ort – Miloš Pelda et al., *V zámku Humprechtu. Ročenka kruhu rodáků a přátel města Sobotky a okolí*, Praha 1940, nestr.
- Jaroslav Mencl, Humprecht dožívá, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky. 300 let Humprechta*, 1966, s. 15.
- Dobroslava Menclová – Břetislav Štorm, *Kost: státní hrad a okolí*, Praha 1957, s. 1–12.
- Jiří Mrázek, Studie úprav terasy Humprechta (únor 2005), in: Drahomíra Flodrmanová (red.), *Zámek Humprecht 1666–2006*, Sobotka 2006 (Zpravodaj Šrámkovy Sobotky, příloha 6/2006), s.28–30.
- Ivan Muchka, Vstupní historické a specializované expozice na hradech a zámcích v ČSR, *Památky a příroda*, 1978, č. 5, s. 257–266.
- Marie Mžýková, Ke koncepci a vývoji instalací zpřístupněných hradů a zámků (1945–1990), in: *Bulletin státního ústavu památkové péče*, 1991, č. 7, s. 115–153.
- Věra Nejedlá, K novým instalacím na hradech Kosti a Křivoklátě, *Památková péče*, 1964, s. 302–310.
- František Novák – Květa Křížová, *Hrubý Rohozec*, Pardubice 1986.
- Marie Nováková, Státní zámek Hrubý Rohozec, *Památky a příroda*, 1989, č. 5, s. 273–274.
- Jaromír Novotný, Situace výstavního prostoru na hradech a zámcích, *Zprávy památkové péče* LXVII, 2007, č. 6, s. 452–453.
- Vladimír Novotný, Kulturní využití státních hradů a zámků, *Umění* XIII, 1960, č. 3, s. 278–282.
- Josef Pekař, *Knihy o Kosti*, Praha 1998.
- Jaroslav Petřů, Vstupní síně na památkových objektech, *Památky a příroda*, 1974, č. 10, s. 605–608.
- Zdeňka Pfefferová, V Sobotce po „Sobotce“. *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1977, č. 10–12, s. 52–53.
- Jaroslav Pinkas – Svatava Pátková, *Kost*, Plzeň 2003.
- Josef Prokop, Co nového na Kosti, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky* VIII, 1971, č. 11–12, s. 106.

- Josef Prokop, Kost 1972, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky IX*, 1972, č. 11–12, s. 100.
- August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království českého X*, Praha 1997.
- Vladimír Sedlák, *Hrad Valdštejn*, Praha 1948.
- Marta Sedláková, Půl století v rolích správců moravských hradů a zámků, státní správa a památkové ústavy, *Zprávy památkové péče LXVIII*, 2008, č. 5, s. 387–391.
- Sobotecká všehochuť, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky X*, 1973, č. 4–5, s. 38.
- Sobotecká všehochuť, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky IV*, 1967, č. 9, s. 6.
- Sobotecké museum na Humprechtě, *Věstník hospodářského družstva v okrese Soboteckém LI*, 1941, č. 9, s. 154–156.
- František Stehlík, *Hrubý Rohozec*, Liberec 1960, nestr.
- Eva Steinová, Zámek Humprecht v minulosti a jeho dnešní poslání, in: *Hrady a zámky v Čechách a na Moravě*, Praha 1991, (bulletin Státního ústavu památkové péče v Praze), s. 47–55.
- Miloš Suchomel, Nové poznatky o sochařské tvorbě kosmonoských Jelínků, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší. Vlastivědný sborník*, Turnov 1996, s. 119–128.
- Břetislav Štorm, Obnova státního hradu Kostí, *Zprávy památkové péče XIII*, 1953, č. 7, s. 193–218.
- Břetislav Štorm, Obnova paláce na Kostí, in: Drahomíra Bílková-Kyzivátová (red.), *Sobotka 1958*, Turnov 1958, s. 68–71.
- Vladimír Tregl – Petr Weiss, Rehabilitace interiérů státního zámku Hrubý Rohozec, in: Ivo Habán – Olga Křížková (redd.), *Památky libereckého kraje 2010–2011*, Liberec 2011, s. 24.
- Štěpánka Tůmová, Hrad Kost láká návštěvníky do mučírny, *MF DNES*, 2003, 13. 8. [novinový výstřížek].
- Kristina Uhlíková, *Národní kulturní komise 1947–1951*, Praha 2004.
- Vlastimil Vinter, Instalace mobiliáře, sbírek a expozic v památkových objektech, *Acta Scaenographica X*, 1969–1970, č. 5, s. 84.
- Rostislav Vojkovský, *Humprecht. Zámek nad Sobotkou*, Dobrá 2001.

Václav Wagner, Oprava zámku Humprecht u Sobotky, *Zprávy památkové péče* III, 1939, č. 4–5, s. 69–71.

Zprávy ze Sobotky a z městského úřadu, *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*, 1993, č. 2, s. 1.

Summary

The diploma thesis deals with the development of interior installations of historical monuments open to the public in the Bohemian Paradise in the years 1945–2008. In the first part, the theory and development of interior installations is recapitulated. In the second part, interior installations are documented on selected castles and chateaux – Hrubý Rohozec, Humprecht, Kost, and Valdštejn.

The installation in the chateau Hrubý Rohozec prepared by Ema Charvátová was partially based on a plan by the National Cultural Committee, which kept the original “romantic furnishing” in several rooms. In the other rooms, both “gathered” and “original” mobiliary was used to create seeming interiors. Later, a gallery for regional artists replaced the intended exposition of glass. For a short time, an exhibition of ancient sculpture was also open to the public. From 1967 to 2009 a long-term exhibition of historic furniture and fashion from the Museum of Decorative Arts in Prague was on display in the Hrubý Rohozec chateau. The focus of the exhibition placed the chateau among buildings where the National Cultural Committee established, or at least intended to establish, specialized museums. Compared to the exhibition of ancient sculpture, the later exhibition appropriately added to the interiors and respected their condition.

In the chateau Humprecht, which remained after 1948 in possession of the town Sobotka, a part of its space has been utilized since the beginning of 1940s to present the collections of the museum in Sobotka. Throughout the years, exhibitions such as “Čtyři ze Sobotky” (Four writers from Sobotka) prepared by The Museum of Czech Literature (Památník národního písemnictví) or an exhibition of the publishing house Albatros devoted to children books and their authors. There were also several proposals to establish a toy museum and a museum of hunting. After the chateau was returned to the possession of the town Sobotka in 1992, the historian Naděžda Kubů set up in the first and second floors an allusive installation based on the theories of the art historian Oldřich J. Blažíček.

In the castle Kost, extensive construction works instigated already by the National Cultural Committee preceded the installation. At the same time (1962), when the exhibition of ancient sculpture was being prepared at Hrubý Rohozec, an exhibition of Czech art covering the period from the Hussite time to the beginnings of Renaissance was established in the castle Kost. This exhibition lasted until the recovery of the castle to its

last legal owners. The spacious halls enabled the medieval exhibits to stand out. The current installation made by the Dal Borgo presents the history of this noble family, and reflects their interest in weapons.

The castle Valdštejn has not been in the main focus of the National Cultural Committee. The monument kept its castle museum; however, as the time passed, it ceased to exist. The exhibition activity revived only after 1985, as individual buildings of the castle were made accessible to public. The installations in the buildings are treated individually. The castle museum has been established in the “romantic palace” again.

Seznam obrazové přílohy

1. Pohled do instalace provedené Emou Charvátovou v druhém patře zámku Hrubý Rohozec, 1954. NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace, Zámek Hrubý Rohozec, inventární číslo 59.724.
2. Pohled do expozice druhého rokoka Uměleckoprůmyslového muzea v druhém patře zámku Hrubý Rohozec, 1969. NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace, Zámek Hrubý Rohozec, inventární číslo 103.196.
3. Pohled do expozice renesance Uměleckoprůmyslového muzea v prvním patře zámku Hrubý Rohozec, 1977. NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace, Zámek Hrubý Rohozec, inventární číslo 110.568
4. Pohled do expozice renesance Uměleckoprůmyslového muzea v prvním patře zámku Hrubý Rohozec, 2009; NPÚ ÚOP v Liberci, Fotoarchiv, Zámek Hrubý Rohozec, foto: Vladimír Tregl.
5. Pravděpodobně pohled do černínské expozice Kruhu rodáků v prvním patře zámku Humprecht, po r. 1937. NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace, Zámek Humprecht, inventární číslo F 36.872.
6. Pohled do expozice soboteckého muzea v přízemí zámku Humprecht, 1956. NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace, Zámek Humprecht, inventární číslo 71. 957.
7. Pohled do expozice nakladatelství Albatros v druhém patře zámku Humprecht, 1987. NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace, Zámek Humprecht, inventární číslo 127.772.
8. Pohled do instalace provedené Naděždou Kubů v prvním patře zámku Humprecht, 2011. Foto: Eliška Krejčová.
9. Pohled do expozice Národní galerie v druhém patře Vartemberského paláce na hradě Kost, 1968. NPÚ ÚP, Sbíрка fotografické dokumentace, Hrad Kost, inventární číslo 127.190.
10. Pohled do renesanční kuchyně v přízemí Biberštejnského paláce na hradě Kost, 1971. Repro: Josef Ehm - Jaroslav Jelínek - Jaroslav Wagner, Československé hrady a zámky, Praha 1972, s. 116.

11. Pohled do expozice Národní galerie v prvním patře Vartemberského paláce na hradě Kost, 1980. NPÚ ÚP, Sběrka fotografické dokumentace, Hrad Kost, inventární číslo 127.869.
12. Pohled do expozice rodu Kinský Dal Borgo v druhém patře Vartemberského paláce na hradě Kost, 1995. Repro: Karel Knop, Hrad Kost, Turnov 1995, nestr.
13. Pohled do expozice rodu Kinský Dal Borgo v prvním patře Vartemberského paláce na hradě Kost, 2010. Foto: Eliška Krejčová.
14. Pohled do rytířského sálu v romantickém paláci na hradě Valdštejn, před r. 1953. NPÚ ÚP, Sběrka fotografické dokumentace, Hrad Valdštejn, inventární číslo 166.020.
15. Pohled do výstavního sálu v přízemí klasicistního domu na hradě Valdštejn, 2000. Repro: Václav Gírsa - Jana Strnadová, Dům na skále (obnova klasicistního domu hradu Valdštejn), Zprávy památkové péče LXVII, 2007, s. 368.
16. Pohled do instalace věnované Aehrenthálům v prvním patře klasicistního domu na hradě Valdštejn, 2000. Repro: Václav Gírsa - Jana Strnadová, Dům na skále (obnova klasicistního domu hradu Valdštejn), Zprávy památkové péče LXVII, 2007, s. 372.
17. Pohled do rytířského sálu v romantickém paláci na hradě Valdštejn, 2007. Foto: Eliška Krejčová.

Obrazová příloha

